

Sirje Toomla

ILUS EMAKEEL

1. klassi õpetajaraamat

Toimetaja Margit Ross
Kujundaja Endla Toots
Küljendaja Mai Suvi

Tallinn, 2010
ISBN 978-9985-0-2131-6

© Sirje Toomla, 2010

© Kirjastus Koolibri, 2010

Kõik õigused on kaitstud. Ilma autoriõiguse omanike
eelneva kirjaliku loata pole lubatud ühtki selle raamatu osa
paljundada ei elektroonilisel, mehaanilisel ega muul viisil.

Kirjastus Koolibri
Hiiu 38, 11620 Tallinn
www.koolibri.ee

Hea õpetaja!

„Ilusa emakeele” 1. klassi 2. poolaasta komplekti kuuluvad õpik, töövihik, Jaanus Vaiksoo luuleraamat „Onu Heino eksis ära”, kirjavihik, ladumisaabits, CD tekstide ning muusikapaladega ja õpetajaraamat.

Õpiku lehekülgede ülaservas on märgitud nädalajaotus, et aidata õpetajal ajaliselt järge pidada. Kindlasti ei ole tegemist kohustusliku, vaid pigem soovitusliku jaotusega. Sarnaselt aabitsaga on tekstide juures esitatud ka töövihiku harjutuste numbrid vastavalt kas ruudu- (harjutused, mis on otseselt seotud pala või keeleteemaga) või ringifoonil (harjutused, mis on mõeldud lisaharjutuste või iseseisva tööna ega põhine otseselt õpikutekstil).

Keeleteemad on õpikus koondatud eraldi ühele või kahele leheküljele. Lähtuvalt klassi tasemest peaks õpetaja vastava teema ise nädala või nädalate peale ära jaotama. Kindlasti ei tohi neid lehekülgi ühes tunnis ühekorraga käsitleda. Keeleteemade juures on õpikus harjutusi nii suuliseks kui ka kirjalikuks tööks. On hea, kui õpetaja võtab klassis kasutusele harjutuste vihiku.

Erinevalt aabitsast on töötekstidena kasutatud erinevate autorite loomingut, mis on õpikusse valitud sõltuvalt käsitletavast teemast. Pikemate tekstide puhul on lugemise kergendamiseks eri kirjasuurusega tekstiosad, pildid vahelduvad tekstiga, ositi on dialoogi esitatud nn jutumullides. Paljude palade juures on kaanepilt raamatust, kust originaaltekst pärit on. Olenevalt klassi tasemest on võimalus lapsi nende raamatute lugemise juurde juhatada.

Õpetajaraamat pakub õpetajale tekstidega töötamiseks suuniseid, mida õpetaja saab oma äranägemise järgi kasutada ja varieerida. Käsitletavate palade juures on toodud ka viited tekstidele, mida saab klassis kasutada kas lisalugemiseks või funktsionaalse lugemisoskuse arendamiseks.

Erilist tähelepanu on pööratud sõnavara laiendamisele ja uuendamisele. Õpikus on vähem tuttavad sõnad tähistatud tärniga, seletus on esitatud nii teksti all (kontekstipõhine ja samas vormis) kui ka õpiku lõpus sõnastikus (algvormis ja universaalsema seletusega). Lisaks üksiksõnadele on pakutud vana-sõnu, kõnekäände ja mõistatusi, millega klassis tööd teha. Tähelepanu on pööratud ka tekstiloomele, jutustamisele, mõistekaardi koostamisele ja antud juhiseid vestluse/arutelu ärgitamiseks.

Kirjavihiku 2. osa keskendub suurtele kirjatähtedele. Sisuliselt seob materjali onu Heino reis Euroopa Liidu maades. Igal lehepaaril on nii käeharjutusi (kirja eelharjutusi) ja joonistamisülesandeid kui ka eeskujud konkreetse tähe, sõna ja lause kirjutamiseks. Õpetajaraamatus on pakutud ideid ka vihikus harjutamiseks.

CD-l on lastelaule, mis on enamjaolt häälestamise teenistuses, ja tekste, millega on seotud mõni töövihiku ülesanne. Õpetajaraamat pakub ideid ka kuulamisülesannete mitmekesistamiseks.

Jõudu ja tarkust teile tööks!

Autor

Sisukord

Soovitusi õppenädalate kaupa	7
16. nädal. AEG	7
17. nädal. MINU PÄEV	16
18. nädal. SÜNNIPÄEV	25
19. nädal. HEAD KOMBED. RIIETUMINE	34
20. nädal. KÄITUMINE SÖÖGILAUAS	43
21. nädal. TEATRIS, KINOS, NÄITUSEL	47
22. nädal. EESTIMAA	54
23. nädal. EESTI VABARIIK	57
24. nädal. LIHAVÕTTEPÜHAD	61
25. nädal. NÜÜD TEAN JA OSKAN	66
26. nädal. INIMENE. MINU KEHA	69
27. nädal. PESEMINE	75
28. nädal. TERVISLIK TOIT	79
29. nädal. TERVE JA HAIGE LAPS	83
30. nädal. MINU OMA, MEIE OMA	86
31. nädal. MINU OMA, MEIE OMA	89
32. nädal. EMADEPÄEV	93
33. nädal. EKSKURSIONIL	96
34. nädal. NÜÜD TEAN JA OSKAN	100
35. nädal. SUVELE VASTU	102

SOOVITUSI ÖPPENÄDALATE KAUPA

16. NÄDAL

jaanuar	1, 2	3	4, 5	6
AEG	Onu Heino hakkas virgaks	Jaagup kuulab aega	Uusaasta hommikul (I–III)	Vana tõde
	Õ lk 4–5 Tv lk 1–3 Kv lk 1	Õ lk 6–7 Tv lk 4 Kv lk 2–3	Õ lk 8–10 Tv lk 5–6 Kv lk 4–5	Õ lk 11 Tv lk 6 h 16

Sissejuhatav tund

- **Meenutus jõuluvaheajast.** Näidisküsimusi: *Mida saab jõuluvaheajal teha toas, mida õues? Mida tegid sina ja mida tegi sinu pere?*
- Koostada **mõistekaart JÕULUVAHEAJA TEGEMISED.** Lapsed nimetavad jõuluvaheaja tubaseid ja õuetegevusi, õpetaja kirjutab tahvlile, nt (*õues*) *suusatamine, kelgutamine, uisutamine, lumememme tegemine, lumesõja pidamine, lumekindluse ehitamine, loomadele metsa toiduviimine, (toas) lauamängude mängimine, raamatukogu külastamine, raamatulugemine, juttude kuulamine, pirukaküpsetamine, taignavalmistamine, pannkookide küpsetamine, koeraga mängimine, meisterdamine, külas käimine.* Rööbiti mõistekaardi koostamisega võib moodustada lauseid, koostada jutu.
- **Tv h 1** põhjal vesteldakse Jaagupi pere koolivaheaja tegemistest. Näidisküsimusi: *Mida tegi Jaagupi pere? Kuidas veedeti aega õues? Mida tehti perega toas?*
Iga pildi põhjal võib teha vähemalt 4-5 lausega jutukese. Jutu võib koostada rühmatööna: üks rühm töötab ühe pildiga, lood kantakse klassi ees ette.
Lisalugemiseks: Kristiina Kass „Issiga kelgutamas” (Petra lood. Tänapäev, 2008, lk 6–9)
- Koostada jutuke **pildiseeria** põhjal, mõelda sellele **pealkiri**. Töövihiku pildiseeria põhjal koostatakse pikem lugu, võib kasutada mõnda muudki pilti või pildiseeriat. Paar tublimat jutustajat peaksid kindlasti klassi ees esinema. Selle ülesande täitmiseks sobib hästi ka aheljutustamise võte (iga õpilane ütleb lause või kaks).
- **Tv h 2** põhjal vesteldakse, kuidas lapsed oma koolivaheaja veetsid. Näidisküsimusi: *Mida tegi sinu pere eriti toredat? Mida erilist tegid sina vaheajal? Kirjuta kastidesse sõnu oma jõuluvaheaja tegevustest. Jutusta pinginaabrile oma jõuluvaheajast* (võib teha nii paaris- kui ka rühmatööna).

- **Vestlus** aastavahetuse ja soovide teemal. Jõuluvaheaga jääb veel üks oluline sündmus – aastavahetus. Näidisküsimusi: *Mida aastavahetusel üksteisele soovitakse? Kuidas tervitatakse sõpru? Kuidas võiksid sõpru tervitada Pipi Pikksukk, Karlsson katuselt, Viplala, Jussike?*
- **Tv h 3** ühendatud tähtedest tuleb kokku: HEAD UUT AASTAT!
- **Tv h 4** eeltöona rääkida klassis uue aasta soovidest. *Mida saab sõpradele uueks aastaks soovida? Millist aastat soovida?*
Kaarditeksti kirjutamise juures pöörata kindlasti tähelepanu ka pöördumisele: *Kuidas kaardi täitmist alustatakse?*
- **Tutvumine õpikuga.** Enne tekstipõhise töö juurde asumist uurida õpikut. Näidisküsimusi: *Kust saad teada, millest õpikus juttu tuleb? Miks on mõne sõna juures tärn? Kust leiad sõnaseletused? Kuidas on paigutatud keeleteemad?*

Onu Heino hakkas virgaks

Jaanus Vaiksoo

- Arutada üheskoos, mida tähendavad luuletuses tärniga märgitud sõnad. Võib teha sõnakaardid (ühel pool uus sõna, teisel pool selle seletus): RUTT, VIRK, SÄTTIMA, RIHTIMA, KÄRKIMA, VÄLE, NIRK, MÄNGUKANN. Suunata lapsi õpiku sõnastikku kasutama. Teksti all on sõna esitatud sellises vormis nagu tekstiski, sõnastikus on kasutatud algvormi, nt luuletuse all *sät-tis*, sõnastikus *sättima*. Teha uute sõna(tüve)dega lauseid, nt *Jaagup ruttas, et õigeks ajaks kooli jõuda. Ema sättis lapsed kooliminekuks valmis. Mängukannid viidi keldrisse, kui lapsed suureks kasvasid.*
- **Lugemine.** Õpetaja loeb lastele luuletuse ette. Võib sama tähendusega sõnad asendada, nt

*Uuel aastal varavalges
onu Heinol kiirus jalges.
„Nüüdsest olen usin, kraps
nagu tubli koolilaps.”*

- **Arutelu** luuletuse teemal. *Iga luuletus on justkui jutt. Millest räägib meile see luuletus?*
Tuletada meelde, mis on **riimsõnad**. Lapsed toovad näiteid: KOOL-TOOL, LAPS-PAPS, TIBU-VIBU jne. Otsida õpiku luuletusest riimsõnu: *(vara)valges-jalges, kraps-laps*.
Olenevalt klassist ja ajavarust võib paaris- või rühmatöona ise väikese luuletuse välja mõelda. Võib ka näidisriimsõnu ette anda.

Näiteks:

MURE-TORE; JÕUAB-NÕUAB; TULI-PANI; KÜSIS-PUSIS

*Eile õhtust mul on mure,
millal jõuluvana tore
meile külla jõuab
ja mult salmi nõuab.*

*Lõpuks vana tuppja tuli,
kingikoti maha pani.
Kõigilt kohe salmi küsis,
koti ruttu lahti pusis.*

- **Tv h 5** piltide üle arutada kõigepealt klassis. *Mis on pildil? Millised pildid sobivad luuletusega?* (esimene ja kolmas) *Mis on teisel pildil? Mis võib olla onu Heino pakis?*

Jutustamine oma jõulukinkidest. Võib teha rühmatööd: moodustatakse 5–6-liikmelised rühmad, iga laps jutustab ühest oma jõulukingist (kirjeldab, mida saab sellega teha, kuidas mängida) ning kirjutab kingi nimetuse ja oma nime paberile. Seejärel korjab õpetaja paberid oma lauale. Kui kõik on rühmades jutustanud, hakkab õpetaja paberilt kingitusi nimetama. *Kes mäletab paremini, mida kellele kingiti?*

- **Kuulamis- ja mälumäng.** Üks laps alustab: „Sain jõuludeks palli.”; järgmine laps kordab lauset ja täiendab omalt poolt: „Sain jõuludeks palli ja mütsi.”
- **Tv h 6** eesmärk on kinnistada tunnis õpitud uued sõnad. Esialgul võib proovida ilma õpikuta sama tähendusega sõnu leida ja kasutada sõnakaarte, et meelde tuletada pala eel tehtud tööd.
- **Tv h 7** sobib tunni kokkuvõtteks, kui on räägitud uue aasta saabumisest, soovidest sõpradele. Uue aasta saabudes antakse sageli lubadusi. *Mida tahaksid sina teha uuel aastal paremini?* Valida saab harjutuses loetletud sõnade seast, kuid kindlasti on lastel endil ka midagi välja pakkuda (korvpalli mängida, sõna kuulata, kirjutada ilusa käekirjaga).

Kirjatehnika

Suuri kirjatähti õpitakse kirjavihikus, tutvudes ühtlasi Euroopa Liidu maa-dega. Hulgaliselt ja mitmekesiselt infot nii institutsioonide kui ka liikmesriikide kohta pakub Euroopa Liidu portaal (<http://europa.eu>). Mõistagi saab infot otsida ka teatmeteostest, ennekõike „Eesti entsüklopeedia” 15. köitest „Maailma maad”, samuti Vikipeediast.

Iga tähe juures on esimese näidissõnana mõni Eesti kohanimi. Võimaluse korral vestelda klassis ka sellest paigast. Infot saab vastava valla kodulehelt. **Kv lk 1** keskendub kirja eelharjutustele. *Kuidas saab minna reisile? Mõni läheb lennukiga, mõni laeva, mõni rongi, mõni autoga. Onu Heino hoopis matkab.* Enne vihikusse kirjutamist harjutada samu liikumisi suurel paberil.

Jaagup kuulab aega

Jaanus Vaiksoo

Lugemist võimaldab diferentseerida erinev kirjasuurus. Et iga laps saaks loetust tervikpildi, peab õpetaja kõigepealt teksti ise klassile ette lugema.

- Selgitada tärniga sõnade tähendust (sõnakaardid HÄMAR/HÄMARAKS, IGAVIK), moodustada nende sõna(tüve)dega lauseid, nt *Päike loojus ja ümberringi hämardus.* Jaagupile tundus, et suureks saamist pidi veel terve igaviku ootama.

Moodustada sõnu ja lauseid, kasutades ladumisaabitsat. Tugevamad lapsed kirjutavad laused vihikusse. Lauseid võib moodustada kas loetud teksti põhjal või uute sõnadega.

- **Töö tekstiga. Näidisküsimusi:** *Mitu lauset on pala esimeses lõigus? (seitse) Milline on esimese lõigu kõige pikem lause? (kuues) Miks? (Selles on kõige rohkem sõnu.) Loe kolmanda lõigu seitsmes lause. (Igäihel on oma aeg ja omad toimetused...)* Kuidas sa sellest lausest aru saad?

- Rääkida **kolmekuningapäevast.** *Kes teab, mida tähendab kolmekuningapäev? Kust on see nimetus tulnud? Muu hulgas leiab õpetaja infot nt Bertast (Eesti rahvakalendri tähtpäevade andmebaas, <http://www.folklore.ee/Berta>), Vikipeediast või Miksikesse õpikeskkonnast, kust on pärit ka sinne katkend.*

Jõulu aeg lõpeb 6. jaanuaril kolmekuningapäevaga. Eestis on tavaks kolmekuningapäeval kuusk toast välja viia. Vanasti tohtis jõuluaja algusest kuni kolmekuningapäevani teha vaid hädapäraseid töid, näiteks talitada loomi. Sellelgi päeval valati veel õnne ja püüti tulevikku ennustada.

Kristlik kolmekuningapäev on jõulupühast vanem, seda pühitseti Aleksandrias ja Egiptuses juba 4. sajandil, mil Jeesuse sünnipäeva pühitsemise tava veel polnud.

„...vaata, siis tulid targad hommikumaalt Jeruusalemma ja ütlesid: „Kus on see sündinud juutide kuningas? Sest me oleme näinud tema tähte hommikumaal ning oleme tulnud teda kummardama”, on kirjas Matteuse evaangeliumis.

Piiblis ei ole öeldud, kui palju neid tarku või kuningaid oli. Teame vaid, et nad töid vastsündinud Jeesusele kingiks kulda, viirukit ja mürrit. Kolme kingituse järgi ongi oletatud, et ka kinkijaid oli kolm, neid võis aga olla rohkemgi. Inglise jõululauludes väidetakse, et esimene kuningas oli Melhior, kes tõi kulda kuningliku krooni jaoks. Teine kuningas Kaspar annetas vastsündinule viirukit. Jumala poole läkitatud palvete sümbolina viitas see and Jeesuse jumalikkusele. Kolmas kuningas Balthasar tõi mürrit. See and vihjas juba Jeesuse ristisurmale – enne matmist võiti Kristuse ihu mürriga. Kolmekuningapäeva nimetatakse luterlikus traditsioonis ka Kristuse ilmumispühaks.

(<http://www.miksike.ee/docs/lisa/pidu/teised/kolmekuni.htm>)

- Lausesse **sobiva sõna leidmine**. Näidisharjutus:
Jaagup loeb _____. Toas on _____. Aeg _____
vaikselt. Päevadest saab _____, nädalatest _____, kuudest
_____. Seinal _____ kalender. Algas _____ aasta.
vaikne, raamatut, liigub, ripub, aasta, nädal, kuu, uus
Jaagup paneb _____ põlema. _____ viiakse kuusk
välja. Jaagup märkab kuuse all _____. Paela küljes
_____ kaart. Paki avamist peab ootama _____ alguseni.
väikest pakki, tule, ripub, kolmekuningapäeval, kooli
- **Küsimused-vastused**. Õpetaja esitab küsimusi, millele lapsed leiavad vastuse tekstist ja vastavad täislausega. Näidisküsimusi lisaks veerisel esitatu-tele: *Mida teeb Jaagup? Mis kostab? Mis ripub seinal? Mille leiab Jaagup kuuse alt? Mis on kaardil kirjas?*
NB! Õpiku leheserval olevad küsimused on kohakuti lõiguga, kus on täpne vastus.
Õpilased moodustavad ise teksti põhjal küsimusi, vastatakse paaristööna. Mõned julgemad võivad oma küsimused esitada kogu klassile.
- **Pildiseeria järgi jutukese koostamine ja jutule pealkirja mõtlemine**. Õpetaja otsib võimaluse korral sobivad pildid (nt lapsed ehivad kuuske, jõuluvana suure kingikotiga, lapsed jõuluvana ees luuletust lugemas, lapsed kingitusi avamas), lapsed seavad need sobivasse järjekorda ja koostavad jutu. *Igal jutul on pealkiri. Milline võiks olla sinu jutu pealkiri?*
- **Ärakiljaharjutusena** kirjutada mõnerealine tekst klassitahvliilt ja raamatust: JAAGUP VAATAB KUUSKE. TA MÄRKAB SELLE ALL PAKKI. POISS TÕMBAB PAKI LÄHEMALE. Paela küljes ripub kaart. Kes selle paki siia pani? Jaagup põleb uudishimust.

- Tuletada meelde, mis on **lause**. Lause koosneb sõnadest. Juhuslikest sõnadest lauset kokku ei saa. Lausetest koosneb **jutt**. Selleks peavad laused olema sisult seotud. Klassi- või rühmatööna teha lausete järjestamise harjutus.

Näiteks:

5. Jaagup vaatab kuuske ja märkab selle all väikest pakki.

2. Seinal ripub talvepildiga kalender.

4. Jaagup paneb toas tule põlema.

7. Jaagup põleb uudishimust.

1. Jaagup loeb raamatut.

3. Mõne päeva eest algas uus aasta.

6. Paela küljes ripub kaart.

8. Mis on paki sees?

- **Tv h 8** laused loetakse kõigepealt üheskoos läbi. Tuletatakse meelde, et lause algab suure algustähega ja lõpeb kirjavahemärgiga (lõpumärgiga). *Nendes lausetes on veel mitu suurt algustähte. Mis sõnad need on?* (Artur, Teele, Kaspar – need on nimed.) Tõmmatakse igale lausele eri värvi joon alla. *Mitu lauset siin harjutuses on?* (5 lauset) *Mille saab lausetest?* (Lausetest saab jutu.)
- **Tv h 9** alustatakse üheskoos. *Mis on vasakul pool esimene pilt?* (PILT) *Mis on selle sõna esimene täht?* (P – kirjutatakse lünka.) *Mis on paremal pool esimene pilt?* (LAEV) *Mis on selle sõna viimane täht?* (V – kirjutatakse lünka.) *Mis sõna saame?* (PÄEV)

Edasi võib lasta olenevalt klassi tasemest lastel endil harjutus teha. Läbi arutada, mis on pildil.

Vasakpoolsed pildid – PILT, NÖÖP, KUU, AABITS

Parempoolsed pildid – LAEV, KELL, KARU, KALA

Millised sõnad kokku said? Kuidas on need sõnad omavahel seotud? (Need on ajühikud: päev, nädal, kuu, aasta.) Kiiremad võivad ladumisaabitsasse saadud sõnadega lauseid moodustada.

- **Tv h 10** sobib hästi tunni kokkuvõtteks ja kordamiseks. Vajaduse korral saavad lapsed kasutada õpikut.

Kirjatehnika

Kv lk 2–3 on esitatud Euroopa kaart. 2010. aasta seisuga on Euroopa Liidul 27 liikmesriiki. Peaegu iga suure kirjatähe õppimisel tutvutakse ka mõne maaga. Kaarti värvitakse järgemööda, nagu riike tutvustatakse. Maade nimed on kaardi juures esitatud niisugusel kujul, nagu neid üldkeeles kasutatakse, samas kui lippude all (sisekaanel ja vihiku sisus) on kirjas ametlikud nimed. Kõigepealt saab ära värvida Euroopa Liidu lipu (sinisel taustal kollased tähekesed).

Infoks õpetajale Euroopa Liidu portaalist:

See on Euroopa lipp. See ei ole mitte üksnes Euroopa Liidu sümbol, vaid Euroopa ühtsuse ja identiteedi sümbol laiemas mõttes. Kuldsetest tähekestest ring sümboliseerib Euroopa rahvaste solidaarsust ja nende vahel valitsevat harmooniat.

Tähekeste arv ei ole kuidagi seotud liikmesriikide arvuga. Lipul on kaksteist tähekest, kuna see arv sümboliseerib tavaliselt täiuslikkust, täielikkust ja ühtsust. Seepärast jääb lipu kujundus muutumatuks, hoolimata Euroopa Liidu laienemisest.

(http://europa.eu/index_et.htm)

Uusaasta hommikul (I–III)

Liili R Emmeli järgi

Originaaltekst on avaldatud Tähekeses ja võimaluse korral lugeda see klassis ette (Täheke 1/2004).

- Meenutada vana-aasta ärasaatmist ja uue vastuvõtmist. Näidisküsimusi: *Mida aastavahetusel tundsid? Kas oli kuidagi teistmoodi tunne kui tavaliselt? Kas soovisite üksteisele ka „Head vana aasta lõppu!” ja/või „Head uut aastat!”? Mis sulle kõige rohkem meelde jäi?*

- **Pala lugemine osalistega.** Tuletada meelde, mis on jutumull ja misjaoks seda kasutatakse. Vaadata koos pilte ja arvata, kes on selle pala tegelased (Timm, ema, isa). Lugeda pala osalistega.

Koostada analoogiline **kahekõne**. Paaristööna koostavad lapsed ise mõne lühikese dialoogi, mille teemaks on uusaastasooivid oma õpetajale, klassikaaslasele, sõbrale.

Lisalugemiseks: Kristiina Kass „Vana ja uus aasta” (Petra lood. Tänapäev, 2008, lk 116–119)

- **Tv h 11** eeltööna kirjutada tahvlile tekst, mis tuleb jaotada lauseteks, nt
KELL SAI KAKSTEIST KÖLAS LAEVASIREEN SAABUS UUS AASTA
KÕIK OLID TULNUD VÄLJA ILUTULESTIKKU VAATAMA SOOVITI
HEAD UUT AASTAT

Selles tekstis on viis lauset. Tuletada meelde, et jutt koosneb lausetest, lause sõnadest.

Lugeda töövihiku jutuke klassis ette, jälgides loomulikku lauseintonatsiooni. Samad laused võib ära kirjana (suurtähtedega) ka vihikusse kirjutada.

- **Tv h 12** on esitatud kaks pealkirja. Lugeda esmalt kõik laused läbi. *Millised laused käivad suve, millised talve kohta?* Olenevalt klassi tasemest võib harjutuse klassis esialgu suuliselt läbi teha.

- **Tv h 13** mõistatuse vastuseks värvitakse ära kell.
- Pala III osas on kirjas kõik kuude nimetused. Näidisküsimusi: *Kes tegelastest kõik kalendrikuud üles loeb? Kas need kuud on õiges järjekorras?* Laduda kuude nimetused ladumisaabitsasse ja/või kirjutada vihikusse. *Millise algustähega kirjutatakse kuude nimetused? Milline on sinu lemmikkuu? Miks?*
Lisalugemiseks: Ellen Niit „Pille-Riini kuu” (Pille-Riini lood. TEA Kirjastus, 2008, lk 67–69)
Rühmatööna jutustavad lapsed oma lemmikkuust. Klassis tehakse kokkuvõte, milline kuu ja mispärast meeldib klassi lastele kõige rohkem.
- **Tv h 14** eeltööna mängitakse tähtede püüdmist. Tahvilil on tähejärjendid, millesse on peidetud järgarve tähistavad sõnad: KOELKMIAS, SESUTIMAENE, KVIDIDEES, LKOAHEAEISITÖKÜMNES – kolmas, esimene, viies, kaheteistkümnes. *Mis kuud vastavad nendele järgarvudele?* Seejärel täidab iga laps ise samalaadse, kuude nimetustega ülesande oma töövihikus.
- **Tv h 15** on kirjajarjutus, mille iga laps teeb nii, nagu talle meeldib.

Kirjatehnika: suured kirjatähed U, Ü

Kv lk 4–5 värvida kõigepealt Ungari lipp. *Milline on Ungari lipp? Mis värvid on Ungari lipul?* (punane, valge, roheline) Värvida Ungari lk 4 kaardil. *Kas keegi lastest on käinud Ungaris? Mida põnevad tead Budapesti kohta?* Otsida Ungari üles lk 2–3 kaardilt ja värvida.

Kirja eelharjutustena meenutada aabitsaperioodil kasutatud harjutusi. Harjutada suuri kirjatähti U ja Ü esmalt suurel valgel paberil ja/või tahvilil. Seejärel kirjutatakse vihikus lk 4 üle hallid suur- ja väiketähed, harjutatakse tähtede kirjutamist joonte vahel (lk 5), kirjutatakse eeskuju järgi Eesti kohanimi ja laused. Lõpuks kirjutatakse trükikirjas esitatud riiginimi joontele kirjatähtedega.

Rääkida klassis näidissõnade ja -lausete teemal. Tallinna lähistel on järv, millest pealinna elanikud oma joogivee saavad – Ülemiste järv. Ülemiste järvega on seotud põnevaid legende (vt nt Vikipeedia).

Vihikusse: *Uu, Üü*, lisaks U ja Ü-ga algavaid Eesti kohanimesid, nt *Ulila, Umbusi, Uuemõisa, Üdruma, Ülejõe*, ja lauseid, nt *Urve, Urmas ja Ursula elavad Urvastes. Üheskoos lähevad nad kooli. Üle tee minnes vaatavad nad vasakule ja paremale.*
Uno unistab reisist Ukrainasse ja Ungarisse. Urmo uisutab Uuemõisas Urve uute uiskudega. Ülo üllatab Üllet ülastega. Ülla ümised Üllariga üht üsna üksikut üminat.

Vana tõde

Ott Arder

- Alustada sõnaseletustest: TÕIK, TALI. Õpetaja loeb luuletuse klassile ette. *Miks on luuletaja kasutanud just neid sõnu?* Luuletuses on väga tähtis rütm ja riim. Kui kasutada teisi sõnu, kaoks riimid ja rütmgi, nt

*Ära vingu, ära vali,
väga lihtne tõsiasi –
aastaaegu on meil neli,
neil on kindel käik:
kevad, suvi, sügis, talv.
Rohkem pole, ongi kõik.*

- **Töö tekstiga.** Leida luuletusest meeldivad värsid. Näidisküsimusi: *Millised on selles luuletuses sinu lemmikread? Mispärast? Kuidas sa nendest ridadest aru saad?*

Lugeda luuletust ilmekalt. Õpetaja loeb teadlikult ilmetult luuletuse klassile ette. *Kas selline lugemine meeldis teile? Milliseid sõnu luuletusest võiks rõhutada, et oleks hea kuulata?* Üheskoos võib neile sõnadele kerge joone alla tõmmata. Nüüd saab lugedes neid sõnu ekstra välja tuua.

Olenevalt klassi tasemest võib luuletust proovida koos klassiga lugeda räpi rütmis (võib kasutada taustmuusikat või kaasa plaksutada).

- **Arutelu** aastaaegade teemal. *Kuidas kuud aastaaegadesse jaotuvad?* KEVAD – märts, aprill, mai; SUVI – juuni, juuli, august; SÜGIS – september, oktoober, november; TALV – detsember, jaanuar, veebruar.

Klassiharjutusena kirjutada tahvlile, mida eri aastaaegadel saab teha, nt *ujume meres ja/või järves, käime seenel ja marjul, mängime lumesõda, suusatame ja kelgutame, korjame tammeterõusid, sööme aiast maasikaid, istutame lilli, paneme lindudele pesakaste üles.* Moodustada lauseid, kasutades sõnu KEVADEL, SUVEL, SÜGISEL, TALVEL.

Jutustada aastaaegadest rühmades. Võib (olenevalt klassi tasemest) kirjutada jutukese lemmikaastaajast.

Võrrelda aastaaegu teemade kaupa. Tahvel jaotada neljaks – igale kastile pealkirjaks üks aastaaeg. Võrrelda võib näiteks ilma, riietust, taimi (vilju), loomi.

Rühmatööna jutustada ühest aastaajast – need jagatakse loosiga. Pärast ettevalmistust jutustab iga rühm oma aastaajast.

- **Pildiseeria järgi jutustamine.** Õpetaja otsib võimaluse korral pilte talvemängudest (nt igavlevad lapsed toas, poiss keldrist suuski võtmas, tüdrukud lähevad, uisud nõoriga kaelas, õue, ema lapsega kelgutamas, lapsed uisuväljal

uisutamas, lapsed mäe peal suusatamas ja kelgutamas, lapsed lumekindlust ehitamas), lapsed jutustavad piltide järgi.

- **Tv h 16** laused loetakse kõigepealt läbi, seejärel otsustatakse, missuguse aastaja kohta ükski lause käib (sügis, suvi, kevad, talv).
- **Kuulamisülesanne:** Olivia Saare luuletus „Neli pilti”(CD-8)
Töövihikus võib ülesande juures kasutada kas lihtsalt värve või joonistada väikesi pilte. Joonistada võib ka eraldi paberile või teha kuulamisülesanne üheskoos kunstitunnis.

17. NÄDAL

jaanuar	1, 2	3	4	5, 6
MINU PÄEV	Kaksteist kuud	Salapärased kingitused	Täht – sõna – lause	Nädalapäevade vestlus
	Õ lk 12–15 Tv lk 7 Kv lk 6–7	Õ lk 16–17 Tv lk 8	Õ lk 18–19 Tv lk 9 Kv lk 8	Õ lk 20–21 Tv lk 10–11 Kv lk 9

Kaksteist kuud

Samuil Maršaki järgi

- **Ettelugemiseks** sobib muinasjutu lühendatud variant, mis on nt kogumikus „Ema, palun loe mulle!” (Ilo 2000, lk 232–234).
- Selgitada, mida tähendavad tärniga sõnad (IHNUS, VÕÖRASTÜTAR, HAGU, VILGATAB, LAGENDIK, PUNGAD PAKATAVAD, HALJENDAB, HÄRMATIS, ÄIGAB). Moodustada lauseid, laduda ladumisaabitsasse.
- **Töö tekstiga.** Kuulata teksti väga tähelepanelikult. Õpetaja loeb lk 12 teksti, asendades mõned sõnad või jättes mõne sõna vahele, nt *Aastas on 12 kuud. Niipea kui üks lõpeb, algab ~~kohe~~ teine. Kuud järgnevad üksteisele ega saa kunagi kokku*. Lapsed ütlevad, mis oli teisiti kui õpiku loos. Lugeda pala osalistega. *Kes on jutu tegelased?* (kuri naine, naise tütar, vaenelaps (võörastütar), veli Jaanuar, veli Märts) Ühislugemiseks valida ka jutustaja.
- **Mõistekaart KAKSTEIST KUUD.** Koostada muinasjutu põhjal märksõnaskaem, et oleks lihtsam jutustada, nt kirjutada tahvlile *kuri, ihnus naine; kaks tütar – oma tütar ja võörastütar, vennad kuud*. Lapsed nimetavad teksti põhjal veel märksõnu, mis õpetaja valikuliselt tahvlile kirjutab.
- **Tv h 17** lausete sobiv järjestus: *Külas elas ema kahe tütreaga. Ema saatis võörastütre metsa. Tütarlaps jõudis lagendikule. Lökke ümber istus 12 venda. Tüdruk kurtis muret vendadele.*

Milline pealkiri võiks lool olla? Pannakse koos pealkiri, tublimad võivad lugu ka edasi jutustada ja/või selle kirja panna.

- **Dramatiseerida** pala. *Kuidas seda lugu saaks mängida näidendina?* Proovida klassis läbi mängida. Ühe võimaliku dramatiseeringu leiab Miksikesest (<http://www.miksike.ee/en.html> → e-lehed → näidendid 1.–6.klassile).
- **Jutustada** lugu, abiks õpetaja küsimused või kavapunktid tahvlil, nt
 1. Tütarlaps Böömimaalt nägi 12 kuud korraga.
 2. Kurjal ja ihnsal naisel oli kaks tüdarta.
 3. Võõrastütar kamandati metsa lumililli korjama.
 4. Tütarlaps nägi legendikul lõket, mille ümber 12 oli inimest.
 5. Korraga oli metsas täielik kevad ja tüdruk korjas korvi ja põlle lumililli täis.
 6. Laisk tüdruk läks metsa.
 7. Tütarlaps nõudis endale kingitusi.
 8. Võõrastütar sai õnnelikuks.

- **Tv h 18** joone all olevad rahvapärased kuunimetused on ajaliselts õiges järjekorras. *Kas tead, kuidas vanarahvas mõnda kuud veel nimetas?*

Vanarahvas on kuusid nimetanud ka teisiti kui tänapäeval. Kuude nimetused on tavaliselt seotud rahvakalendri tähtpäevade või talutöödega.

JAANUARI nimetatakse veel **näärikuuks, südakuuks ja helmekuuks**. Nimetus näärikuu on tuletatud rootsi sõnadest ny år või kesk-alamsaksakeelsetest sõnadest nē jār, mõlemad tähendusega 'uus aasta'. Nimetus südakuu on pärit sellest, et jaanuar jagab talve kaheks. Talve kõrgpunkt on vana kalendri järgi 17. jaanuaril ehk tönisepäeval.

VEEBRUAR on olnud veel **küünlakuu, sudenkuu, vastlakuu, hundikuu, kassikuu, pudrusöömise kuu, radokuu**. Küünlakuu ja vastlakuu on tulnud küünla- ja vastlapäevast. Hundikuu nimetus tuleb sellest, et vanasti luusis veebruarikuus ringi ilmatu hulk näljaseid hunte. Saksamaal kutsuti veel mõnikümmend aastat tagasi veebruari kassikuuks. Sel kuul tuleb kiisudele ise süüa anda, sest hiiri ja rotte napib. Veelgi vanem nimetus on radokuu, mis iseloomustab tuisust ja rajust aega.

MÄRTS on **kevadkuu, paastukuu, linnukuu ja urbekuu**.

APRILL on **jürikuu, mahlakuu, sulakuu ja naljakuu**.

MAI on **lehekuu, lehehakkamiskuu, õiekuu, toomekuu, meiukuu, neli-pühakuu**.

JUUNI ehk **kesakuu, jaanikuu või pärnakuu**.

JUULI ehk **heinakuu**.

AUGUST ehk **lõikuskuu, põimukuu, viljakuu, rukkikuu, mädakuu**.

SEPTEMBER ehk **mihklikuu, kanarbikukuu, sügiskuu, pohlakuu ja jahikuu**.

OKTOOBER ehk *rehekuu, viinakuu, kooljakuu, kolletamiskuu, lehelanguskuu, porikuu ja roojakuu.*

NOVEMBER ehk *kooljakuu, talvekuu või hingekuu.*

DETSEMBER ehk *jõulukuu, talvistepühakuu või talvekuu.*

(<http://et.wikipedia.org>)

- **Lugemiskontroll.** Klassis või klassivälise kirjandusena loetakse läbi „Kaks-teist kuud”. Iga laps kirjutab üksi või koos naabriga (olenevalt klassi tasemest) lipiku peale muinasjutu põhjal ühe küsimuse. Küsimused loetakse klassis koos läbi, vastatakse, arutatakse läbi. Loetu põhjal joonistatakse pilt.

Lisalugemiseks: vennad Grimmid „Lumeeit” (Ema, palun loe mulle! Ilo 2000, lk 17–19) või Kalju Kangur „Timbu-Limbu õukond ja lumemõldrid” (Singoni, 1998); sobivad iseseisvaks lugemiseks või loeb õpetaja klassis ette.

Kirjatehnika: suured kirjatähed V, W

Kv lk 6–7 keskendub ennekõike käe harjutustele, V ja W-ga algavaid riiginimesid Euroopa Liidus ei ole. Lõpetada viikingilaeva kaunistused, lainetus, onu Heino lambanahkne vest. Harjutada suuri kirjatähti V ja W kõigepealt suurel paberil, kaunid tähed kirjutatakse eeskujuks tahvlile, kirjavihikus joonistatakse üle hallid suur- ja väiketähed (lk 6). Pöörata tähelepanu suur- ja väiketähe seosele.

Harjutada V ja W kirjutamist joonte vahele (lk 7), kirjutada näidissõna ja lause.

Rääkida klassis Vormsist. *Kas keegi lastest on Vormsil käinud? Mida huvitavaid võib seal kohata? Mida Vormsi kohta teatakse?*

Vormsi saare kohta leiab infot nt Vikipeediast.

Vihikusse: *Vv, Ww*, lisaks V-ga kohanimesid, nt *Võrumaa, Virumaa, Viljandi, Vasknarva, Veriora, Võrtsjärv, Viimsi*, ja lauseid, nt *Võrastütär saadeti metsa lumililli korjama. Ümberringi pimeneb. Varsti märkab tüdruk puude vahelt tuld. Ümber lõkke istub kaksteist venda. Vilma valmistus Varssavis vibu voolima. Volli ukerdas Viljandis vapralt vanaema vagude vahel.*

Salapärased kingitused

Janus Vaiksoo

- **Töö tekstiga.** Ennustada pealkirja ja pildi põhjal, millest palas juttu tuleb. Näidisküsimusi: *Millest võiks lugu rääkida? Meenuta, kuidas Jaagup kuuse alt paki leidis. Mis sellest pakist edasi sai? Kes on pildil?* (õpetaja Anu, Jaagup

ja Oskar) *Kus tegevus toimub?* (koolis) *Mis võiks pakkides olla? Miks on peal-
kirjas sõna salapärased?*

Selles palas on kasutatud nii proosa- kui ka luuleteksti. Näidisküsimusi: *Mille
järgi saad aru, mis on luuletus, mis proosatekst?*

Selgitada, mida tähendavad tärniga sõnad (KÄRA, KOHMETU, ÄGAMA, ÖPIHIMU). Moodustada nende sõnadega lauseid.

Moodustada teksti kohta **küsimusi**, abiks küsisõnad tahvlil: MILLAL, MIS, KES, MIDA TEEB, MISSUGUNE... Ahelküsimine – üks laps esitab küsi-
muse, järgmine vastab ja küsib siis edasi.

Pärast pala lugemist arutleda üheskoos, kuidas võiks lugu edasi minna.

- **Mõistekaart** MÄNGUD. Näidisküsimusi: *Milliseid mängu sulle meeldib
mängida? Millised mängud sul kodus on? Milliseid mängu te koolis mängite?
Milliseid mängu saab klassitunnis mängida?* (sõnamängud, lauamängud,
täringumängud)

Võib lasta lastel kodus endal ja/või koos perega mõne lauamängu teha, mida
klassis mängida saab. *Uuri kodus, milliseid mängu mängisid sinu vanemad.*

Mõistekaardi põhjal koostada lauseid või väike jutt mängudest ja
mängimisest.

- **Sõnadesse tähtede paigutamine**. Eel- ja/või järeltööna võib klassiga män-
gida sõnamängu. Õpetaja tõmbab tahvlile nii mitu kriipsu, kui on sõnas tähti.
Lapsed hakkavad sõnasse tähti pakkuma:

Näiteks tahvlil: _ _ _ _ _ või _ _ _ _ _ (kingitus või lauamäng/
sõnamäng).

Niisugune mõistatamismäng sobib ka tunni või teema sissejuhatuseks.

- **Tv h 19** vastused: lauamängud, sõnamängud, täringumängud, kaardi-
mängud.

Niisuguseid mõistatusi võivad lapsed ka üksteisele koostada.

- **Tv h 20** suunab etteantud tähti kasutades sõnu moodustama, nt *part, sall,
laps, tera, sahv, terav, saar, haarav, haav, raha, sahtel, lahas, ahv, vars,
paat, reha, tehas, rahe.*

- **Tv h 21** eeltööna harjutada sõnade eristamist esmalt üheskoos. Kirjutada
tahvlile nt:

LAPSEDTULEVADKOOLI. (Lapsed tulevad kooli.)

ALGABESIMENETUND. (Algab esimene tund.)

KASSULONTÖÖVAHENDIDLAUAL? (Kas sul on töövahendid laual?)

Lause koosneb sõnadest.

Sõnad lauses

- Reegli „**Lause koosneb sõnadest, sõna tähtedest**” võib panna klassi seinale. Mõelda raamatunäite eeskujul veel sarnaseid sõnu: TALU – LAUT, MINE – NIME, SAAK – KAAS, RAVI – VARI, VISA – SAVI, VAAS – AVAS.
- **Tv h 22** lisaks moodustada saadud sõnadega lauseid ja teha nt järgmisi harjutusi:

Kirjuta tähed järjekorda nii, et saaksid sõna.

ARUK – _____	UDAL – _____
PMAL – _____	ILLL – _____
KIIHV – _____	INAPL – _____
IRHI – _____	AMOTT – _____

Otsi täheruudust sõnu ja kirjuta need joontele.

M E T S K U U	_____
U N I I A S L	_____
R N N I L I A	_____
U N O L A M N	_____
A S O O M I M	_____
A Ä M O P N A	_____
K K I T N A S	_____

- **Lausete laiendamine (õ lk 18)**. Kirjutada tahvlile lihtlause: KOER HAUGUB. *Kuidas seda lauset huvitavamaks teha? Milliseid sõnu sobib lisada?*
Näiteks: SUUR KOER HAUGUB. SUUR KOER HAUGUB HOOVIS. SUUR MUST KOER HAUGUB HOOVIS. SUUR MUST KOER HAUGUB NAABRI HOOVIS. SUUR MUST KOER MUKI HAUGUB NAABRI HOOVIS.
Lausete laiendamist võivad lapsed harjutada ka paaristööna ja/või ladumis-aabitsas või vihikus. Oluline on lapsi suunata lisama üht sõna korraga.
- **Sõnade järjekord lauses (õ lk 19)**. Moodustada sõnakaartidega lauseid. Pildi joonistamiseks (viimane punkt) võib õpetaja jagada igale õpilasele suure valge lehe, kuhu kleebitakse saadud lause ja seejärel joonistatakse lause kohta pilt.
- **Tv h 23** eeltööna kirjutada tahvlile sõnad läbisegi, nt
LÄHETE? TE KUHU
RUTTAME POE POOLE. ME
LEIBA. MEIL TARVIS ON
TEHA VÕILEIBU. TAHAME

Sea sõnad õigesse järjekorda nii, et saad lause. Laused võib kirjutada vihikusse. Harjutuse lihtsustamiseks võib esialgu näidata ära ka lause viimase sõna (antud koos lause lõpumärgiga).

Kirjatehnika: suured kirjatähed O, Q

Kv lk 8 autoteed jätkata vaba käeharjutusena paremale lehepoolele. Rääkida autodest. *Mis marki auto on teie peres? Mis automarke sa veel tead?*

Harjutada suuri kirjatähti O ja Q kõigepealt suurel paberil, kaunid tähed kirjutatakse eeskujuks tahvlile. Joonistada üle hallid suur- ja väiketähed (lk 8). Tähtede kirjutamisel pöörata tähelepanu O ja Q erinevale seosele järgneva väiketähga.

Vihikusse: *Oo, Qq*, lisaks O-ga kohanimesid, nt *Osmussaar, Otepää, Oru*, ja lauseid, nt

Vahetunnil võtab õpetaja mängud kapist välja. Oskar ja Ülo mängivad taringumängu. Urmas ja Oliver mängivad kaardimängu. On tüdrukud ka kusagil?

Oskar ootab oma onu. Olivia ja Oliver otsustavad osta ooperipiletid.

Nädalapäevade vestlus

Mare Müürsepp

- **Tv h 24** on tähelepanuharjutus. Jutustamiseks on vaja lugu kaks-kolm korda kuulata.

Kuulamisülesanne: Friedebert Gransberg „Kalender”, vanast kooliraamatust (CD-9)

Tekstis on sõna, mis võib lastele olla võõras. Selgitada, mida tähendab TÖRELEMA. Moodustada näiteks paar lauset.

- **Arutelu** aja ja kalendri teemal. Näidisküsimusi: *Mis teemal me täna räägime? Kas sinu kodus on ka kalender? Mida kalender meile näitab? Kalender näitab aja möödumist.*
- **Töö tekstiga.** Selgitada, mida tähendavad sõnad ISEKESKIS, TARVILIK. Moodustada uute sõnadega lauseid, ladudes ladumisaabitsasse ja/või kirjutades vihikusse, nt *Vahel tahavad lapsed isekeskis mängida. On sul siis praegu midagi muud tarvilikku teha?*
Pärast pala lugemist kirjutab iga laps loetu kohta lipikule kaks küsimust (tahvlile abiks küsisõnad MILLAL, MIKS, MIS, MILLINE, MILLISE, KAS, KUIDAS). Pinginaabrid vahetavad sedelid ja vastavad teineteise küsimustele.
- **Pildiseeria (õ lk 21) alusel lausete moodustamine, jutustamine.** Eeltööna lugeda üheskoos või meenutada Silvi Väljali raamatut „Jussikese seitse sõpra” (Avita, 1999).

- **Arutelu nädala- ja päevaplaani teemal. Näidisküsimusi:** Kes on teinud kodus nädala- ja/või päevaplaani? Kuidas seda teha? Millest alustada? Koostada ühiselt klassi nädalaplaan, nt

Esmaspäev	Teisipäev	Kolmapäev	Neljapäev	Reede	Laupäev Pühapäev
Hommikune ärkamine ja koolitulek	Hommikune ärkamine ja koolitulek	Hommikune ärkamine ja koolitulek	Hommikune ärkamine ja koolitulek	Hommikune ärkamine ja koolitulek	Hommikune ärkamine ja einestamine
Tund – õppimine Vahetund – mängimine, einestamine	Tund – õppimine Vahetund – mängimine, einestamine	Tund – õppimine Vahetund – mängimine, einestamine	Tund – õppimine Vahetund – mängimine, einestamine	Tund – õppimine Vahetund – mängimine, einestamine	Perega ühised ettevõtmised – matkad, mängud, külas käimised, lõunastamine
Trennid, huviringid, pikapäevärühm	Trennid, huviringid, pikapäevärühm	Trennid, huviringid, pikapäevärühm	Trennid, huviringid, pikapäevärühm	Trennid, huviringid, pikapäevärühm	Kodused toimetused, toa koristamine
Kodune õppimine, (koolis tehtud tööde meenutamine, ülevaatamine ja vajaduse korral lõpetamine), kodutööd, õhtusöök	Kodune õppimine, kodutööd, õhtusöök	Kodune õppimine, kodutööd, õhtusöök	Kodune õppimine, kodutööd, õhtusöök	Kodune õppimine, kodutööd, õhtusöök	Puhkamine, perega lauamängude mängimine, õhtusöök
Puhkamine, mängimine, magamine	Puhkamine, mängimine, magamine	Puhkamine, mängimine, magamine	Puhkamine, mängimine, magamine	Puhkamine, mängimine, magamine	Saunas käimine, magamine

Kui ühiselt on nädalaplaan koostatud, võib iga laps eraldi oma nädala- või päevaplaani kokku panna. Võrrelda seda klassis koostatuga.

Vestlus tabeli põhjal. *Kas kellelgi lastest on ka selline nädalaplaan? Näidisküsimusi:* Mille poolest teie plaanid erinevad? Loetle erinevusi. Mispärast klassi laste plaanid erinevad? (iga laps on koostanud plaani just enda tegeviste-toimetuste järgi, mõni käib trennis, mõni pikapäevärühmas, mõni muusika- või kunstikoolis)

- **Rühmatööna** moodustada lausetest jutt: iga rühm saab ümbriku lausetega, mis tuleb õigesse järjekorda seada.

Näiteks:

ESMASPÄEVAL TÖÖD EI TEE,
TEISIPÄEVAL PUHKAN VEEL,
KOLMAPÄEVAL SÜGAN PEAD,
NELJAPÄEVAL NAHKA VEAN,
REEDEL JALGU KÕLGUTAN,
LAUPÄEV MÕTTEID MÕLGUTAN –
VARSTI KÄES ON PÜHAPÄEV!

(Rootsi rahvalaul „Laisa nädal”, tõlkinud Heljo Mänd, kogumikust „Isa, palun loe mulle!”, Ilo, 2000, lk 119)

- **Tv h 25** eeltööna vestelda klassis, mida Jaagupi pere puhkepäeval teeb. Jutustada piltide järgi. Mõelda loole lõpp. *Mida sina möödunud pühapäeval tegid? Mida sa tavaliselt puhkepäeviti teed?* Joonistada pilt oma puhkepäeva tegemistest.

- **Tv h 26** eeltööna kirjutada tahvlile tegusõnu, mis vastavad küsimusele *mida teen?* Õpetaja kirjutab tahvlile tähe ja sinna alla näidissõnad, nt *A – armastan, arutan, annan, abistan; E – elan, esinen, eksin, ehmun; H – hoolin, hirmutan, hammustan, hüüan; R – rooman, rohin, räägin, ratsutan*. Arutada klassis üheskoos nende tegevuste teemal. Tugevamad õpilased võivad kirjutada juurde 2-3 sõna, nõrgematele piisab ühest, võib kasutada ka etteantud (joonealust) sõna.

Lisatööna nuputada akronüüm, nt NÄDALAPÄEV:

N – neljapäev, naljakas, nutikas, nutan, ninatark

Ä – ärkan, äratus, äratuskell, ärevil, ämblik

D – daamid, diivan, doomino, dinosaur, detsember

A – aken, aabits, algus, avan, ananass

L – laps, lugemik, laupäev, liigun, laulan

A – ahv, astun, alustan, aprikoos, avastan

P – pühapäev, puhkan, pesen, piison, pirn

Ä – ämber, äbarik, äike, ähvardab, ärpleb

E – eesel, elevant, esmaspäev, ema, ehitan

V – võidan, viisakas, vahva, veeretan, vesi

- **Tv h 27** tähetabelist leitud nädalapäevad võib kirjutada ka vihikusse. Kirjutada tuleks väiketähtedega ja pöörata tähelepanu ka väikesele algustähele.

Lisalugemiseks valida järgmiste seast: Valeria Ränik „Iga päev – mõnus talvepäev” (Valgust täis suur pilvealune tuba. TEA Kirjastus, 2007, lk 57); Voldemar Miller „Täna ja eile” (Isa, palun loe mulle! Ilo, 2000, lk 141); Henno

Käo „Minevik ja tulevik” (Isa, palun loe mulle! Ilo, 2000, lk 141–142); Annie M. G. Schmidt „Uus kalender” (Jip ja Janneke. Eesti Raamat, 1996, lk 119–120, tlk Marian Laving)

Nädalapäevade teema juurde sobib hästi ka Anu Rõomeli sõnade ja muusikaga laul „Mõista, mõista.” (Lastelaul’95. Koost. Aarne Saluveer. Muusika, 1996).

Kirjatehnika: suured kirjatähed Õ, Ö

Harjutada esmalt suurel paberil, tahvlil ja/või tapeedile seinal. Jälgida suur-tähe ovaalsust.

Kv lk 9 rääkida nimetatud paikadest. Infot nii Tallinna asumi Õismäe kui ka Viljandi maakonna aleviku Õisu kohta leiab nt Vikipeediast.

Vihikusse: Õõ, Öö, lisaks Õ ja Ö-ga algavaid Eesti kohanimedid, nt *Õngu, Öötla*, ja lauseid, nt

Unine Õie jäi kuulutama. Vastu akent rabistas vihm. Õises taevas turritasid sünged pilved. Üksinda poleks kodus praegu hea olla. Õnneks olid elutoas ema ja isa.

Onu Ööbik on öösiti öötööl. Õie öde õpetab Õnnele õmblemist.

- Ajateema kordamiseks koostada **tööleht**. Näiteks:

Igas reas on sõna, mis ei kuulu teiste hulka. Tõmba sellele joon alla.

esmaspäev, jüripäev, laupäev, reede	mai, märts, september, suvi
suvi, kenad, sügis, talv	päike, aasta, nädal, kuu

Moodusta tähtedest sõna ja kirjuta see.

VEÄP – _____	UKU – _____
EKADV – _____	ALVT – _____
ÄLAND – _____	EEEDR – _____

Kirjuta lünka sobiv sõna. Sõna leiad harjutuse alt.

Jaagup ja Oskar _____ koos aega. Mida teha? Poisid otsustavad midagi _____ . Jaagupile meeldivad _____ ,

Oskarile meeldivad _____ . Õues on kena _____ .

Poisid lähevad õue _____ mängima.

veedavad, lumesõda, mängida, jooksumängud, talveilm, pallimängud

Eralda sõnad lauses kriipsuga. Mitu sõna on igas lauses?

AASTASONKAKSTEISTKUUD.

IGASKUUSONNELINÄDALAT.

IGASNÄDALASONSEITSEPÄEVA.

MILLINEPÄEVMEELDIBSULLEKÕIGEROHKEM?

Pane sõnad lauses õigeste järjekorda. Kirjuta juurde üks sõna, mis näitab, keda Jussike aitab.

karja ajada. aitab Jussike

koristada. Jussike tube aitab

peenraid aitab Jussike rohida.

aitab ehitada. Jussike lasteaeda

18. NÄDAL

jaanuar	1, 2	3	4	5, 6
SÜNNI- PÄEV	Iiahil on sünnipäev Lause lõpumärk	Sipsik	Anu sünnipäev	Kollase autopõrnika sünnipäev (I–III)
	Õ lk 22–23 Tv lk 12–14 (h 33) Kv lk 10–11	Õ lk 24	Õ lk 25 Tv lk 14	Õ lk 26–27 Tv lk 15 Kv lk 12–13

Iiahil on sünnipäev

Alan Alexander Milne'i järgi

- **Sissejuhatav** vestlus, teksti vaatlus. Näidisküsimusi: *Kes on Iiah ja kes Puhh? Kas sa tead, millise raamatu tegelased nad on?* Selles tekstis on palju erisuguseid kirjavahemärke: jutumärgid, küsi- ja hüüumärgid, punktid ja komad. *Leia küsimärgiga lõppevad laused. Tekstis on ka üks hüüumärgiga lause. Leia see. Mille poolest erineb küsimärgiga lõppev lause hüüumärgiga lõppevast lausest?* (intonatsiooni poolest)
- Lugeda teksti kõigepealt endamisi ja seejärel klassis dialoogina. Lugemise puhul pöörata tähelepanu lause lõpumärkidele. Harjutada küsi- ja hüüudlauset lugemist õige intonatsiooniga. **Dramatiseerida** katkend.

Ennustada, kuidas lugu edasi läheb. Ehk on klassis keegi lastest seda raamatut lugenud (või on talle ette loetud) ja ta oskab teistele veidi raamatut tutvustada.

- **Tv h 28** suunab lapsi olema tähelepanelik. Töövihiku lüngaga laused on üsna kuulamislool alguses.
- **Kuulamisülesanne:** katkend A. A. Milne'i raamatust „Karupoeg Puhh”, inglise keelest tõlkinud Valter Rummel (**CD-10**)
Pärast kuulamist jutustada oma sõnadega, kuidas lugu lõppes.
- Paaris- või rühmatööna **järjestada laused** jutuks. Saadud jutuke kleepida paberile.

Näiteks:

2. „Karu-Katil on täna sünnipäev, mis ma talle kingin?”

4. Kapis oli aga ainult üks komm.

1. Mõmmi läks ema juurde.

5. „Oi-oi, Mõmmi,” ütles ema, „sa oled kaks kommi salaja ära söönud! Varem ei võtnud sa kunagi kommi ilma loata.”

3. Ema vastas: „Mul on kapis kolm kommi. Vii need Katile.”

6. „Aga ema,” vaidles Mõmmi vastu, „siis ma ei saanud komme võtta. Neid ei olnud seal.”

(Heljo Mänd „Sünnipäev”. Ema, palun loe mulle! Ilo, 2000, lk 95)

- **Tv h 29** eeltööna lugeda laused klassis ette ja läbi arutada. Seejärel joonistada jutu põhjal pilt.
Lisatööks otsida lausete hulgast neli 4-sõnalist lauset.
- **Tv h 30** eeltööks kasutada väikesi õnnitlussalmikesi. Rühma- või paaristööna lõpetavad lapsed värsid sobivate riimsõnadega (ühes salmis algriim).

Näiteks:

*Et täituksid alati kõik Sinu _____,
et läheks Sul korda, mis iganes _____,
et oleks Sul kõik, mis elus on _____,
et ei lahkuks Sa kunagi õnne _____,
et saatus peaks Sinu eest heldelt _____ –
need on soovid Sinule meie _____ .*

soovid, proovid, vaja, rajalt, hoolt, poolt

*Kullakiiri _____,
naerukiiri _____,
päikesekiiri _____,
rõõmukiiri sünnipäeval.*

kuudesse, nädalatesse, päevadesse

Üks rõõmulaik las olla igas Sinu _____,
üks nakkav naeratus või lõo lummas _____,
Ja paistku päikesekiir ka siis,
kui tõmbub pilve _____,
ja kostku sõna hea,
mis selgeks muudab _____.

päevas, hõik, taevas, kõik

Õnn Sind ei ootagi merede _____
kaugetel võõrastel _____.
Ei! Vaid ta öösel Su padja all _____,
päeviti tallab Su _____!

taga, randadel, magab, kandadel

Lisatööna võib klassis ise õnnitluskaarte joonistada ja sinna salme otsida/ kirjutada.

Kirjatehnika: suur kirjatäht E

Kv lk 10–11 värvida kõigepealt Eesti lipp. *Milline on Eesti lipp? Mis värvid on Eesti Vabariigi lipul?* Otsida Euroopa kaardilt (lk 2–3) üles Eesti ja värvida. Rääkida Eestist, eesti keelest ja kultuurist. Infot leiab Riigiportaalist (<https://www.eesti.ee/est/>) ja mujalt.

Vihikusse: *Ee*, E-ga algavaid Eesti kohanimedid, nt *Eametsa*, *Esna*, ja lauseid, nt

Eeslil oli täna sünnipäev. Uudis levis metsas kiiresti. Öökull kirjutas sünnipäevakaardi. Varsti olid sõbrad kõik koos. Õnnelik eesel tänas kõiki külalisi.

Eile esitleti Eesti loomaaias elevantidele ehitatud elamut. Edev Evelin eputab Ene ees. Esimesena esinevad eestlased.

Lause lõpumärgid – punkt, küsimärk, hüüumärk

- **Tv h 31** värsid lõpetatakse pärast luuletuse kuulamist, vajaduse korral on abiks joonealune loend.
- **Kuulamisülesanne:** Leelo Tungal „Palju õnne sünnipäevaks!” (**CD-11**) Selle luuletuse võib pähe õppida ja mõelda juurde saateliigutused – hea kehalise pausi harjutus kogu aastaks.
- **Lisalugemiseks:** Ott Arder „Sünnipäev” (Koer poiss sõitis jänest. Eesti Raamat, 1982, lk 20); Kalju Saaber „Palju väikseid virmalisi” (Palju väikseid virmalisi. TEA Kirjastus, 2007)
- **Uurida** erinevaid lausetüüpe (õ lk 23). Tervitus, soov, palve, küsimus, vastus,

seletus – suhtluseesmärgile vastab kirjas kasutatav lõpumärk. Õpikus lk 23 esitatud reegli võib kinnitada seinale.

Reeglite juurde saab veel seletusi lisada: kui lause millestki jutustab, midagi väidab, seletab, annab millelegi vastuse – väitlause (jutustav); kui lausega tahetakse midagi teada saada, küsida – küsilause; kui soovitakse midagi, palutakse tungival, kästakse, hüütakse – soov-, hüüdlause.

Kõikide märkide ühesuguseks osaks on punkt, mida lapsed kindlasti teavad ja kirjutada oskavad. Harjutada küsi- ja hüüumärgi kirjutamist vihikusse. Jälgida, et need oleksid suurtähekõrgused.

Moodustada üheskoos eri tüüpi lauseid. Arutada, miks on lausel just selline lõpumärk.

Vii mane harjutus (õ lk 23) teha koos läbi tahvlil ja/või vihikus:

MIDA KÜLL IIAHILE KINKIDA? PEAB MIDAGI VÄLJA MÖTLEMA.
KÜLL ON TORE PURK! SEDA LÄHEB IIAHIL KINDLASTI VAJA.

- **Ettelugemiseks, aruteluks:** Imbi Muhel „Meie lapse sünnipäevaraamat” (Koolibri, 1996, lk 3, 14; tervituslaulud lk 34, 42)
- **Mõistekaart SÜNNIPÄEV.** Koostada mõistekaart, mille järgi saab hiljem jutustada ja mille toel on lihtsam teha tv h 32. Näidisküsimusi: *Millal on sinu sünnipäev? Millal sünnipäeva pidada? Kus sünnipäeva pidada? Keda kut-suda oma sünnipäevale? Milliseid mängu sünnipäeval mängida? Mida panna sünnipäevalaual? Millised on sünnipäevamängude auhinnad? Mida kin-kida sünnipäevalapsele? Mida panna sünnipäevapeole minnes selga?*
- **Tv h 32** eeltööna on tahvlile koostatud klassi mõistekaart. Iga laps kirjutab oma töövihikusse, mida kõige olulisemaks peab. Lisaülesandena moodusta-takse sünnipäevateemalisi lauseid.
- **Lisalugemiseks:** Hilli Rand „Sünnipäevajutt” (Kodused jutud. Eesti Raamat, 1989, lk 16–17); Marta Sillaots „Trips, Traps, Trull ja teised” (Trips, Traps, Trull ja teised. Eesti Raamat, 1987, lk 46–48)
- **Tv h 33** eesmärk on ise jutt kirjutada. Eeltööna jutustada pildi järgi klassis või rühmas. Vajaduse korral kirjutada ette kavapunktid või märksõnad.

Näiteks:

1. Kass Miisu saab 3-aastaseks.
 2. Koer Muri saabub õigel ajal.
 3. Kass ja koer istuvad sünnipäevalauda.
- Kirjutada jutuke paberile või vihikusse.

- **Lisalugemiseks:** Astrid Lindgren „Väikevennal tuleb sünnipäev” (Väikevend ja Karlsson katuselt. Eesti Raamat, 1970, lk 104–105)

- Lause lõpumärkide teema kinnistamiseks koostada **tööleht**, nt
Loe. Jaota jutuke lauseteks. Lause lõppu pane õige märk. Tõmba joon alla sõnadele, mis algavad suure algustähega.
VÄIKEVENNAL TULEB SÜNNIPÄEV TA SAAB KAHEKSA-AASTASEKS
KEDA KUTSUDA SÜNNIPÄEVAPEOLE KINDLASTI TULEVAD KRISTER
JA GUNILLA KAS EMA LUBAB KA KARLSSONI KUTSUDA
Moodusta küsimused. Pane õige lõpumärk.

Karlsson on Väikevenna sünnipäeval.

1. Kes _____
2. Kus _____

Lapsed söövad torti, millel on kaheksa küünalt.

1. Kes _____
2. Mida teevad _____
3. Mitu _____

Pane lause lõppu õige märk.

Väikevend läks Karlssoniga tülli Kas sina oled sõbraga tülitunud Küll on hea ära leppida

Kirjuta, missugune on sinu unistuste sünnipäev.

Sipsik. Anu sünnipäev

Eno Raua järgi

- **Kuulamiseks:** „Sipsiku laul” (CD-12)
Originaaltekst on Eno Raua raamatust „Sipsik” (Eesti Raamat, 1969, lk 1–7) ja võimaluse korral lugeda palad tervikuna klassis ette.
- **Töö tekstiga.** Otsida tekstist vastused veerisel esitatud küsimustele (lk 24).
Uurida, kuidas on tekst üles ehitatud (lk 25) ja mis on lõik. *Millise sõnaga algab lõik, millisega lõpeb? Lõik algab taandreaaga.* Esitada iga lõigu kohta küsimus, nt
 1. Mis oli Anu meelest imelik?
 2. Missugused kingitused olid laual?
 3. Kes tulid Anule õnne soovima?
 4. Miks oli Anul Sipsiku üle hea meel?
- **Koostada kava**, tuginedes lõigu kohta esitatud küsimustele, **jutustada** selle järgi. Kava võib koostada ka „Sipsikust” loetud jutu kohta ja jutustada originaaljutu alusel.
Kava võib koostada ka piltidena ja kasutada jutustamiseks siis enda joonistatud **piltkava**.

- **Tv h 34** eeltööna harjutada lausete eristamist üheskoos. Pöörata tähelepanu just punktiga lõppevatele lausetele. Kirjutada tahvlile tekst, nt:

UUDO JA ÜLO LEIDSID LOMBI KALDALT TÜKI NÖÖRI KUMBKI
TAHTIS SEDA ENDALE SAADA NAD HAKKASID VAIDLEMA JA
RIIDLEMA ÜKS TÕMBAS NÖÖRI ÜHEST, TEINE TEISEST OTSAST
NII KISKUSID NAD HULGA AEGA EDASI-TAGASI VIIMAKS KATKES
NÖÖR JA POISID KUKKUSID MÕLEMAD PORILOMPI

Uudo ja Ülo leidsid lombi kaldalt tüki nõöri. Kumbki tahtis seda endale saada. Nad hakkasid vaidlema ja riidlema. Üks tõmbas nõöri ühest, teine teisest otsast. Nii kiskusid nad hulga aega edasi-tagasi. Viimaks katkes nõör ja poisid kukkusid mõlemad porilompi.

(Julius Oro ja August Jänese raamatust „Laste sõber: kuke-aabits”, 1935)

Harjutuse lõppu kirjutada järeldus: lause, mille lõpus on PUNKT, jutustab meile millestki, teatab või väidab midagi.

- **Tv h 35** moodustatakse tähtedest sõnu; vastused: vend, nukk, riie, nõel.
- **Lugemiskontroll.** Klassis või klassivälise kirjandusena loetakse Eno Raua „Sipsikut”. Lugemiskontrolliks joonistab iga laps loetud raamatu põhjal ühe pildi (koduse tööna). Õpetaja korjab pildid kokku ja üheskoos või rühmades (olenevalt sellest, milliseid pilte lapsed kodus joonistavad) pannakse pildid õigesse järjekorda ning proovitakse lugu üheskoos jutustada.

Kollase autopõrnika sünnipäev (I–III)

Aino Perviku järgi

- Sissejuhatuses **tv h 16 lk 79 kuulamisülesanne:** „Väikevend ja Karlsson katuselt” Astrid Lindgren, tõlkinud Vladimir Beekman (**CD-13**)
- **Vestlus, arutelu.** Näidisküsimusi: *Kas sinul on ka vahel tunne, et sinu sünnipäev on ära unustatud? Kas sa oled väga oodanud midagi kingituseks, kuid pole seda saanud? Kas Väikevend sai endale sünnipäevaks koera?* (Bimbo)
- Originaaltekst „Kollase autopõrnika sünnipäev“ on avaldatud Tähekeses (6/2003) ja raamatus „Kollane autopõrnikas sõidab ringi” (Avita, 2008), võimaluse korral lugeda see klassis ette.

Selgitada, mida tähendavad sõnad PÕIKLEMA (teksti all on antud seletus vastavalt kontekstile), MONTEERIMA, RÕÕMUST KEELETUKS JÄÄMA. Arutluse ja vestluse käigus moodustada lauseid, milles kasutatakse uusi sõnu, nt *Inimesed ei tohi minna tänavatele autode vahele põiklema. Toomas põikles vastusest kõrvale. Poisid monteerisid suure õhinaga oma uut legoautot. Pere jäi rõõmust keeletuks, kui isa neile uut maja näitas.*

- **Töö tekstiga. Näidisküsimusi:** *Kes on selle pala tegelased? Iseloomustada neid. On sinul ka pehme mänguasi, kellel on sinuga samal päeval sünnipäev? Kuidas sa seda tead? Kas te peate ka seda sünnipäeva?* Otsida tekstist vastused veerisel esitatud küsimustele.
- **Sõnaotsimismäng.** *Nimeta sõna, mis on 3. lause 4. sõna jne.*
- **Pala osade pealkirjastamine.** Pala on jaotatud kolmeks osaks. *Milline pealkiri sobiks esimesele osale? Miks sa sellise pealkirja paneksid? Milline pealkiri sobib teisele, milline kolmandale osale?* Pakututest valitakse koos sobivaimad ja kirjutatakse tahvlile.
Olenevalt laste tasemest võib **jutustada** I ja II osa või kõik osad. Jutustamise toeks võib enne joonistada piltkava. Kava koostamisel on aluseks osade pealkirjad ja veeriseküsimused.
- **Lause algustäht ja lõpumärk.** Meenutada, millise tähega algab lause, millal on lause lõpus punkt, millal küsi-, millal hüüumärk.
- Lausele **pea ja saba** (esimene ja viimane sõna) **leidmise mäng.** Õpetaja koostab laused, millel on algusest ja lõpust üks sõna eraldatud: esimesed sõnad on kirjutatud suure värvilise algustähega, viimased koos lause lõpumärgiga. Lausest eraldatud sõnad jaotatakse lastele või 2–3-lapselistele rühmadele. Õpetaja paneb esimese lause keskosa tahvlile vastavale alusele. See loetakse ette. Kellel on lause algus, need püüavad leida õige sõna ja pakuvad selle. Arutletakse ja siis kinnitatakse see kahe kirjaklambriga keskosa külge. Seejärel otsitakse sobiv lõpp. Keskaega pannud laps või keegi (õpetaja valikul) loeb lause. Tehakse ühine otsus – sobib, ei sobi. Lõpuks loetakse kogu lugu kas lause haaval või kõik korraga valjusti.
- **Tv h 36** kinnitab lause lõpumärgi kasutamise oskust. Lapsed joonistavad jõeohu. *Miks?* (sest autopõrnikas sai kingituseks jõeohu) *Kuhu paigutati jõeohu autopõrnikas?* (esiklaasi külge) *Milline oli jõeohu?* (jõeohu oli armas seltsiline – pisike, paks ja mõnus)
- **Tv h 37** teeb teemast kokkuvõtte; ristsõna lahendus: 1. Sipsik; 2. müts; 3. nukk; 4. kinnas; 5. uisud; 6. saapad; 7. täring; 8. laev; 9. vibu; vertikaalreas SÜNNIPÄEV.
- **Koostada ühisraamat** „Minu toredaim sünnipäev”. Sünnipäevateema käsitlemise vältel laste kirjutatud lood ja joonistatud pildid koondatakse klassi ühiseks raamatuks.
Lisalugemiseks: Iko Maran „Siim ja Londiste saavad tuttavaks” (Londiste, õige nimega Vant. Tiritamm, 2008)
- Lauseteema kokkuvõtteks koostada **tööleht**, nt
Pane lausele õige lõpumärk (., !, ?).
Kord õhtul läks mees kaevust mööda Ta vaatas kaevu Oi, kuu on kaevus

Kuidas ta sinna sai Kuidas kuud kaevust välja aidata Mees viskas kaevu nõõri Selle otsas oli konks Sellega tahtis ta kuud üles vinnata Konks jäi kaevu taha kinni Mees sikutas nõõri kõigest jõust Äkki nõõr katkes ja mees kukkus pikali Mida ta nägi Kuu säras jälle taevas Mees rõõmustas Ta mõtles, et nähtud vaev ei olnud siiski asjata Kuu oli lennanud oma endisele kohale tagasi

Eralda sõnad lauses kriipsuga. Mitu sõna on igas lauses?

PERENAINETULIHOMMIKULLILLEDEGA. _____ sõna

KOLLANEAUTOPÕRNIKASJÄIRÕÕMUSTKEELETUKS. _____ sõna

SEELITILLUKEPEHMEJÕEHOBU. _____ sõna

NADSÕITSIDKIKÕIKKOOSMEREÄÄRDE. _____ sõna

Pane laused õigesse järjekorda. Nummerda.

1. Lapsed läksid koos õpetajaga teatrisse.

___ Pille hakkas valju häälega nutma.

___ Alguses oli lugu lõbus.

___ Seal mängiti näidendit „Šoti torupillimängija”.

___ Sõber lohutas teda.

___ Siis aga muutus kurvemaks.

7. Kõik lõppes õnnelikult.

Mõtle ja kirjuta üks 3-sõnaline lause.

Mõtle ja kirjuta üks 4-sõnaline lause.

Mõtle ja kirjuta üks 5-sõnaline lause.

Joonista ühe lause kohta pilt.

- **Jutukese koostamine.** Rühmatööna koostavad lapsed jutu nt järgmiste tegusõnadega: ÄRKAS, VAATAS, LÄKS, ÖPPIS, MÄNGIS. Iga rühma lugu kantakse klassis ette.

Kirjatehnika: suured kirjatähed S, Š

Kv lk 12–13 joonistada käe harjutuseks lõpuni rong.

Milline on Ühendkuningriigi lipp? Mis värvid on Ühendkuningriigi lipul? (punane, valge, sinine) Värvida lipp. Otsida Euroopa kaardilt (lk 2–3) üles Suurbritannia ja värvida.

Milline on Soome Vabariigi lipp? Mis värvid on Soome lipul? (helesinine, valge) Värvida lipp. Otsida Euroopa kaardilt (lk 2–3) üles Soome ja värvida.

Milline on Saksamaa lipp? Mis värvid on Saksamaa lipul? (must, punane, kollane) Värvida lipp. Otsida Euroopa kaardilt (lk 2–3) üles Saksamaa ja värvida.

Milline on Slovakkia lipp? Mis värvid on Slovakkia lipul? (valge, sinine, punane) Värvida lipp (vapiga). Otsida Euroopa kaardilt (lk 2–3) üles Slovakkia ja värvida.

Milline on Sloveenia lipp? Mis värvid on Sloveenia lipul? (valge, sinine, punane) Värvida lipp (vapiga). Otsida Euroopa kaardilt (lk 2–3) üles Sloveenia ja värvida.

Tähtede S ja Š kirjutamist harjutatakse kõigepealt suurel valgel paberil, kaunimad suurtähed kirjutatakse tahvlile. Seejärel joonistatakse üle hallid tähed lk 12 kirjavihikus. Pöörata tähelepanu suur- ja väiketähe seosele. Lk 13 harjutatakse S- ja Š-tähte vaheldumisi, kirjutatakse üle näidissõna ja eeskuju järgi lause. Lõpuks kirjutatakse riiginimed.

Siimusti kohta leiab infot nt Jõgeva valla kodulehelt (<http://www.jogevavv.ee>).

Vihikusse: Ss, Šš, S-tähega algavaid Eesti kohanimed, nt *Saaremaa, Sõrve, Sillamäe, Soomaa*, ja lauseid, nt

Üks kord aastas on igaiühel sünnipäev. Sünnipäev oli ka autopõrnikal. Väikevend sai 8-aastaseks. Sai ta sünnipäevaks koera või Sipsiku?

Siiri sai Saksamaalt suured soojad sinised sussid. Šura sõitis Šveitsi sõpradega suusatama.

19. NÄDAL

jaanuar	1, 2	3	4	5, 6
HEAD KOMBED RIIETUMINE	Pille-Riin Suur algus- täht nimedes	Pidžaamaga koolis	Triibulised püksid	Marilii Marianne
	Õ lk 28–29 Tv lk 16–17	Õ lk 30–31 Tv lk 18–19 (h 47) Kv lk 14–15	Õ lk 32–33 Tv lk 19 Kv lk 16–17	Õ lk 34–35 Tv lk 20–21 Kv lk 18–19

Pille-Riin

Ellen Niidu järgi

Terviklood on raamatust „Pille-Riini lood” (nt TEA Kirjastus, 2008, lk 6–7; 14–15), võimaluse korral lugeda need klassis ette. Kui aega on, võib tutvustada kogu raamatut.

- **Küsimuste moodustamine.** Esitame loetud pala kohta küsimusi, nt *Kes on Pille-Riin? Kes on Pontu? Mis katab tänavaid? Mida saavad poisid ja tüdrukud nüüd metsas teha?*

Õpetaja suunab lapsed küsimustele täislausetega vastama.

Juhtida tähelepanu ka nimedele tekstis. Näidisküsimusi: *Milliseid nimesid jutust leiad?* (inimese eesnimi, perenimi, koera nimi, tänava nimi, riigi nimi). *Kuidas/millise algustähega kirjutatakse nimed?*

- **Ennustada**, mis edasi juhtub. Enne raamatu lugemist võivad lapsed ennustada, kuidas lood raamatus lõpevad.
- **Jutu täiendamine ja lõpetamine.** Kirjutada lastele ette jutu algus, nt ÜHEL HOMMIKUL ÄRKAS PILLE-RIIN VARAKULT ÜLES. KARDINATE VAHEL T PIILUS JUBA KA ESIMENE PÄIKESEKIIR. TÜDRUK PANI END KIIRESTI RIIDESSE JA JOOKSIS KÖÖKI EMA-ISA OTSIMA. AGA KÖÖK OLI TÜHI! KA ELUTOAS POLNUD KEDAGI...

Lapsed mõtlevad ja jutustavad, mis Pille-Riiniga sel päeval juhtus.

- **Häälduharjutusi.** *Pai papa, palun pane paadile punased purjed peale. Säh, söö see suur soe soolane sai! Kes see su siis siia sisse lasi?*

Kollastes kummikutes kõhnuke kummitus kummitas kõrges kummutis.

(Lugeda, rõhutades allajoonitud sõnu.)

Suur algustäht nimes

- **Tv h 38** eeltöona meenutada klassis üheskoos, millised on lause lõpumärgid, millal milliseid märke kasutatakse.
- **Tv h 39** keskendub lause lõpumärgi kõrval ka algustähele. Eeltöona anda lastele ette tekst, mis tuleb esmalt jagada lauseteks, seejärel panna lause lõppu kas punkt või hüüumärk ja teha suur algustäht värviliseks, nt:
MARDIL ON AKNA TAGA LINDUDE TOIDULAUD SEDA KÜLASTAVAD TIHTI VARBLASED MART EI AJA NEID ÄRA NENDE JÄRGI SAAB TA TEADA, KAS VÄLJAS ON SOE VÕI KÜLM
KUI VARBLASTE SULEKUUB ON SILE JA KORRALIK, SIIS TÄHENDAB, ET VÄLJAS ON SOE AGA KUI SEE ON TURRIS, JUSTKUI TÄISPUHUTUD, SIIS HOIA KÕRVU JA NINA
MART ON AMMUGI TÄHELE PANNUD, ET PAKASESE PÄEVAGA AJAVAD VARBLASED SULED KOHEVILE AGA MISPÄRAST, SEDA TA KÜLL EI MÕISTA

(Loreida Eisen, Eha Hiie. Lugemik-õpik I klassile. Valgus, 1987)

Lõpuks kontrollitakse, kas kõik said kokku 8 lauset, 6 punkti, 2 hüüumärki. Kontrollida, kas on leitud 9 sõna, mille alguses on suur algustäht.

Pärast töövihiku harjutuse tegemist kontrollida, kas kõik said kokku viis punktiga lõppevat lauset.

- **Lause algustäht.** Meenutada Pille-Riini lugu ja vaadata, millega lause algab, millega lõppeb. Näidisküsimusi: *Mitu osa on selles loos?* (kolm) *Mitu lõiku on esimeses ja teises osas?* (mõlemas kaks) *Mitu lauset on esimeses osas?* (kaheksa) *Millise tähega algavad laused?* (suure algustähega) *Millised sõnad Pille-Riini loo esimeses lõigus algavad suure algustähega?* (Pille-Riin, Tal, Või, Aga, Anne, Koera, Pontu, Aga) *Millised sõnad ka lause sees suure algustähega kirjutatakse?* (nimed)

Lk 29 ärakirjajarjutuse lisaks tõmmata kõikidele sõnadele, mis kirjutatakse suure algustähega, joon alla. Seda harjutust võib kasutada ka harjutavaks etteütluks.

- **Nimed – inimeste nimed, loomanimed, tänavate ja linnade nimed.** Alustuseks võib mängida klassis mängu, kus igal lapsel on nt järgmine (esi- algu täitmata) tabel:

TÄHT	NIMI	LINN	RIIK	LIND	LOOM
S	Silver	Sindi	Soome	suitsupääsuke	saarmas
K					
M					

Õpetaja võiks lastele välja pakkuda tähti, millega algavate nimede leidmine oleks lihtne, nt S.

- **Tv h 40** otsitakse üheskoos kõigepealt üles eesnimed – Otto, Eve; seejärel märgitakse perekonnanimed – Uus, Orav; ja muud: loomanimed – Villi, Sass; tänavanimi – Õuna; linnanimi – Valga.

Samasuguse teksti võib iga laps kirjutada iseenda kohta. Kui tal looma pole, siis võib nime ise välja mõelda.

Lisaküsimus: *Mõni suure algustähega sõna jäi joontele kirjutamata. Miks need sõnad suure tähega algavad?* (lause algussõnade esimesed tähed)

- **Tv h 41** kontrolliks vaatavad lapsed üle, kas on kirjutatud kaheksal korral suurtäht – *Jaagup, Tartu, Saaremaa, Eesti, Muri, Pikk tänav, Anna-Liisa*. Iga suur- ja väiketähe valiku juhtu tuleb lasta lastel selgitada.
- **Tv h 42** eeltöona meenutada reegleid: *Lause algab alati suure tähega. Nimed kirjutatakse suure algustähega.* Parandada tuleb: *Emma, Koer, Taaviga, Pärnust, Vaike, Tiina, Tõnis, Nendega, Tiiu, Triinu*. Kontrollida üheskoos ja kirjutada reeglilikasti sobivad sõnad
- **Tv h 43** vastus on NIMI. Võib ka klassis arutada, miks võiksid vastuseks olla ka teised pildile joonistatud asjad.
- Harjutada suure algustähe kasutamist, nt jagada lastele välja väikesed **töölehed:**

Tuleta meelde, missugused sõnad kirjutatakse tekstis suure algustähega. Loe laused läbi ja märgi suur algustäht värviliselt. Seejärel kirjuta laused kauni käekirjaga oma vihikusse.

PILLE-RIIN LÄHEB ÕUE. SEAL OOTAB TEDA ANU. ANUL ON UUS SOOME KELK. PILLE-RIIN JA ANU SÕIDAVAD KELGUGA TUULE TEEL.

Pidžaamaga koolis

Jaanus Vaiksoo

- Enne pala lugemist teha **eeltöona** harjutus sõnade järjekorra ja lause lõpümärgi kohta. Asetada tahvlile läbisegi sildid sõnadega, mis tuleb lastel õigesti lauseteks seada (laused sobivad ka ära kirjaks):

POISID OSTSID ENDALE SUURE LAEVAMUDELI
KASPAR JA JAAGUP HAKKAVAD RIIDEID VAHETAMA
KAS SA OLED HAIGE
KASPAR EI TAHA MAGAMA MINNA

Selgitada, mida tähendavad sõnad OTSEMAID, KAVALDAMA. Moodustada nende sõnadega lauseid.

- **Töö tekstiga.** Õpetaja loeb pala ette, lapsed kuulavad. Võib kasutada ka uute sõnade asendamise või sõnade ärajätmise võtet.

Moodustada pala kohta küsimusi, millele tuleb vastata täislausega. Otsida

vastused veerisel esitatud küsimustele. Küsimuste põhjal võib proovida ka jutustada. Olenevalt klassi tasemest võib eelnevalt koostada (küsimuste põhjal) kava.

- **Tv h 44** laused võib laduda ladumisaabitsasse.
- **Tv h 45** kirjeldada pildil olevaid poisse.

Kuulamisülesanne: Eno Raud „Ott ja Jüri” (CD-14)

Lisaks moodustada pildi järgi lauseid, jutustada, mõelda loole lõpp.

Lisalugemiseks: Reet Piiri „Kuidas lapsed vanal ajal riides käisid?” (<http://taheke.delfi.ee/taheke/ohhoo huvitav/kuidas-lapsed-vanal-ajal-riides-kaisid.d?id=24348939>)

- **Vestlus, arutelu** riietumise teemal. Näidisküsimusi: *Milline on sobilik talve-riietus? Millega sobib koolis käia? Kas kooli sobib ka vabaaja riietusega minna? Milline on sobilik rannariietus?*
- **Sündmuste kirjeldamine tagurpidi.** Püüda loetud lugu jutustada tagurpidi – rääkida sündmustest pöördjärjestuses, tagant ettepoole. Abiks on küsimused ja/või üheskoos kava koostamine:
 1. Kaspar võtab toolilt dressid, et riietuda.
 2. Isa kurjustab Kaspari laiskuse peale.
 3. Kasparil läks hommikul kiireks.
 4. Isa muretseb, kas Kaspar ikka terve on.
 5. Ema kurjustab, et poisid ikka veel kooliriietes on.
 6. Poisid istuvad koolist koju jõudes kohe laua taha meisterdama.
- **Tv h 46** sõnadele sobivad täiendosaks nt *suusa-, tutt-/tuti-, öö-, vann-, ujumis-, nokk-/noka-, talve-, karvamüts; tuule-, nahk-, vatt-/vati-, suvejope; matka-, suusa-, sügis-, kummi-, säär-, sukk-, lumesaapad; laba-, pits-, sõrm-, paja-, poksi-, suusakindad*. Lisada võib nt KINGAD – *lakk-, pori-, suve-, jooksu-, balleti-, peokingad*; KLEIT – *suve-, balli-, mini-, pruudikleit*.
- **Tv h 47** esimene lünkadega lause arutada üheskoos läbi: *See on Rein. Tal on peas talvemüts (tuttmüts) ja kaelas villane sall. Seljas on poisil talvejope, jalas paksud suusapüksid ja talvesaapad. Reinul on käes soojad labakindad. Rein läheb kelgutama.*
- **Lisalugemiseks:** Ellen Niit „Kuidas onu Ööbik ennast riide paneb” (Onu Ööbiku ööpäev. Tiritamm, 1998, lk 106)

Võrrelda onu Ööbikut ja onu Heinot. Näidisküsimusi: *Milline on onu Heino/ onu Ööbik? Kuidas ta välja näeb? Kuidas ta tegutseb? Mille poolest onu Heino ja onu Ööbik sarnanevad? Mille poolest need kaks onu erinevad? Mis sulle meeldib onu Ööbiku juures? Mida toredat on onu Heinos? Joonista ühele lehe poolele onu Heino ja teisele poolele onu Ööbik. Millised neli sobivat omadust saad piltidele juurde kirjutada?*

- **Liigutuste peegeldamise mäng.** Üks laps näitab ette liigutused, klass peegeldab. Ettenäitaja valib täpsemini järele teinud lapse uueks näitajaks.

Kirjatehnika: suured kirjatähed T, F

Kv lk 14–15 käe harjutuseks joonistada lõpuni tinasõdurid. Püüda need teha võimalikult ühesugused. *Üks tinasõdur on ühe jalaga. Miks? Kes on Taani kuulus muinasjutuvestja? Missuguseid tema muinasjutte tead?*

Milline on Taani lipp? Mis värvid on Taani lipul? (punane, valge) Värvida lipp. Otsida Euroopa kaardilt (lk 2–3) üles Taani ja värvida.

Milline on Tšehhi lipp? Mis värvid on Tšehhi lipul? (sinine, valge, punane) Värvida lipp. Otsida Euroopa kaardilt (lk 2–3) üles Tšehhi ja värvida.

Harjutada suuri kirjatähti **T** ja **F** suurel valgel paberil, kaunimad suurtähed kirjutada tahvlile. Seejärel joonistada vihikus lk 14 üle hallid suur- ja väiketähed, pöörata tähelepanu suur- ja väiketähe seosele. Kirjutada täheritta lk 15 vaheldumisi **T** ja **F**, kirjutada üle näidissõna ja eeskuju järgi laused, riiginimed käekirjaliselt.

Tuhala kohta vt nt Kose valla kodulehelt (<http://www.kose.ee/tuhala/>).

Vihikusse: *Tt, Ff*, **T**-ga algavaid Eesti kohanimesid, nt *Taevaskoja, Triigi, Tehumardi, Tõrva*, ja lauseid, nt

Tüdrukutega mööda Tammsaare teed minnes kohtas Triinu Toivot. Edasi mindi juba neljakesi. Üsna pea jõuti Fiona maja juurde.

Teedule toodi Taanist tuliuus taskukell. Taat tahtis Teedu taskukellaga tutvuda. Ta tegi teed, tõi toolid.

Triibulised püksid

Eno Raud

- **Töö tekstiga.** Lugeda pala, kasutades ahellugemise võtet: iga laps loeb lause. Otsida tekstist vastused veeriseküsimustele.
- Koostada **tekstipõhine harjutus**, milles tuleb sulgudest lausesse valida sobiv sõna, nt

Peep teadis, et ta ei tohi tooreid _____ (mustikaid, tikreid, ploome) süüa. Kord läksid Peebu vanaema ja vanaisa kodunt ära. Vanaisa _____ (palus, keelas, soovitas) poisil tooreid marju süüa. Kui poiss sõna ei kuula, lubas vanaisa Peebule _____ (punased, ruudulised, triibulised) püksid anda.

Ega Peep tikreid tahtnudki, ta soovis endale hoopis triibulisi pükse. Peep _____ (läks, ei läinud) marjaaeda tooreid marju sööma.

Kui vanaema ja vanaisa koju jõudsid, jooksis Peep neile rõõmsalt vastu. Ta ütles, et on palju _____ (värskeid, küpseid, tooreid) tikreid söönud

ja soovib nüüd triibulisi _____ (saapaid, pükse, kindaid) saada. Vanaisa ja vanaema olid hämmeldunud. Vanaisa aga ei andnudki Peebule triibulisi pükse, sest _____

- Lugada klassis üheskoos Eno Raua raamatut „Peep ja sõnad” (Avita, 1999). Kui klassis on raamat „Peep ja sõnad” loetud, võib teha kontrolli, kuidas lapsed on kujundlikest, kõnekäänuga väljenditest aru saanud, nt
 1. Oskar ajas vanaemale kärbseid ___ Oskaril oli häda käes. pähe.
 2. Vanaema lasi kõik ühest kõrvast sisse ja teisest välja. 1. Oskar luiskas vanaemale.
 3. Oskaril oli vesi ahjus. ___ Vanaema meelitas vanaisa.
 4. Vanaema määris vanaisale mett moka peale. ___ Oskar oli vaevatud ja väsinud.
 5. Oskaril oli hing paelaga kaelas. ___ Vanaemale ei jäänud midagi meelde. Iga leitud lausepaari juurde võib jutustada väikese loo.
- **Sündmuste kirjeldamine tagurpidi.** Püüda pala jutustada, alustades lõpust (sarnaselt eelmises tunnis tehtuga).
- **Loole lõpu mõtlemine, täiendamine.** Kirjutada jutu algus, lapsed mõtle- vad, kuidas sündmustik edasi arenes ja mis lõpuks sai, nt *Oli soe suvine hommik. Üksikud pilved liikusid taevaserval. Kõik ennustas äikest. Tõnu teadis, et enne vihma näkkab kala hästi. Ta jooksis kiiresti Urmase juurde. Koos otsustasid poisid jõe äärde minna.*
- **Tv h 48** eeltööna leida tähereast sõnad, nt IOPPOISSSTIKRITIKRIDTRIIBUPÜKSID VANNAVANAEMAISAVANAISAPOISS
- **Tv h 49** lünkade täitmiseks peab lastele lugu tuttav olema. Laused võib kirju- tada ära kirjajarjutusena vihikusse, kui eelnevalt on kirjavihikus P-tähte harjutatud. Lisaks koostada paar kolmesõnalist lauset, mida klassis üheskoos laienda- takse – lisatakse lausesse sobivaid sõnu. Laused peaksid sisult olema seotud loetud palaga, nt PEEP TAHTIS PÜKSE. POISS SÕI TIKREID. VANAISAL HAKKAS KAHJU.

Kirjatehnika: suur kirjatäht P

- **Kv lk 16–17** käe harjutuseks joonistada üle Eiffeli torn. *Kas keegi teab, kui kõrge on Eiffeli torn?* (324 m)

Milline on Prantsuse Vabariigi lipp? Mis värvid on Prantsusmaa lipul? (sinine, valge, punane) Värvida lipp. Otsida Euroopa kaardilt (lk 2–3) üles Prantsusmaa ja värvida.

Milline on Poola Vabariigi lipp? Mis värvid on Poola lipul? (valge, punane) Värvida lipp. Otsida Euroopa kaardilt (lk 2–3) üles Poola ja värvida.

Milline on Portugali Vabariigi lipp? Mis värvid on Portugali lipul? (punane, valge, roheline) Värvida lipp (vapi kujutisega). Otsida Euroopa kaardilt (lk 2–3) üles Portugal ja värvida.

Harjutada P-tähte esmalt suurel valgel paberil, kaunimad suurtähed kirjutada tahvlile. Seejärel kirjutada lk 16 üle hall suur- ja väiketäht. Jälgida suur- ja väiketähe seost.

Harjutada P-tähe kirjutamist joonte vahele, kirjutada üle näidissõna, kirjutada eeskuju järgi laused. Lõpuks kirjutada riiginimed käekirjaliselt.

Rääkida Padisest. *Mille poolest on Padise tuntud?* Padisel asus keskaegne klooster, millest tänapäeval on säilinud vaid varemed (vt nt http://et.wikipedia.org/wiki/Padise_vald).

Vihikusse: Pp, P-ga algavaid Eesti kohanimed, nt *Püssi, Piusa, Palamuse*, ja lauseid, nt

Peep ihkas perega Pariisi sõita. Täna olid nad teel Saaremaale onu Endlile külla. Onuga sõitsid nad saare kaunites kohtades.

Piia pistis pöidlad püksitaskusse. Pöidlaküüned peenelt puhastamata. Piia punastas. Pärastlõunal palus papa Piial pöidlaküüned pesta ja piirata.

Marilii. Marianne

Lehte Hainsalu järgi

- Ehkki tekst ise on üpris lihtsakoeline ja läbipaistva moraaliga, leidub selles hulganisti ebaharilikke ja igapäevakeeles harvu sõnu. Seetõttu on siin hea võimalus **töötada sõnavara** ja **sõnastikuga**. Teha selgeks, mida tähendavad sõnad RÕIVAS, VÕMM, IHUKATE, NAGU UUTE SILMADEGA, PIIMATIRE, ÄRAPEETUD; HILP, SUPELPÜKSID, KOHEMAID, ÜHTEPUHKU. Nende sõnade seas leidub ka sünonüümseid, nt *rõivas, ihukate, hilp*.

Moodustada uute sõnadega lauseid, nt *Ema viib rõivad keemilisse puhastusse. Ühtepuhku peab isa Toomasele meelde tuletama, et kohemaid tähendab just nüüd ja otsekohe, mitte natukese aja pärast.*

Tugevama klassi puhul võib kõnelda värvustest – moodustada liitsõnu.

Tekstis on kleit samblaroheline. *Milliseid rohelise toone sa veel tead?* (tume-, hele-, sinakas-, smaragd-, mürk-, mereroheline) Hea, kui õpetajal oleks käepärast värvikaart, mille järgi saab värvusi kirjeldada.

- **Küsimustele vastamine.** Pärast „Marilii” jutukese lugemist vastata veeriseküsimustele. Proovida pala jutustada. Tugevamad õpilased moodustavad ise küsimusi „Marianne” loo kohta. Eeltööna moodustatakse mõni küsimus klassis ühiselt, nt *Kes on Marianne? Missugune tüdruk on Marianne? Mis Mariannele meeldib? Mis on Marianne arvates tüütu?*

Võrrelda Mariannet ja Mariliid, abiks küsimus, kas rõivas on tüdrukule tähtis, kuivõrd ta sellest hoolib. Püüda tüdrukuid iseloomustada.

- **Pala osadeks jaotamine, kavastamine.** Palades on selgesti eristatavad lõigud. Eelnevalt esitatud küsimuste põhjal koostada kava, jutustada kava järgi.
- **Loole alguse ja lõpu mõtlemine.** Mõelda, mis juhtus enne, mis pärast. *Kuidas võis Marilii päev välja näha, enne kui ema uue kleidiga koju saabus. Mis juhtus teatris?*

- **Tv h 50** eeltööna kirjutada tahvlile sõnad, mille põhjal lapsed lauseid moodustavad, nt

MARILII, KINGITUSE, KLEIT, SAI, PAKIS, SAMBLAROHELINE, OLI, JOOKSIS, MARILII, MÄNGIMA, JUURDE, SÖBRANNADE

Moodustada sõnadest laused. (Marilii sai kingituse. Pakis oli samblaroheline kleit. Marilii jooksis sõbrannade juurde mängima.) Seejärel teha töövihiku harjutus. Ühendatud sõnadest saadud laused võib kirjutada ära kirjana vihkusse. (Ema ostis Mariliile uue kleidi. Marilii käis salaja uue rõivaga. Ema ja Marilii läksid koos teatrisse. Kleit nägi välja vana ja väsinud.) Enne kirjutamist tuletada kindlasti meelde, millise tähega algab lause, millise tähega algavad lauses nimed.

Lisalugemiseks: Kätlin Vainola „Pidžaama või pluus” (Kelli – peaaegu haldjas. Pegasus, 2008, lk 19–20); Evelin Samuel „Anna läheb lasteaeda” (Hiigelsoojad pilvelambad. Ajakirjade Kirjastus, 2008, lk 8–11)

- **Vestlus** riietumise teemal. Eelnevalt koostada klassiga **mõistekaart RIIETUSESEMED**. Lapsed nimetavad läbisegi igasuguseid riidesemeid, ka jalatseid. Üheskoos arutatakse, missugune ese mingisse olukorda sobib. Oma seisukohta peaks laps põhjendama.
- **Tv h 51** on „Marianne” kohta. Selles palas on nimetatud palju rõivaid ja jalatseid: öösärk, suusasaapad, ujumismüts, supelpüksid, talvepusa, botased, kingad, kummikud.
- **Tv h 52** lisaks võib joonistada teksti põhjal pildi.

- **Mõistatamismäng.** Iga laps valib ühe riituseseme ja kirjeldab seda teistele. Kaaslased arvavad ära, millest on jutt.
- **Tv h 53** eeltöoks meenutatakse vastandtähendusega sõnu. Õpetajal on sõnakaardid, mis on asetatud tahvlile. Lapsed seavad sõnad paaridesse. Tugevama klassi puhul võib kasutada ka sünonüüme: ILUS – KOLE, INETU; HEA – HALB, PAHA; MUST – VALGE, PUHAS; PIKK – LÜHIKE; SUUR – VÄIKE; NOOR – VANA; KÜLM – SOE; LEIGE – JAHE. Moodustada nende sõnadega lauseid (laduda või kirjutada).
- **Tv h 54** esimese mõistatuse vastus tuleb lugeda ja valida hane pildilt (püksid), teise mõistatuse vastusevariandid on joonistatud (õige vastus on kasukas).
- **Pahupidi kajamäng.** Õpetaja ütleb 3–4-sõnalisi lauseid. Lapsed kordavad neid tagurpidi, eesmärgiks harjutada tähelepanu ja kuulamisoskust. *Näiteks: Hommikul tõusen ma – ma tõusen hommikul. Koolis uues käin ma – ma käin uues koolis.*
Ettelugemiseks: Donald Bisset „Kuu mantel” (Kõnelused tiigriga ja teisi jutte. Eesti Raamat, 1979, lk 174–177)

Kirjatehnika: suur kirjatäht B

Kv lk 18–19 käe harjutuseks joonistada lõpuni kuningakroon. Kuningas ja kuninganna on joonistatud tänapäevastes esindusrõivastes, võib kaunistada kuninganna kleiti.

Milline on Belgia Kuningriigi lipp? Mis värvid on Belgia lipul? (must, kollane, punane) Värvida lipp. Otsida Euroopa kaardilt (lk 2–3) üles Belgia ja värvida.

Milline on Bulgaaria Vabariigi lipp? Mis värvid on Bulgaaria lipul? (valge, roheline, punane) Värvida lipp. Otsida Euroopa kaardilt (lk 2–3) üles Bulgaaria ja värvida.

Harjutada B-tähti kõigepealt suurel valgel paberil, kaunimad suurtähed tahvlile. Seejärel joonistada üle hall suur- ja väiketäht (lk 18), pöörata tähelepanu suur- ja väiketähe seosele. Harjutada tähtede kirjutamist joonte vahele (lk 19), kirjutada üle näidissõna ja kirjutada eeskujuga järgi laused. Lõpuks kirjutada riiginimed käekirjaliselt.

Rääkida Baltimaadest. *Mis riike nimetatakse tänapäeval Baltimaadeks? Miks? Kas oled käinud Lätis ja Leedus? Mis keeli Baltimaades kõneldakse? Kas eestlased, lätlased ja leedulased on sugulased?* Infot leiab nt Vikipeediast.

Vihikusse: *Bb*, B-ga kohanimed on Eestis rootsi ja vene keele mõjualal, nt *Bussby, Borrbý, Borodino, Beresje*, ja lauseid, nt

*Bert ja Boris kohtasid pargis Peetrit. Poisid läksid raamatukogusse. Üheskoos lugesid nad raamatuid „Bullerby lapsed” ja „Berti päevik”.
 Brita pani Birgitile põlletaskusse punase pliiaatsi. Birgit piilus Brita poole.
 Pisikesed piigad pistsid Paunvere poole punuma.*

20. NÄDAL

veebruar	1, 2	3	4	5, 6
KÄITUMINE SÖÖGILAUAS	Naabritädi juubelil	Söögi- vahetund	Söögilaua- jutt	ENO RAUD Vanapaar
	Õ lk 36–37 Tv lk 22 Kv lk 20–21	Õ lk 38 Tv lk 23 (h 57) Kv lk 22–23	Õ lk 39 Tv lk 23 Kv lk 24–25	Õ lk 40–41 Tv lk 24

Naabritädi juubelil

Jaanus Vaiksoo

- **Töö tekstiga.** Teha selgeks, mida tähendavad sõnad ROOG, ÄPARDUS: otsida tekstist üles tärniga sõnad, püüda neid sõnu esmalt konteksti järgi mõista, seejärel vaadata, kuidas on neid seletatud sõnastikus.
Lugeda pala, kasutades ahellugemise võtet. Lugu on võrdlemisi pikk, mistõttu on osa teksti vormistatud teist värvi suurema kirjaga – nii saab ka kehvapoolne lugeja jõukohase töö.
 Otsida tekstist vastused veerisel esitatud küsimustele. Moodustada veel küsimusi, nt *Kus juubelipidu toimub? Kes kannavad lauale roogasid? Kes peab kõne? Kes müksab Jaagupit?*
- **Vestlus, arutelu** viisaka käitumise üle söögilauas, külas, klassiga näiteks teatris või naaberkoolis külas käies.
Lisalugemiseks: Ira Lember „Proua Etikett” (Täheke 11/2000, lk 6)
- **Pala jutustamine piltkava järgi.** Iga laps joonistab loo põhjal ühe pildi. Pildid seatakse üheskoos järjekorda, nii et jutuke kokku tuleks. Töö võib korraldada ka rühmas. Selleks jagatakse pala pärast lugemist osadeks. Iga rühm saab ühe osa, mille põhjal joonistatakse pilt. Nüüd saab pildid ritta panna ja siis üheskoos jutustada. Eelnevalt arutada koos, mis toimub pildil (pildidel).
- **Tv h 55** laused on sõna-sõnalt tekstist. Edaspidi võib neid jutustamisel kasutada sissejuhatuseks.
 Harjutuse lisaülesandena tuleb leida sama või lähedase tähendusega sõna.

Tänapäeva lapsele tuleb tõenäoliselt seletada, mis on *einelaud*. Kiiremad lapsed võivad nende sõnadega lauseid moodustada. Nii saab õpetaja ühtlasi selgust, kas sõnade tähendusest on õigesti aru saadud.

- **Tv h 56** liitsõnu moodustades proovitagu sõna moodustada esmalt mõlemaga, seejärel otsustada, kumb sobib: võinuga, supilusikas, leivanuga, teelusikas, juustunuga, dessertlusikas. *Milliseid kahvleid sa tead?* (kala-, koogikahvel, kahe-, kolme- ja neljajaruline kahvel – võimaluse korral erinevaid liike lastele näidata).

Kirjatehnika: suur kirjatäht R

Kv lk 20–21 käe harjutuseks lõpetada vampiiriloss oma paljude tornidega. Tänapäeva kirjanduses ja filmikunstis on vampiiridest palju juttu. *Kes teab, kes on maailma kõige kuulsam vampiir? Kust on ta pärit?* (Dracula on pärit tänapäeva Rumeeniast Transilvaaniast.)

Milline on Rootsi Kuningriigi lipp? Mis värvid on Rootsi lipul? (sinine, kollane) Värvida lipp. Otsida Euroopa kaardilt (lk 2–3) üles Rootsi ja värvida.

Milline on Rumeenia lipp? Mis värvid on Rumeenia lipul? (sinine, kollane, punane) Värvida lipp. Otsida Euroopa kaardilt (lk 2–3) üles Rumeenia ja värvida.

Harjutada R-tähte suurel valgel paberil, kaunimad suurtähed tahvlile. Seejärel joonistada üle hall suur- ja väiketäht (lk 20). Pöörata tähelepanu suur- ja väiketähe seosele. Harjutada R-tähe kirjutamist joonte vahele, kirjutada üle näidissõna, kirjutada eeskuju järgi laused. Lõpuks kirjutatakse riiginimed käekirjaliselt.

Ruhnu saare kohta leiab infot nt valla kodulehelt (<http://www.ruhnu.ee>).

Vihikusse: Rr, R-tähega algavaid Eesti kohanimed, nt *Raplamaa, Rooküla, Risti*, ja lauseid, nt

Reet ja Rein käisid vanematega Ruhnus. Reis oli pikk. Sõita tuli bussi ja laevaga. Vanaema ja vanaisa juba ootasid neid.

Riina reisis Ristilt Rootsi, reisikaaslaseks Rita. Rõõmsalt rändasid reisilised rannikul ringi. Rahulolevalt rääkis Rita Riinale raamatutest.

Söögivahetund

Jaanus Vaiksoo

- **Ettelugemiseks:** Inge Trikkel „Nuga ja kahvel” (Veerimisraamat. Steamark, 1999, lk 13)
- **Töö tekstiga.** Pärast loo lugemist otsida tekstist vastused veerisel esitatud küsimustele. Jutus on rohkesti dialoogi. Lugeda pala osalistega.

- Koostada klassis **diagramm**, milles esitatakse tulemused klassi lemmiktoitude kohta. Kõigepealt viia läbi väike küsitlus: iga laps kirjutab sedelile, mis on tema lemmiktoit. Vastused loetakse õpetaja juhtimisel üheskoos läbi, arutletakse, tehakse kokkuvõte ja koostatakse diagramm, mille horisontaaltelele märgitakse enim nimetatud söögid, vertikaaltelele aga, mitu last seda toitu oma lemmikuks pidas.

Koostada toitude **nimekiri**, rühmitada võib mitmel alusel, nt soojad ja külmad road; salatid, supid, praed, magustoidud; vahest koguni rahvusköögi järgi. Alustada võib lemmiktoitudest. Mõtete kogumiseks võib teha tahvlile märksõnaskaemi, hiljem roogi liigitada.

- **Tv h 57** nõuab teksti juurde tagasipöördumist. **Eeltööna** otsida loetud lugemispalast välja kõik söömise ja toiduvalmistamisega seotud liitsõnad: *toidulõhna, pannkoogilõhn, metsmaasikat, pannkoogimoosi, köögiviljasuppi, taldrikutäie, pannkoogile, magustoit, pannkoogi, supikulbi*. Tuletada meelde, kuidas liitsõnu moodustatakse. Võib ka arutada, mis sõnadest tekstist leitud liitsõnad koosnevad, nt *toidulõhna = toit + lõhn; supikulbi = supp + kulp*.

Kirjatehnika: suur kirjatäht I

Kv lk 22–23 käeharjutuseks joonistada üle mündid, joonistada võimalikult täpselt üle punktiirid, teha välisserva tähekesed. *Mitu tähekest on mündi serval? Miks?* (Tähti on 12 nagu Euroopa Liidu lipul.)

Milline on Iiri Vabariigi lipp? Mis värvid on Iiri lipul? (roheline, valge, oranž) Värvida lipp. Otsida Euroopa kaardilt (lk 2–3) üles Iirimaa ja värvida.

Milline on Itaalia Vabariigi lipp? Mis värvid on Itaalia lipul? (roheline, valge, punane) Värvida lipp. Otsida Euroopa kaardilt (lk 2–3) üles Itaalia ja värvida.

Harjutada I-tähte suurel valgel paberil, kaunimad suurtähed tahvlile. Seejärel joonistada üle hall suur- ja väiketäht (lk 22). Pöörata tähelepanu suur- ja väiketähe seosele. Kirjutada rida I-tähti (lk 23), näidissõna ja kaks lauset, samuti riiginimed käekirjaliselt.

Vihikusse: *Ii*, I-ga algavaid Eesti kohanimed, nt *Ihamaru, Iru, Ilmjärve*, ja lauseid, nt

Inimene õpib kogu elu. Seda teavad ka Orunurme pere poisid. Perega peenese restorani sööma minnes peab jälgima etiketti. Teele tuletab vendadele viisakusreegleid ikka meelde.

Illimar istus isaga Ilmjärve ääres. Ilm oli ilus. Inimesed imetlesid peegelsildat järvepinda.

Söögilauajutt

Ellen Niidu järgi

- **Ettelugemiseks:** Kerttu Soans „Olivia ja pannkoogimaastik” ning „Olivia ja tiivad” (Olivia ja esimene maailm. Väike Vanker, 2003, lk 19–22; 7–9)
Vestlus söögikommete teemal. *Kas sinuga on toiduga mängimise pärast pahandatud? Mis sa arvad, miks ei sobi söögilaua ääres mängida? Miks ei tohi laua ääres tooliga kiikuda? Mis võib juhtuda?* Joonistada söögilauas istumise pilt, jutustada selle järgi.
- **Töö tekstiga.** Teha selgeks, mida tähendavad sõnad KÕREND, MASENDAV, ILMVÕIMATU. Moodustada nende sõnadega lauseid.
Pärast onu Ööbiku loo lugemist arutada, mida võiks ema onu Ööbikule öelda. Koostada **kahekõne** ema ja onu Ööbiku vahel, dramatiseerida. Lõpuks panna kokku soovitusel onu Ööbikule.
- **Tv h 58** kuulata teksti (Jakob ja Wilhelm Grimm „Magus puder”, **CD-15**) hästi tähelepanelikult. Iga laps joonistab pildi selle osa kohta, mis talle kõige rohkem meeldis. Pärast võrrelda pilte, jutustada nende järgi.

Kirjatehnika: suur kirjatäht J

Kv lk 24–25 käe harjutuseks lõpetada pilt: joonistada üle mängualus, nupud, puudli kohev karv jm. *Mis mängu onu Heino oma kaaslastega mängib? Kas oled ka seda mängu mänginud?*

Harjutada J-tähte esmalt suurel valgel paberil, kaunid tähed tahvlile. Seejärel joonistada üle kirjavihiku hallid suur- ja väiketäht (lk 24), pöörata tähelepanu seostele kirjatähtede kirjutamisel. Lõpetada täherida lk-1 25, jälgida alapikendit. Kirjutada üle näidissõna, kirjutada eeskuju järgi lause. Lõpuks kirjutada suurtähtedega trükitud mängunimi kirjatähtedega.

Vihikusse: Jj, J-tähega algavaid Eesti kohanimesid, nt *Jaagupi, Jõgeva, Jüri*, ja lauseid, nt

Jüri armastab väga süüa. Ehk peaks ta ka onu Ööbikule seda õpetama? Igal hommikul peaks laps sööma putru. Siis jaksab ta koolis hästi õppida.

Jaagup joonistab järve jääle jäneseid.

Eno Raud

- **Vestlus** Eno Rauast ja tema loomingust. Meenutada, missuguseid Eno Raua lugusid on sel kooliaastal juba loetud. *Kas tead veel mõnd Eno Raua tegelast peale Sipsiku? Kas kellelegi on tuttavad naksitrallid? Mis on nende nimed? Missuguseid Eno Raua raamatuid sa tead? Mida oled ise lugenud?* Korraldada klassis Eno Raua raamatute näitus. Tore oleks võrrelda sama teose eri väljaandeid, nt erisugust kaanekujundust, pilte.

- **Tv h 59** ristsõna lahendamiseks meenutada õpikust loetud lugusid ja uurida raamatute kaanepilte; vastused: 1. NINATARK muna; 2. KonnaSADU; 3. KONN ja ekskavaator; 4. SIPSİK; 5. Huviline FILMIkaamera; 6. TRIIN ja päike; 7. RAUD; 8. VANAPAAR; 9. KILUL oli vilu; 10. (NB! Sõna kirjutamist alustada alt üles.) Peep ja SÕNAD.

Vanapaar

Eno Raud

- **Kuulamiseks:** laul „Naljakas vanapaar” (CD-16)
Harjutada luuletuse ilmekat lugemist. Arutleda teksti järel esitatud küsimuste üle üheskoos.
- **Tv h 60** eeldab luuletuse head tundmist – nii on ülesannet lihtsam täita. Kõik loendis esitatud sõnad on ka luuletuses, v.a üks (*koor*).
- **Tv h 61** nõuab lauluteksti (Alide Dahlberg „Mutionu pidu”, CD-17) tähelepanelikku kuulamist. Püüda kuulates meelde jätta, mida keegi loomadest sõi või jõi.

21. NÄDAL

veebruar	1, 2	3	4	5, 6
TEATRIS, KINOS, NÄITUSEL	Kevadeootus KES? MIS?	Jäi kahe silma vahele	Onu Heino tegi teatrit	Mida teeb? Mida teevad?
	Õ lk 42–43 Tv lk 25–26 (h 65)	Õ lk 44–45 Tv lk 26–27 (h 68) Kv lk 26–27	Õ lk 46–47 Tv lk 27–28 (h 70) Kv lk 28–29	Õ lk 48–49 Tv lk 28–29

Kevadeootus

Tiina Tootsi

- Koostada märksõnaskeem **KEVAD** või **KEVADEMÄRGID**. Näidisküsimusi: *Millal algab kevad? Millised on kevadkuud? Millised on kevadised ilmad? Missuguseid riideid kevadel kantakse? Millised muutused toimuvad looduses kevadel? Millised on esimesed kevadlilled? Millised loomad ärkavad kevadel talveunest? Millised on kevadised põllutööd?*

Lisaks: erinevate autorite, nt Karl Eduard Söödi ja Julius Oro kevadluuletusi.

- **Luuletusse sobiva riimuva sõna leidmine.** Kirjutada tahvlile luuletus (siinses näites Erika Esopi „Kevade värvid”), kus mõni värss on jäänud ilma

lõputa. Luuletusest n-ö väljakukunud sõnad on sõnakaartidel. Ühiselt leitakse puuduvad sõnad (*vulavad, laiale, kõrvale, kuldseid*).

Nõlvakud sulavad,
ojaveed _____,
kevad end kõikjale laotab.
Metsale, aiale,
väljale _____
lilli ja rohelust laotab.
Ning kraavi servale,
põõsaste _____
pillab ta kaunilt ja kärmelt
siniseid, punaseid,
kollaseid, _____
lõbusaid kevadvärve.

Lisalugemiseks: Evelin Samuel „Saabub kevad, hõlmad valla” (Hiigelsoojad pilvelambad. Ajakirjade Kirjastus, 2008, lk 27–29)

- **Töö õpiku luuletusega.** Teha selgeks, mida tähendavad sõnad TÜDIMA, NAPSAMA, VAAT, VINGE, VALI. Moodustada nende sõnadega lauseid, nt *Ma tüdisin ootamisest ära. Vaat kus lugu! Suure tuulega napsab külm ninast kõvemini. Koer napsas kassi eest kala.* (Pöörata tähelepanu *napsama* eri tähendusvarjunditele: *naksama, näpistama; aga ka eest ära võtma*). Harjutada luuletuse ilmekat esitust. Proovida luuletust oma sõnadega ümber jutustada, nt *Ma tüdisin ära paksudest riietest ja mõtlesin, kas talv ikka lõpeb kord ära. Külm näpistas mu nina ja varbaid. Ma ootan kevadet, et panna jalga oma krõpsuga botased, selga tuulejope ja pähe nokamütsi. Olen nii rõõmus, et kas või lendaks. Aga praegu on veebruar, väljas on talv. Puhub kõle tuul ja õues on väga külm. Tuulejope, botased, nokamüts ja mina – ootame kõik kevadet.*
- **Tv h 62** sõnade märkimiseks loeb õpetaja aeglaselt tempos luuletuse veel kord ette. Lisaks võib nende sõnadega moodustada lauseid.

Kes? Mis?

- **Mäng „Elus ja eluta”** Igal lapsel on kaks sõnakaarti, millele on kirjutatud MIS? ja KES? Õpetaja näitab pilte (võib kasutada ladumisaabitsa suuri tahvilpilte), lapsed tõstavad sobiva kaardi vastavalt sellele, kas sõna kohta saab küsida *kes?* või *mis?* Võib korraldada ka liikumismängu. Kui õpetaja ütleb sõna, mis vastab küsimusele *kes?*, siis liigutakse; kui *mis?*, siis ei tohi end liigutada. Eksija annab pandi. Reeglid õpikust (lk 43) kirjutatakse kas vihikusse või tahvlile.

- **Harjutus** vihikusse. Kirjutada kahte tulpa sõnad REBANE, KIVI, MERI, TULI, MAJA, KINNAS, TULP, LIBLIKAS, KÜÜNAL, LUMI, JÕGI, TIHANE, LAPS, PLIIATS, RAADIO. *Mille põhjal sõnad jagasid? Millised on tulpade pealkirjad?*

- Koostada lastele kätteajamiseks **harjutus**, nt Kirjuta sulgudesse *kes?* või *mis?*

Väike Hanna (_____) on 7-aastane tüdruk. Ta on juba koolilaps (_____). Õhtuti meeldib tüdrukule mängida oma mänguasjadega. Hanna lemmikuks on suur punaste juustega nukk (_____) Laila. Veel on tal väike nukumaja (_____), pehmed kaisuloomad ja lauamängud. Kui väljas paistab päike (_____), käib Hanna oma lemmiknukuga õues jalutamas. Selleks on tal nukuvanker (_____), kus Laila mõnusasti istuda saab.

Nimeta viis elusat olendit (*kes?*) ja viis elutut asja (*mis?*).

Elusad on: mesilane, _____

Elutud on: koolimaja, _____

- **Etteantud sõnadest jutu koostamine.** Lapsed ütlevad sõnu, mis neile kevadega seoses pähe tuleb (meenub). Õpetaja kirjutab sõnad tahvlile (võib teha valiku). Moodustada nende sõnadega lauseid ja seejärel koostada jutt (võib teha rühmatööna).
- **Tv h 63** eeltööna meenutada, millal pannakse lause lõppu punkt, millal küsimärk, missugune on lause algustäht. Teha esimene lause klassis üheskoos, abiks küsimus *Kes tegi mida?* (Toomas lõhkus taldriku. Ema nägi kilde. Kes seda tegi? Toomas rääkis emale ära. Kuidas sa seda küll tegid?)
- **Tv h 64** sobib iseseisvaks tööks.
- **Tv h 65** kinnistab käsitletavat elusa-elutu teemat. *Mõttele, kuidas selle sõna kohta küsimuse esitaksid. Kirjuta sõna selle küsimuse alla.*

Jäi kahe silma vahele

Marika ja Heldur Laretei järgi

- **Töö tekstiga.** Teha selgeks, mida tähendavad sõnad SAVANN, LAKK, ÕHKAMA. Moodustada mõni lause. Vastata veerisel esitatud küsimustele. Pärast loo lugemist kirjeldada tegelasi. Näidisküsimusi: *Kes on loetud/kuuldud loo tegelased?* (ninasarvik, lõvi, kaelkirjak, sebra, linnuke) *Mida loomad enda kohta ütlesid?* (lõvi – laisk, kaelkirjak – pikk, sebra – triibuline, linnuke – väike ja tagasihoidlik)

- Õpetaja teeb üldistuse, mis on **omadussõna**. Kui kedagi või midagi kirjeldame, kõneleme tema omadusest (värvist, tugevusest, iseloomust jms). Õpetaja paneb tahvlile sedelid, millel on nimetatud pala tegelased. Lapsed pakuvad nende kohta omadussõnu: *uudishimulik, sõbralik, uhke, laisk, pikk, triibuline, üleolev, ninasarviline, kurb, hoolitsev, õnnelik, väike, tagasihoidlik*.
- Arutada, miks on palal niisugune **pealkiri**, kuidas mõista väljendit *jäi kahe silma vahele*. Mida tähendab *kõrva taha panemine*?
- **Vestlus sõprusest** ja sõbrapäevast. Koostada **mõistekaart SÕBER**. Näidisküsimusi: *Kas sõpra peab saama usaldada? Milline on hea sõber? Kas sina oled hea sõber? Kes on sinu parim sõber kodus? Mida on koos sõbraga hea teha?*
 Teha järeldus, nt *Sinu parim sõber on alati koos sinuga – naerus ja rõõmus, nutus ja kurbuses. Isegi rasketel hetkedel ei jäta ta sind maha. Sul on temaga lõbus – teil jätkub mõnusaid ettevõtmisi ja ühiseid tegevusi. Ja sa tead, et teist temasugust ei leia sa kuskilt!*
 Kirjeldada oma sõpra, kasutades võimalikult palju omadussõnu.
- Sobitada kokku **vanasõna** algus ja lõpp, nt

HEA SÕBER	HÄDAS.
HEAL AJAL PALJU SÕPRU,	KUI SADA KROONI.
SÕPRA TUNTAKSE	TULEB KUTSUMATA.
ÕIGE SÕBER KAALUB	LEIAB SÕPRU.
PAREM SADA SÕPRA	ROHKEM KUI KULD.
LAHKE SILM	OLE ISE SÕBRALIK.
ÜTLE, KES ON SU SÕBRAD,	HÄDAAJAL EI KEDAGI.
SÕBER ON SEE, KELLEGA	SIIS ÜTLEN, KES SA ISE OLED.
KUI TAHAD, ET SUL SÕPRU OLEKS,	SA JULGED OLLA SINA ISE.

(Hea sõber tuleb kutsumata. Heal ajal palju sõpru, hädaajal ei kedagi. Sõpra tuntakse hädas. Õige sõber kaalub rohkem kui kuld. Parem sada sõpra kui sada krooni. Lahke silm leiab sõpru. Ütle, kes on su sõbrad, siis ütlen, kes sa ise oled. Sõber on see, kellega sa julged olla sina ise. Kui tahad, et sul sõpru oleks, ole ise sõbralik.) Arutada üheskoos, mida need vanasõnad tähendavad.
- Õpiku **pildiseeria** (lk 45) järgi jutustada, mida on koos sõbraga hea teha. *Mida sa veel sõbraga koos oled ette võtnud?*
Lisalugemiseks: Timo Parvela „Kiigelaud“ (tõlkinud Kadri Haljamaa, Koo-libri, 2008)

- **Tv h 66** kordab ühtlasi eelmise tunni teemat. Küsimused on tekstipõhised, vastata täislausega.
- **Tv h 67** sõbrapäeva kaardi võib kujundada ja kirjutada ka erilise kujuga paberile.
- **Tv h 68** ristsõna on üles ehitatud vastandlikele omadussõnadele; vastused: 1. soe; 2. rõõmus; 3. halb; 4. korralik; 5. karvane; 6. hapu; 7. väike; 8. lahke; 9. valge.

Kirjatehnika: suur kirjatäht K

- **Kv lk 26–27** käe harjutuseks joonistada lõpuni teatrimaskid, jälgida sümmeetriat. *Mis sa arvad, miks on üks mask kurb, üks rõõmus? Põrsas teatris olid näidendid kas kurvad (tragöödia) või lõbusad (komöödia), näitlejad kandsid meeleolu edasiandmiseks maske.*

Milline on Kreeka Vabariigi lipp? Mis värvid on Kreeka lipul? (sinine, valge) Värvida lipp. Otsida Euroopa kaardilt (lk 2–3) üles Kreeka ja värvida.

Milline on Küprose Vabariigi lipp? Mis värvid on Küprose lipul? (roheline, valge, punane) Värvida lipp (saare kujutisega). Otsida Euroopa kaardilt (lk 2–3) üles Küprose ja värvida.

Harjutada K-tähte esmalt suurel valgel paberil, kaunistades suurtähed tahvlile. Seejärel joonistada üle lk 26 hallid suur- ja väiketäht, pöörata tähelepanu seostamisele.

Lõpetada täherida lk 27, kirjutada üle näidissõna, kirjutada eeskujul järgi kaks lauset. Lõpuks kirjutada riiginimed käekirjaliselt.

Kauksi kohta leiab infot nt Iisaku valla kodulehelt (<http://www.iisakuvv.ee>)

Vihikusse: Kk, K-tähega algavaid Eesti kohanimi, nt *Käravete, Konuvere, Kükita*, ja lauseid, nt

Krista ja Karl on head sõbrad. Tihti käivad nad koos Kohilas Karli vanaema ja vanaisa juures. Seal on lapsed palju õues ja mängivad koer Viki ja kass Kurriaga.

Korralik Kaisa kirjutab kirja. Kirjas kasutab Kaisa kena kirjakeelt, kutsub Kati külla. Kaisa keerab kirja kokku.

Onu Heino tegi teatrit

Jaanus Vaiksoo

- **Lisalugemiseks:** Ellen Niit „Kuidas onu Ööbik teatris käib” (Onu Ööbiku ööpäev. Tiritamm, 1998, lk 119–121)
- **Töö luuletusega.** Seletada, mida tähendavad sõnad UITAMA, VEMMAL, KNOPKA, ETTEASTE, APLAUS. Moodustada uute sõnadega lauseid. Proovida mõni lause ka jutuks seada, nt *Uitasmine sõpradega nädalavahetusel*

linnas ringi. *Sattusime lugema kuulutust, kus kutsuti põnevale kontserdile. Etteaste oli tõesti vapustav! Aplaus esinejatele ei tahtnud kuidagi lõppeda.*

Harjutada luuletust ilmekalt lugema. Jutustada luuletuse sisu ümber oma sõnadega.

- **Pildi järgi** (õ lk 47) **jutustamine**. Alustada võib näiteks nii: *Kord taheti ühes suures uhkes saalis korraldada näitust. Et kõik pildid, skulptuurid ja muud meistritööd ikka ära mahuksid, oli vaja üks suur pruun kapp teise ruumi transportida. Kolm meest haarasid kapist, tõstsid selle õhku ning hakkasid liikuma. Ootamatult... Mõelda loole lõpp.*
- **Tv h 69** eeltöona arutada klassis, kuidas käituda kinos. Seejärel valida sobiv vastus (pöörata tähelepanu töökorralduse täpsele täitmisele – sobiva vastuse alla märgitakse rist; jälgida, et lapsed tabelit õigesti loeksid/täidaksid). Tore, kui on võimalik klassiga üheskoos kinno või teatrisse minna.
- **Teatris** (õ lk 48). Arutada klassis, kuidas käituda teatris. Jutustada piltide järgi. Võimaluse korral uurida teatrietenduse kava(sid). *Missugust infot sealt leiab?* Õpetaja võib ka ise lastel paluda erinevaid kavasid kaasa võtta.
- **Tv h 70** kava uurida hoolega. Esitada üksteisele kava kohta küsimusi. Töövihiku küsimused arutada läbi paarides või väikestes rühmades. Kui lapsed on kaasa võtnud kavasid, siis uurida neid. Saab teha rühmatööd, kus iga rühm tutvub oma kavaga ja annab teistele ülevaate, missugust infot ta sellest kavast leidis.

Lisaküsimusi: *Kas kavast saab välja lugeda, millal lapsed teatris käisid? Kuidas võiks seda kirja panna? Miks on tore koguda teatrikavasid?*

Kirjatehnika: suur kirjatäht H

Kv lk 28–29 käe harjutuseks joonistada lõpuni härg, kaunistada härjavõtteleja rüü.

Milline on Hollandi Kuningriigi lipp? Mis värvid on Hollandi lipul? (punane, valge, sinine) Värvida lipp. Otsida Euroopa kaardilt (lk 2–3) üles Holland ja värvida.

Milline on Hispaania Kuningriigi lipp? Mis värvid on Hispaania lipul? (punane, kollane, punane) Värvida lipp. Otsida Euroopa kaardilt (lk 2–3) üles Hispaania ja värvida.

Harjutada H-tähte esmalt suurel valgel paberil, kirjutada suur H-täht tahvlile. Seejärel kirjutada üle hall suur- ja väiketäht (lk 28), jälgida seost. Lõpetada kirjarida lk 29, kirjutada üle näidissõna, kirjutada eeskuju järgi kaks lauset.

Hagudi kohta leiab infot nt portaalist Eestigiid.ee (<http://www.eestigiid.ee>) või Eesti mõisaportaalist (<http://www.mois.ee/harju/hagudi.shtml>).

Vihikusse: *Hh*, *H*-ga algavaid Eesti kohanimesid, nt *Harjumaa*, *Häädemeeste*, *Hüüru*, ja lauseid, nt
Onu Heino armastab teatris käia. Huvitavaid etendusi leiab iga teatri mängukavast. Eriti meeldib onu Heinole aga ise teatrit teha.
Harri ja Hilja harjasid hobuseid. Ootamatult hirnatasid hobused ehmunult hallika auto peale.

Mida teeb? Mida teevad?

- **Mäng „Mida tehakse?”**. Koostada lausekaardid mingite tegevust illustreerivate piltide kohta (nii *teeb* kui *teevad* tarvis). Lausekaardid jaotatakse paari-dele. Näidatakse pilti, laps viib sobiva lause tahvlile. Märku saab anda ka tegevusega: sobib – plaksutatakse, ei sobi – koputatakse lauale. Lõpuks loetakse laused koos klassis ette, leitakse sarnane sõnaosa (*-b*, *-vad*). Lausetes saab kasutada ka vastandsõnu ja neid siis pärast sealt avastada.
- **Kuulamisülesanne:** Õpetaja jälgendab/mängib ette helisid (võib kasutada ka heliplaati: Anne Uusen, Mare Mürsepp „Kas tunned hääli?”, Koolibri, 2003). Lapsed kuulavad ja mõistavad, missugune tegevus niisuguseid hääli tekitab.
- **Tegusõnad – mida teeb? mida teevad?** (õ lk 49). Kõigepealt meenutada, kuidas käi(si)me teatris. Moodustada iga pildi kohta antud tegusõnaga sobiv lause.
- **Tv h 71** lisaks võib leitud sõnadega moodustada lauseid. Tugevamate õpilastega võivad lapsed ise moodustada sarnaseid täheridu, kust paarilised sõnu otsivad.
- **Tv h 72** allajoonitud kaheksa sõna kirjutada vihikusse kahte tulpa. Arutada koos klassiga, millised võiksid olla tulpade pealkirjad (*mida teeb?*, *mida teevad?*).
- **Tv h 73** järgib tabeli vormi. Lahtri täitmiseks tuleb lugeda nii kõrvalveeru sõna kui ka pealkirja. Juhtida tähelepanu sellele, et veergude pealkirjad on teistsugused kui enne vihikusse kirjutatud. *Mille järgi teed nüüd vahet?* (üks laps ja mitu last)
Lisaülesanne nõuab sisult ja vormilt sobivate sõnade valikut: *Madis elab kooli lähedal. Täna hommikul on tal kiire. Poiss jookseb, et õigeks ajaks kooli jõuda. Tunnis vaatavad õpilased filmi huvitavatest loomadest. Peale tunde lähevad lapsed õue.*
- **Pantomim.** Üks laps on teistele ettenäitajaks, teised arvavad, millist tegevust eesolija sooritab.

22. NÄDAL

veebruar	1, 2	3	4, 5	6
EESTIMAA	Vastlakommetest Vastlad	Kirjatähed A ja Ä	Lennukiga Eestimaa kohal	
	Õ lk 50–51 Tv lk 30–31	Kv lk 30–31	Õ lk 52–53 Tv lk 32 Kv lk 32–33	Õ lk 40–41 Tv lk 24

Vastlakommetest

- **Kuulamisülesande** (Ants Kask „Enne vastlapäeva” – **CD-18**) järel lühike arutelu. Näidisküsimusi: *Milline vanarahva komme on seotud vastlapäevaga? Mida vanarahvas kelgusõidu pikkuse põhjal arvas? Mida Anu ja Tõnu kelgusõidu pikkuse põhjal arvata said?*
- **Töö tekstiga**. Lugeda pala ja vastata veeriskeüsimustele. Jutustada vastlapäevast ja -kommetest. Näidisküsimusi: *Mida tead sina vastlapäevast? Milliseid vastlapäeva kombeid tead? Mida uut said teada pala lugemisel?*
- **Tv h 74** laused võib õpiku palast üles otsida ja täpselt teksti järgi lõpetada. Olenevalt klassi tasemest võib selle harjutuse vajaduse korral ka ära kirjarahjutusena vihikusse teha.
- **Tv h 75** on mõeldud iseseisva tööna.

Vastlad

Tiina Tootsi

- Harjutada luuletuse ilmekat lugemist. Teha selgeks, mis on lina, mis pastlad, mis vastlavurr. Võib proovida ise vurri meisterdada.
- **Üks ja mitu – mitmus**. Kirjutada tahvlile sõnu, nt LAUD, TOOL, KAPP, KOTT. *Kuidas ütled, kui neid on mitu?* Kirjutada mitmuses sõnad.
- **Mäng „Eestimaa”**. Rühmitatakse sedeleid, millele on kirjutatud kohanimed koos liigisõnaga: TARTU LINN, KEILA LINN, PÄRNU LINN, PÄRNU JÕGI, EMAJÕGI, ÜLEMISTE JÄRV, VÕRTSJÄRV jne. Tahvlile kirjutatakse (kinnitatakse suured sedelid) pealkirjad mitmuses: LINNAD, JÕED, JÄRVED jne. Lõpuks mõelda kõigile sobiv, ühine pealkiri – Eestimaa.
- **Tv h 76** mitmuses sõnu on kolm – *raamatud, vihikud, pliatsid*. Teha mitmuse tunnus -d värviliseks. Teha ühiselt järeldus ja täiendada reeglit töövihiku kastis. Võib reegli ka tahvlile kirjutada.

- **Tv h 77** on kavandatud iseseisva tööna.
- **Tv h 78** esimese etapina leida reast sõna, mis teistest erineb. Seejärel moodustada mitmusevorm: *voodid, sallid, lumelauad*.

Kirjatehnika: suured kirjatähed A, Ä

Kv lk 30–31 käe harjutuseks lõpetada suusapilt: joonistada mäeahelikud, köisraudtee, suusatajaid, lumelaudureid. *Mis mäed asuvad Austrias (ulatuivad ka Prantsusmaa, Itaalia, Šveitsi piirile)? Kui kõrge on selle Euroopa suurima mäestiku kõrgeim mäetipp?* (Mont Blanc – 4808 m)

Milline on Austria Vabariigi lipp? Mis värvid on Austria lipul? (punane, valge, punane) Värvida lipp. Otsida Euroopa kaardilt (lk 2–3) üles Austria ja värvida.

Harjutada A- ja Ä-tähti esmalt suurel valgel paberil, kaunid tähed eeskujuks tahvlile. Seejärel kirjutada üle hallid tähed lk 30. Lõpetada kirjaread lk 31. Pakutud on kaks tähekuju, harjutada mõlemat. Kirjutada üle näidissõna, kirjutada eeskuju järgi lause. Lõpuks kirjutada riiginimi käekirjaliselt.

Ääsmäe kohta leiab infot kas Vikipeediast või ka nt Elektriraudtee kodulehe kaudu (<http://matkad.elektriraudtee.ee>).

Vihikusse: *Aa, Ää;* A- ja Ä-tähega algavaid Eesti kohanimedid, nt *Abruka, Audru, Ämari*, ja lauseid, nt

Anu ja Argo lähevad koolist kohe koju. Kiiresti vahetavad nad riided ja otsivad välja kelgud. Hanna ja Holger juba ootavad neid. Üheskoos kiirustavad nad kelgumäele liugu laskma.

Arko ja Asso armastavad Aafrikat. Aeg-ajalt otsivad nad gloobuselt üles oma armsa koha.

Lennukiga Eestimaa kohal

Jaanus Vaiksoo

- Teha selgeks, mida tähendavad sõnad RAADIOVIKTORIIN, STARDIRADA, PILOOT, PILKU PUURIMA. Moodustada nende sõnadega lauseid.
- Koostada **mõistekaart** Eesti kohta. Näidisküsimusi: *Mis on Eesti pealinn? Milline on Eesti Vabariigi lipp ja vapp? Millised on Eesti naaberrigid? Milline on Eesti rahvuslind? Kes on Eesti Vabariigi president?* jne.

Pärast loo lugemist ja veeriseküsimustele vastamist mõelda jutu osadele **pealkirjad**. Jutul on kolm osa. Lapsed nimetavad kõigepealt, mis neile I osast kõige paremini meelde jäi. Õpetaja kirjutab nimetatud sõnad tahvlile. Koos leitakse sobivaim sõna, kirjutatakse pealkiri (see võib olla lauseline, sel juhul moodustatakse ilmekaima märksõnaga teksti põhjal lause). Seejärel otsitakse sobivad pealkirjad II ja III osale.

- Koostada pealkirjade ja küsimuste toel **kava**. Jutustada selle järgi. Jutustada oma kodukohast, illustreerida oma jutustus.
- **Tv h 79** lauseid saab täiendada täpselt õpiku teksti järgi. Suunata lapsi kirjutama ainult kõige olulisem, nt esimeses lauses jätta välja *põnev*, tähtis sõna on (*raadio*)*viktoriin* – ilma selleta on lause poolik, kõik muud annavad mingi lisatähenduse.
- **Tv h 80** eeltööna meenutada, et kõik nimed, ka kohanimed algavad suure tähega.
- **Tv h 81** eeltöö on tehtud klassis, nüüd kirjutavad lapsed iseseisvalt mõne Eestimaaga seotud lause.

Kirjatehnika: suur kirjatäht M

Kv lk 32–33 käe harjutusena joonistada kivine rand.

Milline on Malta Vabariigi lipp? Mis värvid on Malta lipul? (valge, punane) Värvida lipp (Georgi rist halliga). Otsida Euroopa kaardilt (lk 2–3) üles Malta ja värvida.

Harjutada M-tähti esmalt suurel valgel paberil, kaunid tähed eeskujuks tahvile. Seejärel kirjutada üle hall suur- ja väiketäht (lk 32), pöörata tähelepanu seosele. Lõpetada kirjarida lk 33. Kirjutada üle näidissõna, lõpetada rida. Kirjutada eeskuju järgi kaks lauset. Lõpuks kirjutada riiginimi käekirjaliselt. Mäo mõisa kohta leiab infot lisaks Vikipeediale ka Eesti Mõisaportaalist (<http://www.mois.ee/jarva/mao.shtml>).

Vihikusse: *Mm*; M-tähega algavaid Eesti kohanimesid, nt *Mulgimaa*, *Mõisaküla*, *Merivälja*, ja lauseid, nt

Meile meeldib Eestimaal. Siin on palju kauneid paikasid. Igapähele on kindlasti oma lemmikkoht.

Marisele meeldib mõelda mõnusaid mõtteid. Millest memm meile mütse meisterdab? Miks mõnele mets meeldib?

23. NÄDAL

veebruar	1, 2	3, 4	5	6
EESTI VABARIIK	Eesti lipp	Jaagupi suusamaraton		Eestimaa, meie kodumaa
	Õ lk 54–55 Tv lk 33 Kv lk 34–35	Õ lk 56–57 Tv lk 34 (h 85) Kv lk 36–37	Kv lk 38–39	Õ lk 40–41 Tv lk 24

Eesti lipp

Jaanus Vaiksoo

- Selgitada, mida tähendavad sõnad (KÕRVUS) KUMMITAMA; KÄRE; PUHVET; KIISKAV. Moodustada uute sõnadega lauseid.

Lugeda juttu, kasutades ahellugemise võtet. *Miks on „Sinine ja must ja valge...” tekstis tumedamalt trükitud? Kas keegi lastest oskab seda lipulaulu laulda?* Lugeda lipuvärvide seletamise episoodi osalistega (Jaagup, isa, Teele). Vastata veeriseküsimustele, otsida, kuidas veel on lipuvärvide tähendust selgitatud.

Lisalugemiseks nt „Kui vana on Eesti lipp?” (<http://taheke.delfi.ee/taheke/ohhoohevitatv/kui-vana-on-eesti-lipp.d?id=21042706>). Sealt leiab infot ka uurimisülesande täitmiseks. Eesti riigi sümbolika kohta saab infot Vikipeediast, kus on ka muid teemakohaseid linke.

- Rääkida Eesti Vabariigi **riiklikest pühadest** ja **lipupäevadest**. Toredate lugude kaudu jutustab lipupäevadest Jaanus Vaiksoo kirjutatud ja Raivo Tihanovi piltidega „Eesti lipu värviraamat” (Koolibri, 2008).

Lipupäevi on aastas kokku 13:

- 1) 3. jaanuar – Vabadussõjas võidelnute mälestuspäev;
- 2) 2. veebruar – Tartu rahulepingu aastapäev;
- 3) 24. veebruar – iseseisvuspäev, Eesti Vabariigi aastapäev;
- 4) 14. märts – emakeelepäev;
- 5) maikuu teine pühapäev – emadepäev;
- 6) 9. mai – Euroopa päev;
- 7) 4. juuni – Eesti lipu päev;
- 8) 14. juuni – leinapäev (lipp heisatakse leinalipuna);
- 9) 23. juuni – võidupüha;
- 10) 24. juuni – jaanipäev;
- 11) 20. august – taasiseseisvumispäev;
- 12) 1. september – teadmispäev;
- 13) novembrikuu teine pühapäev – isadepäev.

Lisaks heisatakse lipud riigikogu ja kohaliku omavalitsuse volikogu valimise päeval, rahvahääletuse toimumise päeval ning Euroopa Parlamendi valimise päeval.

- Jagada **lugu osadeks**, abiks on veeriseküsimused. Lugeda pala osade kaupa. Mõelda loole lõpp. *Kuidas tähistab Jaagupi pere kodus Eesti Vabariigi sünnipäeva?*
- **Vestlus** iseseisvuspäeva tähistamisest. *Kuidas tähistatakse sinu kodus seda tähtsat päeva?*
- **Tv h 82** on mõeldud teemakohaseks iseseisvaks tööks.
- **Tv h 83** jätkab klassis suuliselt alustatud (isa ja laste dialoog, värvuste sümbolika). Laused on sõna-sõnalt tekstist. Otsida need üles ja kirjutada lünka õige sõna.
- **Tv h 84** sõnamängu võib mängida nii töövihikus kui ka paberil, rühmades ja kogu klassiga. Kindlasti tuleb meelde tuletada, et kõik nimed (inimeste, loomade, kohanimed) kirjutatakse suure algustähega.
- **Lisalugemiseks:** Aino Pervik „President paraadil” (Presidendilood. Tänapäev, 2008, lk 74–78)

Arutelu iseseisvuspäeva tähistamisest. Näidisküsimusi: *Kuidas kogu riigis Eesti sünnipäeva tähistatakse? Kas keegi lastest on hommikuse lipuheiskamise juures olnud? Kas keegi on käinud paraadi vaatamas? Mida teeb Eesti president sel päeval? Mis on paraad, mis pidulik vastuvõtt?*

Kirjatehnika: suur kirjatäht N

Kv lk 34–35 käe harjutuseks joonistada vaade linnulennult: joonistada üle metsatukad, jõgi, järv, püüda joonistada mõni põllulapp.

Harjutada N-tähti esmalt suurel valgel paberil, kaunid tähed eeskujuks tahvilile. Seejärel kirjutada üle hall suur- ja väiketäht (lk 34), pöörata tähelepanu seosele. Lõpetada kirjarida lk 35. Kirjutada üle näidissõna, lõpetada rida. Kirjutada eeskuju järgi kaks lauset.

Narva kohta leiab lisaks Vikipeediale põhjalikumat infot linna kodulehelt (<http://www.narva.ee>).

Vihikusse: *Nn; N-tähedega algavaid Eesti kohanimesid, nt Neeruti, Nüpli, Naissaar, ja lauseid, nt*

Nikolai on rahvuselt venelane. Ta on mitu aastat Eestis elanud. Poiss räägib sõpradega eesti keelt. Täna tähistab ta koos eestlastega Eesti sünnipäeva.

Neeme narrib naabrite noort kutsikat. Naabritädi noomib Neemet. Neeme nutab nüüd.

Jaagupi suusamaraton

Jaanus Vaiksoo

- Seletada sõnu TINARASKE, FINIŠ, (LEIVA)KÄÄR, PÄRI. Moodustada uute sõnadega lauseid.
- Enne pala lugemist kirjutada tahvlile sõnad: SUUSAMATK, STARDIPAİK, FOTOAPARAAT, JOOGIPUNKT, FINIŠIJOON, SUUSASTAADION, SUPIKATEL, LUSIKATÄIS. Arutada, missuguseid seoseid need sõnad koos tekitavad. *Mis pilt sul silme ette tuleb, kui kuuled neid sõnu?* Ennustada, millest võib palas juttu tulla.
- Pärast pala lugemist ja veeriseküsimustele vastamist mõelda loo osadele **pealkirjad**. Koostada **kava**, jutustada selle järgi. Iga osa kohta võib kirja panna kaks-kolm mõtet/lauset. Esialgu võib jutustada rühmades.
- Jutustada oma **kodukohast**. **Näidisküsimusi:** *Millises maakonnas me elame? Mida huvitavat tead rääkida oma kodukohast? Milliseid huvitavaid paiku näitaksid külalistele oma kodukohas?*
- Koostada **mõistekaart** EESTIMAA. Lapsed nimetavad nii palju kohanimeid, kui teavad. Meenutada, et kohanimi kirjutatakse suure algustähega. Märkida nimetatud paigad tahvlile nii, et kodukohale lähedasemad seisavad märksõnale lähemal, kaugemad paigad kaugemal.
- **Kuulamisülesanne:** õpetaja loeb õpiku pala (lk 56-57) ette. Pärast lugemist hakkab ta ütlema pala kohta lauseid ja lapsed peavad ära arvama, oli see lause tekstist.
Näiteks: Niisiis sõitis kogu pere Kõrvemaale. Isa, Kaspar, Teele ja Jaagup sättisid end *uisutama*. Suusata rahulikult, ära hakka kohe rabelema. Isa oli pannud ennast soojemalt riidesse ja võtnud kaasa *linnumaja*. Kuuendal kilomeetril oli lõpuks joogipunkt. Jaagupi arvates oleks võinud matk *pikem olla*. Viimaks ometi hakkas puuvõrade vahelt paistma *kuu*. Kaspar ja Teele suusatasid tema kõrvale ning püüdsid venda ergutada. Aga Jaagupi jalad olid tinarasked ja kätest kadus jõud. Suure *lõkke* ees oli väikene järjekord. Jaagup sai aurava supikausi kahe suure *saiaviiluga*. Jaagup sõi kausi kiiresti tühjaks ja palus veel lisa.
Lapsed võivad tekstis järke pidada ja kontrollida, lugedes laused õigesti ette.
- **Tv h 85** meenutab loetud pala, sobib iseseisvaks tööks.

Kirjatehnika: suured kirjatähed L, D

Kv lk 36–37 käe- ja jalgkirjutuseks joonistada üle hülged, joonistada kivid, laineid. *Milline on Läti Vabariigi lipp? Mis värvid on Läti lipul?* (tumepunane, valge, tumepunane) Värvida lipp. Otsida Euroopa kaardilt (lk 2–3) üles Läti ja värvida.

Milline on Leedu Vabariigi lipp? Mis värvid on Leedu lipul? (kollane, roheline, punane) Värvida lipp. Otsida Euroopa kaardilt (lk 2–3) üles Leedu ja värvida.

Milline on Luksemburgi Suurhertsogiriigi lipp? Mis värvid on Luksemburgi lipul? (punane, valge, sinine) Värvida lipp. Otsida Euroopa kaardilt (lk 2–3) üles Luksemburg ja värvida.

Harjutada L-tähti esmalt suurel valgel paberil, kaunid tähed eeskujuks tahvile. Seejärel kirjutada üle hall suur- ja väiketäht (lk 36), pöörata tähelepanu seosele. Lõpetada kirjarida lk 37, kirjutada üle näidissõna. (Luidja asub Hiiumaal, see on värv Kõpu poolsaarele.) Kirjutada eeskuju järgi kaks lauset.

Kv lk 38–39 käe harjutuseks täiendada pilti, joonistada väikesi detaile: mõni purjekas, kalu, lainetust.

Harjutada D-tähti esmalt suurel valgel paberil, kaunid tähed eeskujuks tahvile. Seejärel kirjutada üle hall suur- ja väiketäht (lk 38), pöörata tähelepanu seosele. Lõpetada kirjarida lk 39, kirjutada üle näidissõna. (Dirhami on üks Noarootsi neemedest, seal on sadam ja hüdroloogijaam.) Kirjutada eeskuju järgi lause.

Vihikusse: *Ll, Dd*; L-tähega algavaid Eesti kohanimedid, nt *Lemmatsi, Lustivere, Loobu*, ja lauseid, nt

Linda ja Lauri käisid laupäeva hommikul Linnamäel suusatamas. Lumi helkles ja sädeles. Õhk oli meeldivalt karge. Õnneks ei olnud väga külm. Lapsed jõudsid lõunaks mõnusalt väsinult koju tagasi.

Lapsed lustisid laial libedal liuväljal. Laura lendles liblikana, Loora liugles luigena. Lõbus laupäev lõppes lauluga.

Dianale meeldivad väga dinosaurused. Need on vahvad loomad muistsetest aegadest. Erinevatest teatmeteostest leiab Diana nende kohta põnevat lugemist.

24. NÄDAL

märts	1, 2	3	4, 5	6
LIHAVÖTTE- PÜHAD	Kevad tuleb Tihase laul	Onu Heinol vedas viltu	Märtsijänes	Lihavõtte- pühad Munade koks
	Õ lk 58 Tv lk 34 Kv lk 40–41	Õ lk 59	Õ lk 60 Tv lk 35	Õ lk 61 Tv lk 36–37

Kevad tuleb

Maarja Pajo

Tihase laul

Milvi Panga

- Seletada, mida tähendavad sõnad MÄRUL, HAJALI. Moodustada uute sõnadega lauseid.
Harjutada luuletuste ilmekat lugemist, püüda lugedes imiteerida tihase laulu.
- **Kuulamiseks:** valik kevadluuletusi, nt Kersti Merilaasi, Heljo Männi luuletusi, taustaks nt Vivaldi „Kevad” tsüklist „Aastaajad”. Otsida luuletustest riime, proovida ise kirjutada mõnerealine luuletus.
- **Vestlus** kevade tuleku teemal. Meenutada, mis on kevade märgid (vt 21. nädala märksõnaskeem). *Mille järgi saad aru, et kevad on käes? Kirjelda kevadet.* Kasutada võimalikult palju ilmekaid omadussõnu.
Koostada tugisõnade või pildiseeria põhjal jutt.
- **Tv h 86** eeltööna moodustada rühmades/pinginaabriga vastandsõnadest paare: SUUR–VÄIKE, KENA–KOLE, KÕRGE–MADAL, LAI–KITSAS, PIKK–LÜHIKE, PAKS–KÕHN, EES–TAGA, ÜLEVAL–ALL, PÜSTI–PIKALI. Seejärel täita töövihiku ülesanne ja moodustada mõni lause.
- **Tv h 87** eeltööna meenutada klassis, et lause algab suure tähega. Kui vead on parandatud ja töö üheskoos klassis kontrollitud, võib teksti ära kirjaraharjutusena vihikusse kirjutada (sobib ka harjutavaks etteütluks). *(Kevad on käes. Põõsastel ja puudel pakatavad pungad. Kraavides vuliseb vesi. Linnud on tagasi. Kuldnokk on juba lauluhoos. Metsaalune on täis sinililli, ülaseid ja nurmenukke.)*

Kirjatehnika: suur kirjatäht G

Kv lk 40–41 käe harjutuseks täiendada Segasumma suvilat.

Harjutada G-tähti esmalt suurel valgel paberil, kaunid tähed eeskujuks tahvile. Seejärel kirjutada üle hall suur- ja väiketäht (lk 40), pöörata tähelepanu seosele. Lõpetada kirjarida lk 41, kirjutada üle näidissõna. Kirjutada eeskujuga järgi kaks lauset.

Kes teab, kus asub Gotland? Mis on saare eestikeelne nimi? (Ojamaa) Gotlandi kohta leiab infot Vikipeediast ja nt Viking Line'i kodulehelt (<http://www.vikingline.ee/sihtkohad/gotland.asp>).

Kes lastest on lugenud „Pipi Pikksuka” raamatut? Kes on raamatu autor? Kas keegi lastest teab, mis on Pipi Pikksuka täisnimi? Kirjutada see käekirjaliselt.

Vihikusse: Gg; lauseid, nt

Kevadel ärkab loodus pikast talveunest. Gerli ja Gunnar lähevad ema ja isaga metsa esimesi kevade märke otsima. Eemal paistavad erinevate loomade jäljed. Siin on jänese, rebase ja kitsede jälgi. Küll on metsas põnev!

Gustav ja Gerda uurisid gloobust. Geograafiatunnis oli õpetaja rääkinud põnevast maast Gotlandist. Gotlandi eestikeelne nimi on Ojamaa.

Onu Heinol vedas viltu

Jaanus Vaiksoo

- **Kuulamiseks:** Valeria Ränik „Arva ära!” (CD-19)
Pärast kuulamist seletada sõnu SULALUST, ULA, SULALÖBU.
Vestlus luuletuse põhjal. Näidisküsimusi: *Milline kuu on märts? Mis aasta-aeg on? Milline ilm on märtsikuus?*
- **Õpiku luuletus** püüda õppida kohe pähe. Lugeda ridade ja salmide kaupa.
Lisalugemiseks paar luuletust Jaanus Vaiksoo kogust „Onu Heino eksis ära” (Koolibri, 2008), nt

ONU HEINO OOTAS IMET

Puud olid härmas ja lume all lookas.

Puude all Heino vist midagi ootas.

*Pakasest varbad jääkülmad ja kanged,
purikad habemes, punased palged.*

Ootas ehk hunti või rebast või karu?

Tont seda teab, kes küll sai temast aru!

*Võib-olla ootas siis jänest või põtra,
metskitse, siga või parimat sõpra?*

*Vahest ehk hoopiski bussi või rongi?
Küllap vist selles see kogu konks ongi!*

*Aga – oh ei! – me saime kõik petta.
Heino ei oodanud arsti või seppa.*

*Ootas ja ootas, sest kõht oli tühi,
kevadet, päikest ja munadepühi,*

*väikest võileiba kui maailmaimet,
mille peal singiviil, ketšup ja sinep.*

ONU HEINO JÕULUKINK

*Onu Heino rühkis metsa, kaasas saag ja kirves.
Tahtis teha küttepuid –, kuid vastu juhtus ilves.*

*Mehel läksid jalad nõrgaks, otsaette higitilk,
tundis, kuidas teda puuris metsakassi luurav pilk.*

*Heino kohmas aralt: „Tere... Mul ei olnud plaanis muud,
tahtsin ainult koju viia ühte väikest jõulupuud.”*

*Ilves muigas: „Veider vana. Kährrikuga paras paar.
Jõulud juba ammu möödas. Praegu on ju veebruar.”*

*„Ah, et möödas. Vaat, kus lugu!” onu Heino imestas.
„Mina küll ei saanud pakki,” ütles mees ja minestas...*

*Onu Heino ärkas voodis, hõõrus kahe käega silmi.
Nägi nurgas jõulukuuske – on see unes või on ilmsi?*

*Keegi istus kuuse kõrval, see ei olnud naabri Liisu.
Rahulikult limpsis vurre juba tuttav metsakiisu:*

*„Tassisin su seljas koju, hakkas miskipärast kahju.
Maja oli külm ja kõle. Panin kütte pliidi, ahju.*

*Vaatasin, et oled justkui veidi õnnetu ja ükski,
selleparast jõulukungiks tõin sul jänkunahast mütsi."*

*Nüüd on onu Heinol sõber – päris pesuehtne ilves,
ehkki veidi karmi moega: silmad kassis, nägu pilves.*

- Töö rühmades: igale paarile jaotada kaks rida luuletusest (olenevalt klassi suuruselt ja tasemest võib kasutada kas ühte või mõlemat luuletust). Lapsed püüavad luuletuse värsid järjekorda seada. Üheskoos loetakse luuletus klassis ette.
- **Telefonikõne** onu Heinoga. *Mida küsiksid onu Heino käest?* Mängida läbi luuletus „Onu Heino jõulukink” – üks laps on onu Heino ja teine metsakass.

Märtsijänes

Svea Talvingu järgi

- **Töö tekstiga.** Pärast pala lugemist vastata veeriseküsimustele. Jagada klassis oma kogemusi lihavõttejänese väikeste kingituste teemal. Vestluse ärgitamiseks lugeda võimaluse korral lastele ette Robi Vaidlo „Midli-Madli otsib lihavõttejäneest” (Meie pere munapähad. Minikiri, 1996, lk 43–44).
- Koostada **piltkava**. Lapsed joonistavad loetu kohta pilte. Õpetaja võib neid joonistamisel vihjetega suunata: kevade algus, jänkupoiss piilub lume alla, esimesed kevadlilled, märtsijänes lapsi piilumas, kingitused peidetud toas erinevatesse kohtadesse, kanad munemas, kuldpaperis šokolaadimunad, üllatusmunad, kevadine suurpuhustus.
- **Lausete moodustamine, jutu koostamine.** Üheskoos seatakse joonistatud pildid järjekorda ning jutustatakse loetust.
- **Tv h 88** laused tuginevad küll õpiku tekstile, kuid on kohandatud ainsusemitmuse teemale sobivaks. Lünkade täitmisel on abiks halliga trükitud sõnad – valitakse emb-kumb vorm. Laused sobivad ka ära kirjajarjutuseks.
- **Tv h 89** eeltööna teha samade silpidega kaardid, mida saab tahvlile seada. Nii saavad kõik pärast ülesandega hakkama: LAP-SED, MU-NA, NI-NA, SU-LA, LÕ-BUS, VA-RA. Lihavõtetest on enne palju juttu olnud, nii et lausete moodustamisega peaksid kõik hästi toime tulema.

Lihavõttepühad

Imbi Muheli järgi

- **Oma lihavõtteloo jutustamine.** Näidisküsimusi: *Kuidas teie peres lihavõtteid tähistatakse? Kas ja kuidas teie peres mune värvitakse?*
- Teha selgeks, mida tähendavad sõnad HIIREKÕRVUL, KIHULANE, moodustada mõni lause. Arutada üheskoos, mis on paast ja mida tähendab, et enne pühi paastuti. Rääkida, miks lihavõttepühi eri moel nimetatakse ja mida üks või teine nimetus tähendab (täpset sõnatundmist eeldab sel tekstil põhinev töövihiku harjutus).
- Veeriseküsimused on heaks toeks lihavõttepühadest jutustamisel, lisada näiteid oma pere lihavõttetavadest.
- **Lisalugemiseks:** Astrid Lindgren „Lihavõtted Bullerbys” (Bullerby lapsed. Tõlkinud Vladimir Beekman. Eesti Raamat, 1970, lk 111–116); asjakohaseid lugusid on Ellen Arnoveri ja Anneli Kase koostatud raamatus „Meie pere munapühad” (Minikiri, 1996); samuti Imbi Muheli „Meie lapse lihavõtte- raamatus” (Koolibri, 1994).
Võrrelda, mis on loetud/kuulatud lugudes ühtviisi, mis erines.

Munade koks

Johannes Käis

- **Lisalugemiseks:** Kersti Merilaas „Munapühad” (Päev laulab. Tähtpäevaluulet koolile ja kodule. Koostanud Andres Jaaksoo. Perioodika, 1996, lk 43–44) Lihavõttekombestiku ja sümbolite kohta leiab õpetaja muu hulgas lisainfot nt „Väikesest lihavõtte raamatust” (Perioodika, 1992) ja Tähekesse veebivälja- andest (<http://taheke.delfi.ee/taheke/ohhoo huvitav/kevade-oodatumad-puhad.d?id=22703181>)
- **Tv h 90** kõik küsimused on koostatud järgnevate piltide põhjal. Vaadata, mis on pildil, moodustada mõnesõnalisi lauseid. Koostada küsimus (kirjutada lünka õige küsisõna) ja vastata täislauselga.
- **Tv h 91** eeltöona võib klassis üheskoos sama või lähedase tähendusega sõnu mõelda. Õpetaja kirjutab tahvlile nt sõnad ILUS (kaunis, kena, meeldiv), RÕÕMUS (lõbus, heatujuline, õnnelik), VIRK (töökas, usin). Lapsed pakuvad sünonüüme. Loovus väärrib tunnustust (nt kui keegi pakub sõnu, nagu tööka kohta *rabaja* või rõõmsa kohta *naerukas* vms).
- **Tv h 92** eeltöö on tehtud õpikuteksti („Lihavõttepühad”) üle arutledes. Lugeda vastusevariandid üheskoos ette, seejärel otsustada, missugune seletus on sobivaim.

25. NÄDAL

märts	1, 2	3, 4	5	6
NÜÜD TEAN JA OSKAN	Võimlemis- pidu (I–III)	Võõrtähed, nende kirja- pilt		Kirjatehnika kokkuvõte ja kordamine
	Õ lk 62–63 Tv lk 38–39 (h 95)	Kv lk 42–43	Kv lk 44–45	

Võimlemispidu (I–III)

Jaanus Vaiksoo

- Seletada sõnu TIREL, TUMMALT, MARULINE, PÄKK, moodustada lauseid.
- **Töö tekstiga.** Jutt on üsna pikk ja võimaldab mitmekülgset tekstitööd. Esimene osa sobib hästi eritlevaks lugemiseks ja ülesehitusega tutvumiseks. Näidisküsimusi: *Mis on kogu pala esimene lause? Missuguse pildi see sinu kujutluses loob? Kirjelda seda olukorda täpsemalt.* Täiendada jutu algust (sissejuhatust). Mõelda, kes istuvad saalis, mida nad teevad, mis on enne toimunud jms. Lugeda esimest lõiku, pöörates tähelepanu igale lausele, eritledes kõik tegevused, mida Ülle sooritab. *Mida tegi Ülle algul? (tuli lavale) Mida ta laval kõigepealt tegi? (tegi kniksu) Mida tegi Ülle, kui muusika algas? (viskas rõnga õhku ja püüdis kinni) Mis laval edasi toimus? (Ülle viskas hundirattaid, tegi tireleid, hüples)* Kirjeldada Ülle tegevust üksikasjalikult, täiendada õpiku teksti detailidega. Arutada, missuguseid tundeid Ülle esinemine lastes tekitas. *Mida tegi Jaagup? Kuidas ta laval toimuvasse suhtus? Miks sa nii arvad?* Pala esimese osa teine lõik annab edasi poiste suhtumise Ülle oskustesse. *Mida ütleb Siim?* Arutada, kas Siimu hoiak on tunnustav või ükskõikne, põhjendada oma seisukohta. *Mida vastab Jaagup?* Arutada, miks Jaagup midagi ei ütle, missugune suhtumine selles väljendub. Veeriseküsimuse vastus on sõna-sõnalt kirjas: iluvõimlejad tundusid ebamaised ja kauged. *Missugust meeleolu see lause edasi annab?* Kirjeldada saalis istuvaid poisse, nende ilmet, kehahoiakut.
- Lõpuks mõelda pala I osale üheskoos **pealkiri**. Õpetaja kirjutab laste pakutud märksõnu tahvlile, moodustatakse neid kasutades mõni teksti üldistav

ilmekas lause (valikuliselt kirjutada mõni tahvlile – see toetab pärastist kava-koostamist ja jutustamist). Otsustatakse, missugune pealkiri oleks sobivaim. Loo iseloomu arvestades võiksid pealkirjad olla vormilt nimetavad.

- Loo teises ja kolmandas osas on rohkesti dialoogi. Lugeda pala **osalistega**. *Kes on selle loo tegelased?* Otsida tekstist üles kõik laste nimed, õpetaja kirjutab need tahvlile (lisaks võõras hääl – võib talle ka nime panna). Jagatakse rollid, igaüks loeb oma repliigi. Töö võib korraldada rühmades – nii saavad lapsed oma rolli harjutada. Pärast esinetakse klassi ees väikese dramatiseeringuga.

II osa pealkirjastamisel on abiks veeriseküsimumused. Arutada need läbi, leida kõige ilmekamad sõnad ja mõelda üheskoos osale pealkiri.

III osa on puändiga. *Mis teeb jutu üllatuslikuks? Kes võis olla salapärase hääle omanik?* Arutada, kes on kõhuraäkija, mis on kõhutunne, kuidas on kirjeldatud Oskari ilmet. Mõelda jutule lõpplahendus. Panna osale pealkiri.

- Joonistada jutu kohta pilte, abiks eelnev arutelu ja pealkirja otsimisel koostatud laused. Jutustada **piltkava** (ja lausete) järgi. Sisu lühidal edasiandmisel on toeks veeriseküsimumused.
- **Ettelugemiseks:** Henno Käo „Uskuda või kahelda?” (Täheke 5/2003) **Vestlus** oskuste ja võimete teemal. Näidisküsimumusi: *Kas sina oskad mõnda trikki teha? On sul mõni sõber, kellel on erilisi oskusi? Mis sa arvad, kas erilised võimed on tingimata vajalikud, et silma paista?*
- **Tv h 93** keskendub lause vormile, sisu on tuttav õpiku jutust. Eeltööna tuleb meelde, et lause koosneb sõnadest, algab suure tähega ja lõpeb kirjavihemärgiga (siinsed on kõik väitlauseid – lõpevad punktiga). Laused sobivad ära kirjarahjutuseks.
- **Tv h 94** võtab kokku meisterlikkuse teema: *Harjutamine teeb meistriks*. Lisainfot vanasõnade kohta võib otsida nt Eesti Rahvaluule andmebaasidest (<http://haldjas.folklore.ee/ebaas/>), „Vanasõnaraamatust” (koostanud Anne Hussar, Arvo Krikmann, Ingrid Sarv; Eesti Raamat, 1984) ja selle võrguteavikust (http://helios.nlib.ee/search~S1*est?/tvanas{228}onaraamat/tvanasw~anaraamat/1,2,3,B/1856~b1913145&FF=tvanasw~anaraamat&1,,2,1,0), samuti Tiiu Saimre kogumikust „Mõistatused; vanasõnad; kõnekäänud” (Ilo, 2009).
- **Tv h 95** lausetesse aitavad leida sõna õpiku jutu II ja III osa (vt ka veeriseküsimumus): *Rain liigutas kõrvu. Olavi pani jala kukla taha. Meelis ajas kõhu punni justkui vana mees. Eva tegi ühe jala peal kükki. Keegi lastest oskas teha kõhuhäält.*

Kirjatehnika: suur kirjatäht C

Kv lk 42 on üksnes kirjajarjutuste päralt. Harjutada juba tuttava skeemi järgi. Capri saar on atraktiivne turismisihtkoht, samuti Como linn ja järv Põhja-Itaalias. Vahest on mõni laps Itaalia-reisil neid paiku külastanud. Rohkesti infot saab Vikipeediast.

Vihikusse: Cc

Celia ja Carl on kaksikud. Neile meeldib väga reisida. Järmiseks reisisihiks on Capri saar Itaalias. Lapsed juba ootavad põnevat puhkust.

Kirjatehnika: suured kirjatähed Z, Ž

Kv lk 43 harjutada tuttava skeemi järgi, pöörata tähelepanu suur- ja väike-tähe seosele. Kirjavihikus on rangelt jäädud Euroopa Liidu piiridesse, mistõttu Z- ja Ž-ga paiku peale nimetatute polegi. Näitelaused osutavad asukohaale, pisut lisainfot pakub Vikipeedia.

Vihikusse: Zz, Žž

Zinaida ja Žura on seitsmeaastased kaksikud. Nad käivad eesti koolis. Juba lasteaias õppisid nad eesti keeles lastega suhtlema. Kodus kõnelevad nad ema ja isaga hoopis vene keelt. Lapsed on väga tublid ja saavad hästi hakkama.

Kirjatehnika: suured kirjatähed X, Y.

Kv lk 44–45 keskendub võõrtähtedele. Nagu C, Z ja Ž puhul, ei saa näidisenä Eesti kohanimesid esitada ja Euroopaski on Y-ga algavaid kohanimesid imevähe, X-tähaga polegi (nagu ütleb ka näidislause).

Vihikusse: Xx, Yy;

Meie klassi tulid sügisel uued õpilased Alexander ja Elizabeth. Nad on sündinud New Yorkis. Nende isa on ameeriklane ja ema eestlane. Veel õpib meie klassis Carlos, kelle ema on hispaanlanna. Kas teie klassis on ka mujalt tulnud lapsi?

Onu Heino ihkab reisida. Tema reisipäevikus on sihtpunktideks Zemgale ja Capri, Zeeland, Como ja York. Küll on need kõik põnevad ja huvitavad paigad! Kus sina reisinud oled?

26. NÄDAL

märts	1	2, 3	4, 5	6
INIMENE MINU KEHA	Mina	Tähestik Tähestikuline järjekord	Kui ma oleksin suur	Käsud ja keelud
	Õ lk 64 Tv lk 39	Õ lk 65 Tv lk 40–43 Kv lk 46–47	Õ lk 66–67 Tv lk 44 Kv lk 48	Õ lk 68–69 Tv lk 45

Mina

Michal Černík

- Lugeda luuletust hästi väljendusrikkalt. Võib ka jagada luuletuse teise stroofi vārsid ja esineda klassi ees, nii et iga laps ütleb ühe lause.
- **Lisalugemiseks** sobib hulk teisi Michal Černíku luuletusi kogust „Kes ehmatab ploome” (tõlkinud Kalju Kangur; Eesti Raamat, 1999). Kuulamisülesandena lugeda ette luuletused „Keha”, „Pea”, „Sõrmede nõupidamisel”, „Kuidas jalad korda sisse seadsid”, „Viimne juus”, „Kõhulugu”, „Ajalehekuulutus unenāgude asjus”, „Selg”. Lastel on paberil inimese kontuur. Ülesandeks on pildil āra mārkinda kõik keha osad, mida nimetati. Ühest osast „Ajalehekuulutus unenāgude osas” ei saanud ühtki kehaosa. *Kuidas võiks olla kirja pandud sinu kuulutus unenāgudest? Mida sa kõige sagedamini unes nāed?*
- **Arutelu** teemal, missugune ma olen. Nāidisküsimusi: Kirjelda ennast – juuksed (värv, lokkis, sirged, pikkus), silmad (värv, suurus), nina, suu... *Milline sa oled? Oled sa suur või väike? Iseloomusta ennast.*
- Kunstitunnis võib lasta lastel end joonistada. Kasutada nāiteks tapeedirulli, millele mahub laps täispikkuses peale. Laps heidab paberile pikali, pinginaaber tõmbab kontuurid paberile. Laps ise saab värvida ja välja lõigata oma täispikkuses joonistuse. Nii saab nāiteks klassi seinale kõikide laste täispikkuses pildid.
- **Tv h 96** põhineb kujundlikkusel: kõik esitatud põhisonad tähistavad kehaosi, moodustatavad liitsōnad tuginevad võrdlusele/sarnasusele (nōelal on silm, kotil suu, kapsal pea). Sōnamāngulised on ka mōistatused (kotisuu ei rāāgi, kapsapea ei mōtle, nōelasilm ei nāe). Pūūda ise niisuguseid mōistatusi vālja nuputada. Kaudselt teemaga seotud mōistatusi leiab lisaks nt raamatust „Mōistatused, vanasōnad, kōnekāānud” (koostanud Tiiu Saimre; Ilo, 2009).

- **Tv h 97** jätkab eelmise harjutuse liitsõna teemat, seekord tähistab kehaosa täiendsõna. Esmalt nimetada pildi järgi sõna, seejärel moodustada liitsõna, jälgides täiendsõna vormi (käe-kell, sõrm-kübar, kõrva-rõngas, jalg-ratas). Seletust vajab ehk sõna *sõrmkübar*. Võib ka saadud liitsõnade kohta väikesed pildid joonistada.

Lisaks mõistatusi kehaosade kohta, nt

Siidikera, niidikera, seitse auku sees? (pea)

Kanda jõuad, lugeda ei jõua? (juuksed)

Ümber ilma ulatub, ümber pea ei ulatu? (silmad)

Siberikud-saberikud mäe külje sees? (kõrvad)

Kaks ema, kümme poega, kõik ühenimelised? (sõrmed, varbad)

Üks puu, viis haru? (käsi, jalg)

(Mõistatused; vanasõnad; kõnekäänud.

Koostanud Tiiu Saimre. Ilo, 2009; lk 5–6)

Mitmekesist mõistatusvara pakub ka Vilma Metstaki koostatud kogumik „Mõista, mõista... Eesti rahva mõistatusi” (nt Eesti Raamat, 1979; Tiritamm, 1992).

Tähestik

- Teema **sissejuhatus**eks lahendada töövihiku ristsõna (**tv h 98**): 1. kactus; 2. täring; 3. tahvel; 4. telefon; 5. püksid; 6. pintsel; 7. kleit; 8. sokid; horisontaalreas: TÄHESTIK.
- Õpiku reeglilikastis (lk 65) on sõnastatud, mis on **tähestik**. Kirjutada definitioon tahvlile, arutada üheskoos läbi reegli järel esitatud küsimused. Tööd võiks korraldada, kasutades töövihiku ülesandeid ja õpiku küsimusi vaheldumisi.

Tähestikus on kasutatud eri värve: punane märgib täis-, sinine kaas-, roheline sulghäälikuid; mustaga on märgitud tähed, mida võib ette tulla üksnes võõrsõnades (*f, z, ž*) või -nimedes (*c, q, w, x, y*). Esialgu piisab, kui laps teab täishäälikuid ja kaashäälikuid. Tugevama klassi puhul võib rääkida ka kaashäälikute kahest rühmast: sulghäälikud ja suluta kaashäälikud. Aabitsa-perioodil said ka tähed nõnda jaotatud.

- **Tv h 99** nõuab õigete tähekujude tundmist. Kirjutada/lõpetada tähed, kasutades oma häälikupere värvi. Eeskuju on õpikus, kuid õpetaja äranägemise järgi võib ka eristada üksnes täis- ja kaashäälikud.

Tähestikuline järjekord tähendab esimese tähe järgi järjestamist: sõnad on algustähtede järgi samas järjekorras kui vastavad tähed tähestikus.

- **Tv h 100** sobib iseseisvaks tööks, kuid tööd tuleb hiljem kas paarides või rühmades kontrollida.

- **Sõnastiku kasutamine.** Õpetajal on tunnis kaasas nt sõnaraamatuid, telefoniraamatuid. *Mis juhtuks, kui sõnaraamatus või telefoniraamatus ei oleks tähestikulist järjekorda? Kuidas siis mingit otsitavat sõna või asutust leida?*
 - **Tv h 101** on kavandatud iseseisva tööna, mida hiljem üheskoos kontrollitakse. Kõik kasutatud sõnad on õpiku sõnastikus, v.a KÕHETU. *Kes õpikus ette tulnud tegelastest on kõhetu? (onu Ööbik, vt õ lk 39) Kuidas võib kõhetu inimese kohta veel öelda? (Lahja, kleenuke, luine, kondine, luider, niru, kiuvetu, kõhnuke, kiitsakas, õbluke, nääpsjas, nääpsuke – kaaluda, missugust sõna sobib teise inimese kohta kasutada, missugust mitte.)*
 - **Nimekiri, selle koostamine.** Näidisküsimusi: *Milleks koostatakse nimekirju? Kus võib koolis leida nimekirju? Nimekirjades kasutatakse samuti tähestikulist järjekorda.*
 - **Tv h 102** kirjutada Jaagupi klassi õpilaste nimekiri: Betti, Jaagup, Karin, Meelis, Oskar, Piia, Rain, Siim, Õie, Ülle.
 - Kirjuta ka oma klassi nimekiri (**kv lk 46–47**). Õpetaja peaks kirjutama õpilaste nimed tahvlile, sest oluline on ka nimede õigekiri. Võib kirjutada ka ainult oma pingirea õpilaste nimed, oma rühma (6–8 õpilast) või kaaslaste nimed.
 - **Sõnade moodustamine tähtedest.** *Kas lauses ja sõnas saab olla tähestikuline järjekord? Kas peab olema? Proovida leida sõnu, milles tähed on tähestiku järjekorras, nt AEG, MOOS, HIRSS, LOSS, LORU, LUTT, OSTUÕÕ, ja lauseid, nagu AHVID ARMASTAVAD BANAANE – sõnad lauses on algustähtede järgi tähestikuliselt järjestatud. Mõttele veel selliseid lauseid.*
 - **Häälik ja täht** (õ lk 65) on keele eri tasandite mõisted: häälik suulise, täht kirjaliku väljenduse väikseim üksus. Mõnikord märgitakse üks häälik kirjas kahe tähega. Kirjutada tahvlile nt sõna ISA, MEES. *Mitu tähte ja mitu häälikut on sõnas? Uurida õpiku näiteid.*
 - **Tv h 103 ja 104** on kavandatud iseseisva tööna, hiljem kontrollida üheskoos.
 - **Tv h 105** võib esialgu hääldada sõnu, mida on pildil kujutatud, ja kirjutada sõnad tahvlile. Värvida kinnas, tool, kirjutada sõnad piltide alla joonte vahele.
 - **Tv h 106** kinnistab täis- ja kaashääliku mõistet. Vajaduse korral võivad lapsed kasutada ka õpikut või on tahvli kohal tähestik.
 - **Tv h 107** eeltööna võiks klassis veel kord läbi arutada, millised on täis-, millised sulg- ja millised suluta kaashäälikud. Vajaduse korral kirjutada harjutuse sõnad tahvlile. Igasse tulpa saab kirjutada kaks sõna.
- Lisatööna** tugevama klassi puhul võib õpetaja samasuguse tabeli ka lastega koos vihikusse teha ning lisada omalt poolt igasse veergu veel kaks-kolm sõna.

- Koostada **tööleht** kordamisharjutustega, nt
 1. Eralda sõnad püstkriipsuga. Kirjuta lause ja pane õige lõpumärk.
Oravhüppaboksaltoksale

Kuskäbidon

2. Kirjuta lünka sobiv sõna. Sõnad leiad harjutuse lõpust.

Mari _____ kooris.

Linnud _____ lõunamaale.

Isa ja Jaagup _____ kooki.

Teele _____ pinalit.

Onu Heino _____ hüppenõoriga.

hüppab, küpsetavad, lendavad, otsib, laulab

3. Mis sõna on peidus? Kirjuta see sõna joonele.

STEM _____ VARO _____

ETEP _____ RUKLAT _____

UTDN _____ IVHKI _____

Pane saadud sõnad tähestikuliselt järjekorda. Moodusta iga sõnaga lause.

Kui ma oleksin suur

Éva Janikovszky järgi

- Võimaluse korral võib seda raamatut klassiga koos lugeda: Éva Janikovszky „Kui ma oleksin suur” (tõlkinud Aino Pervik; Eesti Raamat, 1980 või Tiritamm, 2003).

Originaaltekstis on rohkesti võimendavat kordust, nt

Mitu korda ma pean ütlema, et pese oma käed puhtaks, niiviisi ei tohi lauda istuda!

Mitu korda ma pean ütlema, et pane pullover selga, kas sa tahad ennast ära külmetada?

Mitu korda ma pean ütlema, et vaata oma jalgade ette, muidu kukud ninali!

Mitu korda ma pean ütlema, et ära näri küüsi, seda on vastik vaadata!

Mitu korda ma pean ütlema, et korja oma mänguasjad kokku, kas mina pean alati sinu järelt koristama?

- **Arutelu** käskude-keeldude teemal. **Näidisküsimusi:** Kas sind ka keelatakse ja käsutatakse? Miks sa nii arvad? Kuidas sind kästakse ja keelatakse?

Milliseid lauseid sinu vanemad kasutavad? Miks suured inimesed tahavad, et laps nende sõna kuulaks?

- Otsida lugemispalast välja erinevaid suurte inimeste ütlemisi lastele: *Ära ole paha! Ole hea! Kuula sõna! Käitu korralikult! ...* Püüda öelda neid erineva hääletooniga – kurjalt, paluvalt, keelavalt, kurvalt, uhkelt, rõõmsalt... Õpiku tekst pakub ühtlasi palju võimalusi dramatiseeringuks.
- **Kuulamisülesanded** („Kui mind keegi ei sunniks”, **CD-21**) peaks järgnema arutelu: *Mille poolest sarnanes kuulnud laul lugemispalaga? Mille poolest sellest erines?*
Teha selgeks, mida tähendab PULLOVER, moodustada selle sõnaga mõni lause.
- **Lisalugemiseks:** Kristiina Kass „Suurte inimeste jutud” (Petra lood. Tänapäev, 2008, lk 27–30)
Vestlus teemal, kas on kergem olla hea või paha. Näidisküsimusi: *Mida teeb sinu arvates hea laps, mida teeb paha laps? Mis on pahandus? Milliseid pahandusi oled sina teinud? Mis on sul juhtunud kogemata? Kas kogemata taldriku lõhkumine, piimaklaasi ümberajamine on ka pahandus? Miks suured inimesed, keda sa tihti ei näe, imestavad sinu suureks kasvamise üle?* Proovida kumbagi iseloomustada, kirjutada tahvlile võrdlevaid näiteid (omadus- ja tegusõnu, mõni fraas).
- **Tv h 108** esimesed kaks lauset on õpiku teksti esimesed kaks, küsimuse puuduolevad osad saab täita pala viimase lõigu järgi.
Lisaülesanne nõuab käskude kirjutamist. Selle pala kontekstis on need käsud päris kategoorilised, nii et lause lõppu kirjutatakse hüüumärk: *Käitu korralikult! Pese käed puhtaks! Ole hea! Korja oma mänguasjad kokku!*
- **Tv h 109** eeltööna korrata üle, millised on eesti keele 9 täishäälikut. Tugevama klassi puhul sobib harjutus iseseisvaks tööks, mida hiljem kontrollitakse kas paarilise või rühmas. Kiiremad võivad esitatud sõnadega ka lauseid moodustada.

Käsud ja keelud

Jaana Rannapi järgi

- Seletada, mis on KAEVURAKKED, ELEKTRIKONTAKT, KONTROLLKÄIK, KÜÜN, SARIKAD. Moodustada nende sõnadega mõni lause.
- Pärast pala lugemist vastata veeriseküsimustele. Pala esimene pool sobib rollimänguks: valitakse isa ja Maari osatäitjad, kes õpiku dialoogile tuginedes improviseerivad (lisada veel mõni isa manitsus ning mõelda Maari lühidate jaa-vastuste asemele täislaused).
- **Tegelaste iseloomustamine.** Näidisküsimusi: *Milline oli Maari isa, enne*

kui ta linna sõitis? (murelik, üleliia hoolitsev, käskiv, kontrolliv...) Milline oli Maari? (kuulekas, veidi tähelepanematu, lõbus, tähtis...) Millised olid vanaema ja vanaisa? (mängulised, hoolitsevad, töökad...)

- Püüda sõnastada pala **peamine mõte**. *Mida Maari märkas, kui suure inimesena mööda aeda ringi käis? Miks suured inimesed näevad asju teistmoodi kui lapsed?*

Jagada pala osadeks, panna kummalegi osale **pealkiri**, koostada **kava**, jutustada selle järgi. Loos on kaks selgesti eristatavat osa: esimene episood, milles isa jagab tütrele õpetusi, ja teine, milles Maari täiskasvanuid jäljendades oma vanavanemaid manitseb (kontrollkäiku teeb). Õpikus juhib mõtteliste osadele tähelepanu tühi rida teksti vahel. Kava aitavad koostada veeriseküsimsed, mis on sedakorda üsna üldist laadi, samuti eelnev tekstitöö ja arutelu klassis.

- **Lisalugemiseks:** Kristiina Kass „Ei!” (Petra lood, Tänapäev, 2008, lk 47–51) **Arutelu** kamandamise teemal. Näidisküsimusi: *Miks tohivad vanemad lapsi kamandada, aga lapsed vanemaid mitte? Kas see on sinu arvates õiglane? Miks? Mis juhtuks, kui vanemad laste soovide järgi talitaks? Koostada enda ja oma vanemate soovide ja eelistuste kohta väike tabel. Tabeli ühe veeru pealkirjaks kirjutada *mina*, teise veeru pealkirjaks *ema/isa*. Mõelda olukordi, kus eelistused lahknevad, nt telesaadete valik, söögieelistused, puhkepäeva veetmine jms. Kirjutada tabeli veergudesse vastavalt, mida tahab teha laps, mida täiskasvanu. Leida kompromiss: *Kuidas teha nii, et kõik oleksid rahul?**

Täishääliku pikkus, selle märkimine kirjas

- **Tv h 110** eeltöona meenutada, et mõnikord pole kirjas märgitavate tähtede arv võrdne sõnas kostvate häälikute arvuga. Pärast töövihiku ülesande täitmist teha järeldus: teistest pikem täishäälik märgitakse kirjas kahe tähega, v.a juhul, kui ta on ühendis. Täita reeglilasti lüngad. Kindlasti rõhutada, et kui täishäälik on häälikuühendis, siis kirjutatakse ta alati ühekordselt.
- **Tv h 111** jätkab eelmist harjutust: lünkadesse sobitavad sõnad on lapsed äsja kirjutanud: *Maari sõitis maale vanaema-vanaisa juurde. Enne ärasõitu jagas isa veel tütrele õpetussõnu. Vanaema korjas kuuri tagant klaasikillud kokku. Õuest tulles pesi tüdruk oma näo ja käed seebi ja veega puhtaks. Vanaisa lõikas Maarile viilu leiba. Koos söödi mõned võileivad.*
- **Tv h 112** tegeleb samuti pika täishääliku märkimisega. Rõhutada, et kas ühe või kahe tähe märkimisest sõltub sõna tähendus. Olenevalt klassi tasemest võib ka tahvlile vajalikud/kasutatavad sõnapaarid valmis panna: KOLI–KOOLI, KIVI–KIIVI, TULE–TUULE, PADI–PAADI. Lünki täites proovida/hinnata lauset tähenduse järgi; kontrollida, et sisu poleks mõttetut, olu-

line on sõnajärg, mis tihti muudab lause tähendust: *Ära tassi koli kooli.* (sõnajärg pole siin oluline, sobib ka *kooli koli*) *Kiivi sees ei ole kivi. Tule külma tuule eest varju. Paadi pingil on pehme padi.*

Laused võib ärakirjaharjutusena kirjutada vihikusse või kasutada harjutavaks etteütluseks.

- **Kuulamismäng.** Õpetaja ütleb sõnu, mille esimeses silbis on kas pikk või lühike täishäälik, nt *teekond, koolis, maja, vaatab, mina, seda, saabas, pliiats.* Lapsed annavad kokkulepitud moel märku, kas sõnas on häälik, mis kostab teistest pikemalt.

- **Harjutusi kordamiseks, nt**

Kirjuta lünka *i* või *ii*.

R__na k__nkis mulle väikese k__su. Ma pan__n talle n__meks M__su.
K__su l__mpsib p__ma. M__na k__dan k__sut.

Muuda esimese täishääliku pikkust. Mis sõna saad?

käru – _____ nõbi – _____

kari – _____ mõõdu – _____

äri – _____ küünal – _____

koorin – _____ sari – _____

küüsi – _____ veri – _____

Koosta kaks lauset vabalt valitud sõnapaariga.

27. NÄDAL

märts	1	2, 3	4	5, 6
PESEMINE	Kuidas onu Ööbik vannis käib	ELLEN NIIT	Küürimispüha	Täishääliku- ühend
	Õ lk 70 Tv lk 46	Õ lk 71 Tv lk 47	Õ lk 72 Tv lk 48–49	Õ lk 73 Tv lk 50–51

Kuidas onu Ööbik vannis käib

Ellen Niidu järgi

- Teha selgeks, mida tähendavad sõnad KORALLSAAR, PERISKOOP, SELLEKOHANE. Moodustada nende sõnadega lauseid.
- Lugeda pala, vastata veeriseküsimustele. Proovida onu Ööbiku vannilaulu rütmiliselt (räppides) lugeda.

Otsida tekstist täpsed laused, milles on põhjendatud, miks onu Ööbikule meeldib vannis käia. Koostada **nimestik** tegevustest, mida saab vannis teha, nt *Vannis saab*

1) laevukest ujutada;

2) seebivahust korallsaari teha;

3) laulda;

4) allveelaeva mängida (põriseda, sukelduda);

5) vihmavarjuga duši all seista.

- Kirjeldada, kuidas onu Ööbik pead peseb. *Miks onu Ööbik pead pestes appi karjub? Missugused on onu Ööbiku sõrmed ja varbad, kui ta vannist välja tuleb? Missugune on vannitoa põrand pärast vihmavarjuga duši all seismist? Mida sina niisugusest teost arvad?*
- **Tv h 113** võtab onu Ööbiku vanniskäimise loo lühidalt kokku. Esmalt kirjutatakse sõnadesse puuduvad täishäälikud, seejärel sobitatakse sõnapaarid lausetesse. Harjutus on tõhusaks jutustamisabiks. Tugevamas klassis võib teksti kasutada ära kirjarahjutuse ja/või harjutava etteütlusena.
- **Tv h 114 on kuulamisülesanne (CD-20)**. Vanast kooliraamatust pärit lugu „Vannis” kõneleb samuti vanniskäimisest, aga hoopis teistsuguses toonis. Pärast loo kuulamist järjestada töövihiku laused: *1. On laupäeva õhtu ja Tiit läheb vanni. 2. Juba istubki poiss soojas vees. 3. Tiit on üleni vahune. 4. Ema valab poja veega üle. 5. Nüüd on poiss jälle puhas. 6. Ema aitab Tiidul end korralikult kuivatada. 7. Tiit riietub ja poeb oma pehmesse voodisse. 8. Poiss uinub kiiresti.*

Võrrelda kuulnud pala ja onu Ööbiku lugu. Näidisküsimusi: *Mis oli loetud õpikupalas ja kuulatud loos erinevat? Kumma vanniskäik (Tiidu või onu Ööbiku oma) sobib sinule rohkem? Mis nädalapäeval käis Tiit vannis? Kas sinul on kindlad vannis/saunas käimise päevad?*

Kirjatehnika. Jätkeb igapäevane kirjutamisvilumuse kujundamine ära kirja, päevikutäitmise, harjutuste tegemise näol. Ära kirjarahjutuseks sobivad ka tv h 114 õigesti järjestatud laused.

Ellen Niit

- Eelnevalt teada anda, et iga laps toob kooli kaasa oma lemmikraamatu Ellen Niidu loomingust ja tutvustab seda teistele. Neist raamatutest võib näituse teha.

Vestlus Ellen Niidu lasteraamatute põhjal. Näidisküsimusi: *Milliseid raamatuid sa tutvustatud raamatutest tead? Kas need on luuletuste või juturaamatuid? Milliseid sulle lugeda meeldib?*

Õpikus on esitatud hulk Ellen Niidu raamatute kaanepilte. Uurida üheskoos,

missugused neist raamatuist on lastele tuttavad. Vaadata ka kaanepilte, mis on õpikus eespool Ellen Niidu lugude juures olnud (lk 28, 39). *Kas keegi lastest tunneb ära, millistest raamatutest on sel kooliaastal juba juttu olnud?*

- **Tv h 115** on **kuulamisülesanne (CD-22)**. Ellen Niidu „Rongisõit” peaks olema enamikule lastele tuttav laul (Gustav Ernesaksa viis). Võiks tähelepanu pöörata ka heliloojale. *Kelle suur kuju istub lauluväljaku veerul? Miks on see mees Eesti rahvale tähtis? Kas oled käinud laulupeol? Kirjelda, mida seal nägid.* Kui mõni mudilane on ise laulukaare all laulnud, siis lasta tal sellest teistele rääkida.

Luuletuses/laulus on palju kordusi, nii et pilte (part, kass, koer, siga, sikk, sokk) võib värvima hakata juba esimese kuulamise ajal, eriti kui lugu on kõigile lastele enne teada.

Vestlus „Rongisõidu” teemal. *Kuhu tahtsid sõita kiisud, kuhu kutsud, kuhu notsud, kuhu sikud-sokud? Kes oli vedurijuht? Kuidas nende plaan õnnestus? Mis juhtus?*

- **Tv h 116** teeb kokkuvõtte Ellen Niidu loomingust, kõik pealkirjad leiab õpikus esitatud kaantelt (lk 71): 1. **Seitse** väikest kuulujuttu; 2. **Krõlli**-raamat; 3. Suur **suislepapuu**; 4. **Tere**, tere, lambatall; 5. Pille-**Riini** lood; 6. **Onu** Ööbiku ööpäev; 7. **Midrimaa**; 8. **Triinu** ja Taavi lood; 9. **Lahtiste** uste päev; vertikaalreas: **ELLEN NIIT**

Küürimispüha

Astrid Lindgreni järgi

- Selgitada, mida tähendab KUULEKALT, mida GRAATSIA. Lihtsam on seda teha omadussõnade kaudu: *Missugune laps on kuulekas? Missugune inimene on graatsiline?* Otsida sõnastikust seletused, moodustada nende omadussõnadega mõni lause.
- Lugeda pala, kasutades ahellugemise võtet. Kui klassis on sobivaid osatäitjaid, siis võib mõni tüdruk (poiss?) ka Pipi osa lugeda.
- **Arutelu** teksti põhjal. Kõigepealt vastata veeriseküsimustele, moodustada ise teksti kohta veel küsimusi. Iseloomustada Pipit. Näidisküsimusi: *Mis teeb Pipi tegelaskuju toredaks ja vahvaks? Miks on Pipi vahel naljakas? Mis juhtuks, kui mõni laps Pipi tempe tegema hakkaks? Kuidas teised lapsed reageeriksid, kui mõni laps selliseid tempe teeks? Kuidas vaataksid seda vanemad?*
- **Piltkava, minavormis jutustamine**. Eeltööna kirjutada tahvlile märksõnad (küürimispüha, must köögipõrand, lapsed köögilual, pajatäis kuuma vett, pajatäis vett köögipõrandal, küürimisharjad jalgade otsas, vesi pritsib põrandal, hüpe üle tooli, veeloigud põrandal). Üheskoos klassiga tekst läbi arutada, tähtsamad kohad kavastada. Nüüd saab jaotada või valida endale sobiva

kavapunkti (märksõnad) joonistamiseks. Seejärel seatakse valminud pildid järjekorda. Jutustada üheskoos rühmades.

- **Tv h 117** võtab pala lühidalt kokku, lünka valitavate sõnade üle otsustada mälu järgi: *Tommy ja Annika ei lähe kooli. Neil on küürimispüha. Pipi arvates on see ebaõiglane. Ka tema otsustab küürima hakata. Tommy ja Annika ronivad köögilauale. Pipi soojendab suure pajatäie vett ja kallab selle põrandale. Siis võtab ta kingad jalast ja seob harjad jalgade otsa. Nii sõidab ta vee pritsides üle põrandale.*

Tekst sobib väga hästi jutustamiseks – loo põhiosa lühidaks edasiandmiseks.

Lisaks: Ellen Niit „Silmapesulaul” (Karud saavad aru. Eesti Raamat, 1971)

- **Tv h 118** eeltööna lugeda laused häälega läbi. Esimene lause proovida lugeda nii, nagu on kirjutatud; teise ja kolmanda lause ühesilbilisi on ja all kirjapilti peab lihtsalt teadma. Teise lause puhul võib siiski proovida lugeda, mis on kirjas (onn ’hütt’), ja hinnata, kas see sobib lausesse.

Laused sobivad harjutavaks etteütluks. Kindlasti pöörata tähelepanu teistelegi nende lausete veaohlikele sõnadele (*sõidan, looma, palju, seeni*).

- **Tv h 119** on kavandatud kordamisharjutusena iseseisvaks tööks.

Häälikuühendid: täis- ja kaashäälikuühend

- Õpikus (lk 73) on esitatud selged skeemid ja osutatud töökaik. Tuua lisana näiteid.

Lehekülje allservas olev keeleteema lõpuharjutus teha klassis üheskoos suuliselt läbi. Kindlasti tuleb selgitada, miks sõnas *linna* ei ole kaashäälikuühendit. Rõhutada reeglisi sõna ERINEVAD (kaas- ja täishäälikud).

- **Tv h 120** eeltööna nimetada loomad, kes on pildil, öelda sõna häälega, ennast kuulates. Seejärel värvida luik, kaelkirjak, koer. Need sõnad kirjutada ka piltide alla joonele.
- **Tv h 121** keskendub täishäälikuühendile: Kui laps sõna etteantud tähtede järgi ära ei tunne, siis valida ühendeid harjutuse alt loendist – proovida, mis sobib, ja tõmmata juba kasutatut maha. Õiget valikut toetavad ka pildid, mis on joonistatud raskemini ära arvatavate sõnade kohta (*hauguvad, kaev, käed, kauss, naeris, mäed, laulab, laev*). Saadud sõnadega moodustada lauseid.
- **Tv h 122** eeltööna nimetada suuliselt, kes on pildil. Kuulata, mis häälikud sõnas kostavad, otsustada, kas sõnas on mitu erisugust kaashäälikut kõrvuti. Seejärel värvida sebra, ahv, part. Kirjutada need sõnad välja.
- **Tv h 123** nõuab väga head tähelepanu: kokku tuleb 15 täishäälikuühendit ja 20 kaashäälikuühendit. Kontrollida hiljem kindlasti klassis üheskoos.

28. NÄDAL

aprill	1	2, 3	4	5, 6
TERVISLIK TOIT	Onu Heino luges lehte	Printsess herneteral	Hambalugu	Sööbik ja Pisik
	Õ lk 74–75 Tv lk 52	Õ lk 76–77 Tv lk 52–53	Õ lk 78 Tv lk 54	Õ lk 79 Tv lk 55

Onu Heino luges lehte

Jaanus Vaiksoo

- **Pildi vaatlus** (lk 74–75). Ennustada piltide järgi, millest luuletus räägib. Jutustamine pildi järgi. Näidisküsimusi: *Kes on pildil? Mida nad teevad? Otsige pinginaabriga üks osa (laps/paar/kolmik) pildilt ja jutustage, mis võib toimuda (eellugu, parasjagu toimuv ja mis edasi saab). Kas sul on ka mõni taoline lugu endast rääkida?*
- **Aprillinaljade väljamõtlemine**. Näidisküsimusi: *Missugust nalja on 1. aprilli puhul sobiv koolis teha? Millise nalja tegid sina koolis ja/või kodus?*
- Teha selgeks, mida tähendab PAKATAS NAERUST; PANI DIAGNOOSI. Luuletuse all on seletused kontekstipõhised. Jõukohane on mõista harilikku kasutuspiirkonda: *pungad puhkevad, arst diagnoosib*. Moodustada paar lauset kevade teemal.
- **Töö tekstiga**. Lugeda luuletus üheskoos läbi: kõigepealt loeb õpetaja luuletuse ette, seejärel loevad lapsed kordamööda igauks ühe salmi (või kaks värssi).

Luuletus kirjeldab ilmekalt üht sündmust/olukorda, jutustab luulevormis loo. Esitada paaristööna sündmustiku sissejuhatuse (esimese salmi) kohta küsimusi: *õpetaja kirjutab tahvlile küsisõnad KES? KUS? MILLAL?, lapsed moodustavad küsimusi, nt Kes luges ajalehte? Millal onu Heino ajalehte luges? Kus onu Heino ajalehte luges? Kus juhtus huvitav lugu?*

Järgmise etapina kirjutab õpetaja tahvlile küsimused MIS JUHTUS? KELLEGA JUHTUS? KUS JUHTUS? MILLAL JUHTUS? Üheskoos otsitakse tekstist vastused, õpetaja kirjutab iga küsimuse järele oma sõnadega lühidalt vastuse. Tegevust võib kirjeldada mitme lausega.

Lõpuks kirjutab iga laps vihikusse oma loo.

Näiteks: *Hampelmanni põhikooli puged peitu üks pisik. Algul oli pisik piimatassis – mõnules, lõi nurru ja mängis kassi. Siis aga nakatas lapsi. Nüüd tõusis koolis kõva kära, sest lapsed ainult naersid ja trallitasid ning kallistasid üksteist. Nad jooksid koolimajas ringi, kandsid kõrgeid kontsakingi, tegid*

tonti ja pikka nina. Õnneks oskas arstitädi preili Roosi panna kõigele diagnoosi. Algas naljakuu!

- **Tv h 124** põhineb luuletuse tekstil: kõik riimsõnad (v.a *kuulutas–tuulutas*) leiab hõlpsasti õpikust või harjutuse alt loendist, mistõttu sobib see hästi iseisvaks tööks.
- **Tv h 125** on sõnavaraharjutus, mis tegeleb sünonüümikaga. Kõik omadussõnad väljendavad rõõmu. Sõnade sobitamisel ristsõnasse loendada, mitu tähte on sõnas ja mitu kasti on ristsõna reas, seejärel otsustada antud tähe järgi, mis sõna ritta sobib. Õige järjestus: *päikseline, rõõmsameelne, ülemeelik, heatujuline, särasilmne, lustakas, lõbus, naerumaias*. Moodustada nende sõnadega lauseid (sõnavormi võib muuta, tähtis on mõista tähendust).

Printsess herneteral

Hans Christian Anderseni järgi

- Teha selgeks, mida tähendab NÕRETAMA. Moodustada lause.
- **Töö tekstiga.** Lugeda muinasjutt läbi ja vastata veeriseküsimustele. Arutleda, kuidas muinasjutt algab, mis on põhiosa, mis lõpetus. *Mille järgi saad aru, et see on muinasjutt? Loetud loost leida algussõnad „Elas kord...”, õnnelik lõpp (prints leidis oma tõelise printsessi). Mõelda üheskoos veel muinasjuttude tunnuseid, nt numbrid 3 (3 pörsakest, 3 venda), 7 (7 põialpoissi, 7 kitsetalle), 12 (metsluiged); halva ja hea vastandamine; headuse võit; nõiad, haldjad, inimestega kõnelevad loomad.*
- **Muinasjutu jutustamine minavormis.** Jutustaja mõtleb ennast kas printsit või printsessi rolli. PRINTSID: *Kord otsisin endale naiseks tõelist printsessi. Rändasin printsessi leidmiseks läbi terve maailma. Printsesse oli palju, kuid ikka oli neis midagi, mis päris ehtne ei olnud...*
PRINTSESSID: *Ühel õhtul oli hirmus ilm, löi välku ja müristas, vihma valas kui oavarrest. Koputasin linna väravale. Vana kuningas ise tuli avama...*
- **Tv h 126** võtab muinasjutu lühidalt kokku. Lauseid võib täiendada mälu järgi, abiks on siiski esitatud harjutuse all sobivate sõnade loend (juba kasutatatu tõmmata maha). Tekst on ühtlasi toeks hilisemal jutustamisel
Koostada eelneva töö põhjal **kava:** panna teksti järgi kirja iga lõigu kohta üks lause. Jutustada muinasjutt kava järgi (vt ka tv h 126).
- **Kuulamiseks:** Helvi Jürisson „Muinasjutuvõistlus” (CD-23)
Vestlus kuulatud loo põhjal. Eelnevalt kirjutab õpetaja tahvlile mõned märksõnad, et õpilastel oleks kergem kõneleda (Tiuu, Laane, lillepildiga sõrmus, Hiinalahvik, päkel, vihmasaju mullid, vihmapilv, tomatileib). Näidisküsimusi: *Milline ilm oli väljas? Mida hakkasid tüdrukud tegema? Mis oli auhinnaks?*

Kuidas loosisid tüdrukud alustaja? Millest jutustas Tiiu, millest Laane? Kes võitis?

Olenevalt klassi tasemest võib proovida ka klassis rühmades muinasjutte jutustada.

- **Tv h 127** jätkab muinasjutu teemat ja tegeleb liitsõnamoodustusega. Kõik tegelased on tuntud muinasjuttudest: Punamütsike, Tuhkatriinu, Okasroosike, Lumivalgeke, Pöialpoiss. Kui lood on lastele tuttavad, võiksid lapsed neid teistele jutustada.

Tugevamatele õpilastele võib anda ülesande otsida täheruudust Hans Christian Anderseni muinasjuttude tegelasi.

A L U M I V A L G U K E E
O P I J M K U N I N G A S
P U N A M Ü T S I K E N Õ
Õ T U H K A T R I I N U L
I I V I P A R D I P O E G
A N K M P R I N T S E S S
L A A E Õ K P P E E G E L
P S U E R S H U N T N I O
O Õ N S S K O L M A N T S
I D I K A K U K E L Õ S I
S U T A K U L D I L I E I
S R A P E R M U T T D E R
I I R P Õ I A L L I I S I

- **Tv h 128** esitab **pildiseeria** lastele hästi tuntud Punamütsikese muinasjutust. Jutu sisu meenutuseks moodustada iga pildi kohta nii palju lauseid, kui osatakse. Muinasjutukogumikes on lool mitu varianti, mistõttu võivad lapsed lugu ka varieerida. Kindlasti saab töövihiku pildiseeria järgi kokku muinasjutu põhisisündmustiku, lastel on aga vaba voli lisada mida tahes nad rohkem teavad.
- Koostada oma **muinasjuturaamat**. Iga laps võib joonistada pildi, piltkava, lühikese kokkuvõtte ja pildi oma lemmikmuinasjutust.

Hambalugu

Milvi Panga

- **Lisa- või ettelugemiseks:** Ellen Niit „Kuidas onu Ööbik jäätist sööb” (Onu Ööbiku ööpäev. Tiritamm, 1998, lk 117–118); Astrid Reinla „Mis Pätule kõige rohkem maitseb?” (Pätu. Eesti Raamat, 1988, lk 5–6)
- **Vestlus, arutelu** tervisliku toitumise teemal. Õpetaja kirjutab tahvlile 9+4 kriipsurea (TERVISLIK TOIT). Lapsed pakuvad kordamööda tähti, õpetaja märgib need sobivate kriipsude peale, kuni kõik lüngad on täidetud. Tahvlile koostatakse **märksõnaskeem** *Mis on tervislik toit?*
Näidisküsimusi vestluseks: *Milline on sinu lemmiktoit? Mida on kasulik süüa? Miks kasulik toit alati laste lemmik pole? Milline peaks olema koolitoit? Miks peab laps koolis korralikult sööma?*
- **Töö tekstiga.** Pärts uusi, lapsele tundmatuid sõnu luuletuses ei ole. Selgitada tuleks, mis on piimahammast, mis puri-, mis jäävhammast. Pöörata tähelepanu ootamatule kõrvutusele: *Mis on naljahammast? Mis teeb luuletuse naljakaks?* Põhjendada oma seisukohta, otsida tekstist näiteid. Proovida teise salmi värsse oma sõnadega väljendada.
Joonistada luuletuse põhjal **pilt**. *Missuguse pildi on joonistanud kunstnik? Kirjelda pilti. Kuidas tüdruk end hambaarsti toolis tunneb? Miks sa nii arvad?* Laste enda joonistused võiksid olla teise salmi kohta. *Missugune võiks olla naljahammast?*
- **Tv h 129** meenutab luuletuses kasutatud liitsõnu, lisatud on veel paar pärts igapäevast, millega lapsed peaksid hõlpsasti toime tulema (purihammast, naljahammast, hambaarst, hambahari, hambapasta, hambaniit, jäävhammast, piimahammast). Moodustada nende sõnadega lauseid. Need võiksid luuletuse naljatoonile vastukaaluks olla üsna neutraalsed.
- **Tv h 130** on kavandatud tunni teemat kokku võtva iseseisva tööna.

Sööbik ja Pisik

Thorbjørn Egneri järgi

Võimaluse korral lugeda kõigepealt ette originaaltekst (Sööbik ja Pisik. Tõlkinud Arvo Alas. Perioodika, 1972, lk 5–13). Raamat sobib ka tervikuna lugemiseks kas klassis või kodus.

- **Töö tekstiga.** Et tekstiosa on lühike ja kõigile jõukohane, saab ettelugemisel kasutada varasemast tuttavat sõnade asendamise ja/või ärajätmise võtet.
Näidisküsimusi: *Mitu lauset on esimeses lõigus? (neli) Loe esimese lõigu kolmas lause. Kumb mehikestest on musta, kumb punase peaga? Joonista Sööbik ja Pisik.*

Eraldi tähelepanu pöörata dialoogi lugemisele. Võib teha tööd rühmades, kus lapsed otsivad ise parimad kahekõne lugejad.

- **Dramatiseerida pala**, eeskujuks näiteks Miksikese näidend (http://www.miksike.ee/docs/lisa/soobik_ ja_pisik_naidend.htm).
- **Tv h 131** eeltöona meenutada, mis lõpp on tegusõnal, kui kirjeldatakse kellegi tegevust (*mida teeb? mida teevad?*). Seejärel valida lünka sobiv vorm. Kontrollida suuliselt (kas lause kõlab loomulikult, kui see häälega välja öelda). Raskusi võib tekitada kolmas lause, milles öeldisega väljendatud aktiivses tegevuses osalejaid on kaks (Juss ja ema); abiks võib olla õpetaja küsimus, kes läheb arsti juurde: *Juss läheb (koos emaga)...*
- **Tv h 132** on loovülesanne. Mõelda õpiku palale jätk (*Kuidas lugu võiks lõppeda? Mis sai Sööbikust ja Pisikust edasi?*), koostada kahekõne (*Mida nad omavahel võiksid rääkida?*). Selle harjutuse puhul on mõnel lapsel kindlasti abi vaja. Olenevalt klassi tasemest võib õpetaja kirjutada tahvlile märksõnu või tegelaste repliike, nt *kõvasti kinni hoida (Ma püüan oma majast kõvasti kinni hoida!), vesi ulatub rinnuni (Appi! Vesi ulatub juba rinnuni!), vajame laevukest (Oleks meil nüüd laevuke!), järgmisi auke otsima (Tule, lähme järgmise lapse hambaauke otsima!).*

29. NÄDAL

aprill	1	2, 3	4, 5	6
TERVE JA HAIGE LAPS	Onu Heino kummikud	Häälikuühend	Janneke on natuke gripis	Kordame häälikuühendeid
	Õ lk 80–81	Õ lk 82 Tv lk 56–57	Õ lk 83 Tv lk 58–59	

Onu Heino kummikud

Jaanus Vaiksoo

- **Pildi vaatlus.** Näidisküsimusi: *Mis aastaaega on pildil kujutatud? Mille järgi otsustad? Mida teeb onu Heino? Kirjelda teda. Mis sa arvad, kuhu ta võiks kiirustada?*

Kuidas võiks veel jooksmise kohta öelda? Kirjutada laste pakutud sõnad tahvlile, nt punuma, liduma, lippama, silkama, sibama, plagama, putkama, kihutama, tormama, tuiskama, jalgu selga võtma, löikama, kütma, kupatama – sinne valik on esitatud õpetajale mõtete ärgitamiseks, mitte mingil juhul otse eeskujuks.

- Selgitada, mida tähendab MULLUNE; kuidas mõista väljendit TULI TAKUS. Mõelda sõnaga *tuli* veel kujundlikke kiirustamist väljendavaid ütlemissi (*tuli saba/hänna all, jalge all, tuli taga, tuli püksis, tuli rummus, nagu oleks tuli lahti, ka tulistvalu*).
- **Töö tekstiga.** Lugeda luuletust nii, et iga laps loeb värssi. *Kas said pildi järgi aru, millest luuletuses juttu tuleb? Mis oli ootamatut? Kes on luuletuse tege-lased? Kirjelda onu Heino meeleolu.* Teha kirjelduse põhjal järeldus onu Heino iseloomu kohta. Luuletuses on tädi Kaiel ainult üks, aga väga väljen-dusrikas repliik: *Mida tädi Kaie onu Heinole ütleb? Missugune on sinu arva-tes tädi Kaie? Kirjelda teda.*
Õppida luuletust värvikalt esitama.

Lühike ja pikk häälik

- Teema sissejuhatuses meenutada, et häälikuühendis seisab kirjas mitu eri-sugust tähte kõrvuti. Uurida ka õpiku näiteid (lk 82). Mõelda ise niisuguseid sõnu.

- **Tv h 133** kordab täis- ja kaashäälikuühendi teemat. Enne harjutuse juurde asumist lugeda lastele ette järgmine lugu (vana kooliraamatu põhjal):

Kati ja Mati on õde ja vend. Kord olid nad kahekesi kodus. Mati jook-sis aeda ja hakkas rohelisi õunu närima. Kati ütles: „Ära söö, Mati! Oota, kuni õunad valmivad!”

Mati ei kuulunud õe sõna ja sõi edasi.

„Ai-ai!” kaebas vend õele. „Mul kõht kangesti valutab!”

Kui kõhuvalu üle läks, jooksis Mati taas õue. Jooksis, hüples ja keksles, kuni läks higiseks. Higisena tormas poiss kaevule külma vett jooma.

Õde hüüdis: „Ära joo! Oota, kuni sa hüppamisest maha jahtud!”

Mati ei kuulunud õe sõna ja jõi ikkagi külma kaevuvett. Õhtul tõusis tal palavik. Õde kutsus arsti. Arst andis Matile kibedat rohtu ja poiss pidi kaua haigena voodis lamama.

Töövihikus on sama tekst hästi lühidalt kokku võetud – selle järgi saab pala ka jutustada. Keeleülesanne nõuab täis- ja kaashäälikuühendite määramist. Kontrollida üheskoos, kas kõik said kokku 8 täis- ja 10 kaashäälikuühendit.

- **Tv h 134** keskendub häälikuühendi õigekirjale. Enne ühendiga sõnade välja-kirjutamist võib täis- ja kaashäälikühendid tekstis ära märkida. Pärast sõnade rühmitamist teha järeldus: täita reeglikastide lüngad. Täishäälikuühend koosneb alati kahest erisugusest/erinevast täishäälikust, kaashäälikuühendis võib erisuguseid kaashäälikuid kõrvuti olla rohkem.
- **Sõnamõistatamisvõistlus.** Tahvlil on kirjas erinevad täishäälikuühendid

(nt AE, OI, EI). Missugune rühm oskab neid ühendeid kasutades kirjutada viie minuti jooksul rohkem sõnu?

- Järgneva ortograafiakäsitluse juhatab sisse lühikese ja pika hääliku teema, millega on varem juba tegeldud (vt õ lk 65, tv h 110, 112). Uurida õpiku näiteid: esimeses tulbas on vastandatud lühike ja pikk esisilbi täishäälik, teises tulbas vokaalidevaheline (suluta) kaashäälik. Ortograafiapõhimõte on ühesugune: teistest pikemalt kostev häälik märgitakse kirjas kahe tähega.
- **Tv h 135** kinnistab häälikupikkuse märkimise teemat, silbi tajumise kaudu (silp on häälduse loomulik rütmiüksus). Moodustatavad sõnad on näitesõnadena kõik õpikus esitatud (lk 82). Saadud sõnadest võib moodustada lauseid.
- **Tv h 136** lauseid lugeda esmalt häälega, kuulata ennast: *Kas sõnas kostab teistest pikemat häälikut? Kuidas selle kirja paned?* Esimest korda vaadeldakse põhjalikumalt sulghääliku märkimist kirjas. Võrrelda sulghääliku hääldamise intensiivsust õpiku näidete varal. Tuua lisanäiteid.
- **Tv h 137** lauseid lugeda häälega, püüda tunnetada häälikumoodustuse intensiivsust/tugevust. Kindlasti pöörata tähelepanu teksti eelviimasele lüngale: seal on sulghäälik kaashäälikuühendi osa, mistõttu tuleb kirjutada üks täht, vaatamata intensiivsele hääldusele. Rõhutada, et enne otsustamist vaadata, kas lisatav täht jääb kõrvuti teise sama liiki häälikuga (moodustab kõrvutise häälikuga täis- või kaashäälikuühendi).

Janneke on natuke gripis

Annie M. G. Schmidt'i järgi

- Sissejuhatuses kuulata Tiina Tootsi luuletust „Haigus” (CD-24).
- **Arutelu, vestlus** haigusest ja terve olemisest. Näidisküsimusi: *Mida peab tegema, et olla terve?* (pesema end hoolikalt, tegema sporti, korralikult puhkama ja magama, tuulutama tube, käima regulaarselt arsti juures) *Milline on sinu toit?* (tervislik, vähene, üleliia rasvane) *Millega ei ole soovitatav liialdada?* (magusa söömisega, liigse arvuti taga istumisega, hämaras lugemisega) *Mida teeb arst siis, kui keegi haige on?* *Jutusta mõni lugu oma haige olemisest. Mida tuleb teha kiireks paranemiseks?*
- **Tv h 138** lõppeesmärk on koostada **jutt**. Kõigepealt uurida, mida on kujutatud piltidel. Anda laste tegevusele hinnang, teha järeldus. Seejärel jutustada (õpetaja kirjutab märksõnad, sõnapaarid tahvlile), ning kirjutada vihikusse lühijutt „Mida teha, et olla terve”.
- **Tv h 139** on **kuulamisülesanne**: Eno Raud „Sipsik ja kevadised veed” (CD-25).

Selgitada, kas lapsed teavad, mis on PRÜGIURN. Mõelda liitsõnu põhiosaga urn, nt *valimis-, hääletus-, tuhaurn*, samuti materjali järgi *metall-, savi-, plasturn*.

Erinevuste leidmine loetud („Janneke on natuke gripis”) ja kuulatud („Sipsik ja kevadised veed”) loo vahel. **Näidisküsimusi:** *Mida teeb Jip, et Jannekesega mängida? Mida teeb Sipsik Anu löbustamiseks?*

Loetud palale lõpu mõtlemine. **Näidisküsimusi:** *Kuidas võib see lugu edasi minna? Millal Janneke terveks saab? Mida Jip ja Janneke üheskoos ette võtavad?*

- **Tv h 140** tugineb õpiku loole, kuid kordab sõnade eristamise ja lause lõpumärgi teemat. Teksti saab kasutada ka ärakirjarahjutusena ja/või harjutava etteütlusena.
- **Tv h 141** mõistatuste vastused leiab piltidelt (vastused mõistatuste järjekorras: kapsas, porgand, kartul, sibul, hernes, kurk). Leida üheskoos üldmõiste: *Mis need on?* (aedviljad) Nimetada veel aedvilju.

30. NÄDAL

aprill	1, 2	3, 4	5	6
MINU OMA, MEIE OMA	Kollase autopõrnika oma raha	Taskuraha	Ihnuskoi Volli	Keeleteemade kordamine
	Õ lk 84–85 Tv lk 60	Õ lk 86–87 Tv lk 60–61	Õ lk 88–89 Tv lk 62	

Kollase autopõrnika oma raha

Aino Perviku järgi

- Seletada, mida tähendab PASSIMINE, POLSTER, KOOMALE VÕTMA. Teha nende sõnadega lauseid.
- Võimaluse korral lugeda klassis ette terve lugu, see on ilmunud Tähekeses (9/2003) ja raamatus „Kollasel autopõrnikal läheb hästi” (Avita, 2009, lk 33–36). Õpikust on välja jäetud lõik, mis kirjeldab ajakirjaniku elukutset. *Autopõrnika perenaine oli ajakirjanik. Ta pidi jõudma ennelõunal veel kolmest kohast läbi tormata ja märkmeid teha, et hiljem saaks lugu kirjutada.*

Üks koht oli oluline pressikonverents, kuhu ei tohtinud hilineda, sest hilinejaid ei lastud konverentsiruumi sisse. Teine koht oli üks kool, kus keegi laps oli ülemaailmsel joonistusvõistlusel esimesele kohale tul-

nud. Lapsega tuli teha intervjuu. Kolmas koht oli mingi naljakas auk, mis oli öösel teadmata põhjusel tekkinud keset lasteaia mänguväljakut. Arvati, et see võiks olla ufode tekitatud auk. Augu vastu valitses kõikjal väga elav huvi, sellest tuli tingimata ajalehes kirjutada. Et lugu saaks hästi põhjalik, oli vaja rääkida inimestega, kes lasteaia lähedal elasid ja võisid olla midagi tähele pannud.

- **Töö tekstiga.** Et tekst on pikk, peaks õpetaja selle esialgu ise klassile ette lugema. Seejärel jaotada klass neljaks rühmaks. Õpetaja on eelnevalt jaotanud pala neljaks osaks. Iga rühm õpib ilmekalt oma osa lugema ja iga rühma esindaja loeb oma osa klassi ees ette.

Lisalugemiseks: Ellen Niit „Triinu ja Taavi oskavad osta” (Triinu ja Taavi uued ja vanad lood. Eesti Raamat, 1977, lk 16–17)

Lausete moodustamine

- **Tv h 142** eeldab teksti head tundmist. Tõenäoliselt ei tekita raskusi otsustada teise ja kolmanda väite üle, küll aga tuleb teksti juurde pöörduda esimese ja neljanda väite üle otsustamiseks (arvutada kokku autopõrnika istme alla ja vahele pudenenud müntide summa. Mõnevõrra võib harjutus toeks olla kava koostamisel ja jutustamisel.
- **Tv h 143** on korrektuuriharjutus, mis keskendub täishääliku ortograafia. Harjutus sobib harjutavaks etteütluks, aga selleks tuleb enne klassis veaotlikud kohad läbi arutada ja üheskoos tehtut kontrollida.

Taskuraha

Karin Saarepuu järgi

- Teha selgeks sõnad KÄRSITU, TUSANE, PUHVET (peaks olema varasemast tuttav), PRAHVATAMA, NAPP. Tegelda ennekõike omadussõnadega. *Missugune inimene on kärsitu, missugune näeb välja tusane mees, missugune ütlemine on napp?* Mõelda sünonüüme, nt *kannatamatu, läbematu, püsimatu; pahur, mopsis, torssis, morn; lühike*, ka *vähene, ebapiisav*, moodustada uute sõnadega lauseid.

Siinne *prahvatas* väljendab äkilist väljaütlemist. Arutada, millal veel ja mille kohta võiks öelda *prahvatas* (nt aken/uks prahvatas lahti). Mõelda äkilist tegevust väljendavaid onomatopoeetilisi (heli jäljendavaid) sõnu, nt *kolkساتama, mürtsatama, paugatama, kopsatama, kõmatama, partsatama, põntsatama, prantsatama*. Eakohasem on ehk otsida vastavaid hüüdsõnu (*kolks, mürts* jne).

- **Tv h 144** vanasõna on „Kes senti ei korja, see krooni ei saa”
- **Tv h 145 on kuulamisülesanne:** Henno Käo „Noorpagana asjad” (CD-26).

Kõigepealt selgitada, kas lapsed teavad sõnu KIRUMA, VANDUMA, JUKERDAMA. Loo kontekst aitab arusaamisele hästi kaasa. Võib proovida moodustada nende sõnadega lauseid. Juttu kuulates võib tahvlile kirjutada nimestiku esemetest, mida nimetatakse. Kirjeldada esemeid, seletada nende asjade otstarvet, mis võivad lastele olla võõrad. Esialgu võiksid lapsed ise igapäevaste esemete otstarvet seletada. Õpetaja aitab, kus vaja. *Kas kõik teavad, mis on triikraud? Mida sellega tehakse? Mis on televiisor? Misjaoks seda kasutatakse? Mis on lennuk, mis kombain, mis traktor? Mis töödeks on vaja kombaini ja traktorit? Milleks kasutatakse pardlit? Mis on makk? Mida saab teha spinninguga? Mida võiks teha elektrilise hambaorgiga?*

Lõpuks värvitakse töövihikus triikraud, televiisor, auto, lennuk, prillid.

- **Tv h 146** kordab hääliku ja tähe teemat ning sobib iseseisvaks tööks.

Ihnuskoi Volli

Jaanus Vaiksoo

- Teha selgeks, mida tähendab KÖNN. *Kelle kohta võiks öelda könn? Kas üldse sobib nii öelda? Otsida sünonüüme, nt hädavares, hädapäதாக, pupujuku, nannipunn, õnnetusehunnik, tossike, totu. Hinnata nende sõnade stiilivärvinngut, mõelda, millises kontekstis niisuguseid sõnu üldse kasutada sobib. Mis tööd võiks teha soss-sepp?*

Arutada, mis ametimees on KINNISVARAMAAKLER. Moodustada lause sõnaga LAST 'koorem, laadung', asendada samatähendusliku väljendiga luuletuse värs, milles riimsõna MASTI.

- **Pildi (lk 89) vaatlus.** Näidisküsimusi: *Mida lapsed teevad? Kas kõik lapsed mängivad? Miks Volli teistega mängida ei taha? Kas sinuga on ka nii juhtunud? Kas pilt vastab täpselt luuletusele?*
- **Salmide kaupa lugemine.** Lapsed loevad salme vaheldumisi. Olenevalt klassi tasemest võib proovida lugeda ka tegelastega (jutustaja, Volli, naab- rionu). Luuletust võib jaotada ka kahe rea kaupa lugemiseks.
- **Vestlus tüdrukute ja poiste mängudest.** Näidisküsimusi: *Milliseid mängu mängivad poisid, milliseid tüdrukud? Kas poisid ja tüdrukud mängivad alati erinevaid mängu? Mida on poistel ja tüdrukutel tore koos mängida? Mida teie meelsasti koos mängite?*
- **Tv h 147** jutustab luuletuse proosavormis ümber. Kõik teksti all esitatud sõnad on ette tulnud ka luuletuses, nii et tarbe korral võib õpikust üle lugeda. Põhirõhk on liitsõnadel ja kujundlikul keelekasutusel. Mõelda sõnaga õhu- loss lauseid, hakkajamad võivad proovida ka väikese loo teha.
- **Tv h 148** jätkab kaudselt luuletuse ainst. Jutukese algus on ette kirjutatud. lapsed mõtleavad välja tegelased ja kirjutavad loo lõpuni. Abiks on kindlasti

eelnevalt üheskoos läbi arutatud märksõnad, mis õpetaja tahvlile on kirjutatud.

- Lastel on oma lemmikmänguasi koolis kaasas. Iga laps peab kaasavõetud mänguasjast oskama ka klassile rääkida. *Kes või mis see on? Milline on selle mänguasja lugu? Miks just see mänguasi sinu lemmik on?*
- Korraldada **riimileidmise võistlus**. Klass on jaotatud kolme-neljaliikmeliseks rühmadeks. Õpetaja kirjutab tahvlile või jagab sedelitel igale rühmale sõnad, millele tuleb luuletusest riimuvad sõnad leida, nt *ihnuskoi, ilmamaad, hiilib, ära kraakle, terve lasti, liivakastist, nägu mossis*.

31. NÄDAL

aprill	1, 2	3	4, 5	6
MINU OMA, MEIE OMA	Savipoti-Tobi soovikaev	Sulghäälik sõna alguses	Sulghäälik <i>s-i</i> ja <i>h</i> kõrval	Raamatukogu külastamine
	Õ lk 90–91 Tv lk 63	Õ lk 92 Tv lk 64–66	Õ lk 92–93 Tv lk 67–69	

Savipoti-Tobi soovikaev

Jane Patience`i järgi

Originaaltekst on samanimelisest raamatust (tõlkinud Tiit Heidmets; Eesti Raamat, 1989), mille võib soovi korral tervikuna klassis ette lugeda. Õpikutekstist on välja jäetud kirjeldused ja esitatud jutu põhisündmustik.

- Seletada, mida tähendavad sõnad HÖBEPROSS, KOHENDAS, MÜÜRITIS, VINNAS. *Mis materjalist võib pross veel olla?* Moodustada nende sõnadega mõni lause. Lugeda teksti, asendades neid sõnu sünonüümsetega.
- **Töö tekstiga.** Lugu on jagatud sisu poolest selgelt eristatavateks osadeks. I osa on sissejuhatus, milles tutvustatakse loo peategelast (Savipoti-Tobi). II osa jätkab peategelase tutvustust: tema tegevuse põhjal (kaevuehitus) tekib tegelasest ja tema iseloomust selge pilt. III osa kujutab jutu keskset sündmust ja toob sisse uue tegelase (Pääsusilm) ning loob seose sissejuhatusega (harakas). Ühtlasi moodustavad II ja III osa koos jutu põhiosa. IV osa on jutu lõpetus – see võtab kokku varem toimunu ja juhib loogilise lõpuni. Siin võib kasutada mitmesuguseid eelnevalt klassiga läbitehtud tekstitöö vorme: ahellugemine, ettelugemisel sõnade ärajätmine või asendamine, osade lugemine rühmades.
- **Arutelu** loetu põhjal. Näidisküsimusi: *Milline lind on harakas? Miks mõnda*

inimest vahel harakaks kutsutakse? Kas sulle meeldib kingitusi saada? Meeldib sulle kingitusi teha? Milline on sinu sünnipäevakingi soov?

- **Jutustada** lugu, tuginedes veeriseküsimustele. Täislauselised vastused annavad loo tuumosa edasi ja on jutustamisel lisaks töövihiku lausetele (h 149 võtab kokku jutu esimesed kaks osa) heaks abiks.

Joonistada loo iga osa kohta pilt (koostada **piltkava**), jutustada nende järgi.

- **Tv h 149** laused eeldavad jutu esimese poole head tundmist. Õige järjestus on järgmine: 1. *Vikerkaareküläs kõrge puu otsas elas harakas.* 2. *Haraka pesapuu all oli vana savist lillepott.* 3. *Päkapikk Tobi tegi sellest endale kodu.* 4. *Küla päkapikud tõid endale vee allikalt.* 5. *Allika vesi oli hea ja värskes, kuid ümbrus väga porine.* 6. *Savipoti-Tobi otsustas allikale kaevu teha.* 7. *Kaevul oli korralik müüritis ja veevõtuämber.*

Lisäülesanne suunab lugu edasi jutustama. Olenevalt klassi tasemest võib kasutada eelnevalt joonistatud pilte ja/või õpetaja küsimusi.

- **Tv h 150** on samuti õpiku teksti põhine, kuid keskendub liitsõnamoodustusele: *Vikerkaareküla, lillepott, veeämber, Pääsusilm, tüdrukutirts, sünnipäevakink, taskukell, soovikaev.* Kontrollida, kas lapsed teavad kõikide liitsõnade tähendust.

Olenevalt klassi tasemest võib joonistada saadud sõnadest pildi ja/või kirjutada mõne sõnaga vihikusse lauseid.

Sulghäälik sõna algul ja h ning s-i kõrval

- Õpikus (lk 92–93) on esitatud hulk skeeme, mis kõik tegelevad sulghäälikuga: sulghäälik sõna algul või helitus naabruses.

Sõna alguse k, p, t

- Lugeda lastele ette õpikus esitatud laused (paigutatud algustähe järgi veergudesse): *Kolm karvast koera kohtasid kaht kirjut kassi. Piret palus Paulil põrand päris puhtaks pühkida. Tõnu tahtis taadiga talvel talus tööd teha.*

Lapsed uurivad, millise tähega algavad esimese veeru (esimese lause) sõnad, millisega teise ja kolmanda lause sõnad.

- Reegel ütleb, et eesti keeles on sõnade alguses **tavaliselt k, p või t**. See kehtib üksnes eesti omasõnade kohta, võõrsõnade algussulghääliku märkimisviis on sageli traditsiooniline ja õige igapäevasegi sõna algul võib kirjas seista *b, d või g (banaan, direktor, grill)* nagu päritolukeeles. Tingimata tuleb vältida võõrsõnade kirjapildi nõrga sulghääliku taotluslikult helilist häaldust, eesti keele sulghäälik on sõna algul alati helitu. (Niisiis on kohatu vastandada nt sõnu *baas* ja *paas* helilise hääliku kaudu, nende sõnade õigehäaldus on täpselt ühesugune.)

- **Tv h 151** sõna alguse sulghääliku valik ei valmista tõenäoliselt raskusi: *Kaarel tuli koolist, kulm kortsus. Kogu tema taskuraha oli kooli kohvikus kookide peale kulunud. Küll on kahju!* Kindlasti tuleb aga meenutada, et lause ja nimi algab suure tähega.
- **Tv h 152** nõuab lisaks algussulghääliku märkimisele lausete moodustamist. Eesti keele sõnajärg on suhteliselt vaba, kuid sinne sõnade järjestus pole kindlasti neutraalne. Tavalisim sõnajärg on alus-öeldis-sihitis/määrus, seega peaks moodustama järgmised laused: *Kati kirjutas Kristile kirja. Piia pani palli põõsasse. Teet tantsis Tiinaga tangot.* Asjakohane on meeldetuletus: lause algusesse ja nimede algustäheks kirjutatakse suure tähe!
- **Tv h 153** sõnade algustähtede kirjutamise puhul on tähelepanu suure või väikese tähe valikul. Iga laps peaks proovima ühele jutukelele ise lõpu mõelda, tugevamad lapsed kindlasti sama algustähega. Kui mõnele tundub esialgu ülesanne raske, siis võib töötada ka paarides.
- **Tv h 154** on sõnaleidmismäng. Liblika vasakul tiival on sõna algus, kehal esisilbivokaal, paremal tiival lõpp(silp). Neid omavahel kombineerides moodustada sõnad, nt *kibu, kivi, kiil, tibu, tiib, pilv, piim, kabe, kart, kalu, kaabu, kaalu, kaart, kaabe, part, palu, paat, tabu, talu, taat.* Kontrollida, kas lapsed teavad kõikide sõnade tähendust.
- **Tv h 155** lausetest puuduvad võõrsõnad, teistest keeltest laenatud sõnad: *Meie kooli direktor on väga tark mees. Mitu õpilast sõidab kooli bussiga? Paneme riided garderoobi. Brita käib tihti basseinis ujumas. Aasta viimane kuu on detsember.* Seda harjutust võib kasutada ära kirjana ja/või harjutava etteütlusena.
- **Tv h 156** sõnade seletusi õpiku sõnastikus ei ole. Siin on õpetajal võimalus tutvustada lastele ka teatmeteost või sõnaraamatut. Piltide abil oskavad lapsed õige tähenduse ka ilma sõnastikuta valida: *beebi – tita, banaan – puuvili, dattel – puuvili, draama – näidend, gepard – loom, gloobus – maa-kera mudel.* Võõrsõnadega moodustatakse lauseid, mida võib ka vihikusse kirjutada, nt *Beebi sööb meelsasti purustatud banaani. Meie klassis on valgustatud gloobus.*

Sulghäälik *h* kõrval

- Õpiku skeemi põhjal (lk 92) moodustatakse laused: *Kohkunud Mihkel pühkis pähklikoored kähku pihku ja lahkus. Õhtul tehti Ahto sahtlid lahti ja seal nähti palju prahti.*

Tavapäraselt räägitakse helitust sulghäälikust *h* kõrval. Pöörata tähelepanu asjaolule, et ühendit *hp* ja *ph* eesti keeles ei ole.

Teha järelendus: *h* kõrvale kirjutame *k* või *t* (reeglikest lehe allservas).

- **Tv h 157** moodustuvad sõnad *vaht, tahtis, nahk, lõhkus, kõht, puhkas*. Moodustada nende sõnadega algul lauseid suuliselt klassis, nt *Mulle maitseb mannavaht. Väikevend tahtis endale uut mänguautot. Päike põletab nahka. Tiit lõhkus kogemata tassi. Mati kõht valutab šokolaadi söömisest. Siiri puhkas pikast tööpäevast*. Seejärel kirjutavad lapsed ise töövihikusse kaks lauset.
- **Tv h 158** on mõeldud iseseisvaks tööks. Tugevamad võivad antud täheridadest leida veel erinevaid sõnu ja moodustada nendega lauseid vihikusse.
- **Tv h 159** laused lugeda esmalt klassis üheskoos suuliselt läbi, seejärel kirjutatakse lünka sobivad tähed: *Laste taskutesse mahtus palju pähkleid. Tehke, palun, sahtlisse ruumi nende jaoks. Poisid jälgisid kahte suurt vähki. Varsti nad väsisid. Poisid ohkasid, pühkisid püksid puhtaks ja rühkisid mäest üles. Mihkel ei tahtnud mängus sohki teha. Ta tihkus vaikselt ja lahkus palliplatsilt*. Tugevama klassi puhul võib proovida lastega koos niisuguseid lauseid moodustada. Võib kasutada ka rühma- või paaristööd, kus lapsed valmistavad ette sarnase harjutuse klassikaaslastele, nt *Kohtlas/Pihtlas tihti tähti nähti. Mihkel puhkas Pähklimetsa puhkekülas*.

Sulghäälik *s-i* kõrval

- Õpiku skeemide lauseid (lk 93) loetakse üheskoos ja tehakse järelendus: *s-i* kõrvale kirjutame eesti keeles tugeva sulghääliku *k, p* või *t*. Üheskoos otsida veel sõnu, milles oleks sulghäälik *s-i* kõrval: *pastapliiats, kastrul, vastlad, ratsmed, patsutab, vits, spargel, vispel, nospel, napsab, nip-sutab, lips, maks, tiksub, loksub, vaskne, mask, piisk, raske*. Võib teha ka rühmatööd ja võistelda, milline rühm leiab enim sõnu. Taas jõutakse järeldusele: ***s ei salli nõrka tähte!***
- **Tv h 160** sobib iseseisvaks tööks. Lisaks moodustada saadud sõnadega (*kastan, viskab, aasta, katsub, kaks, tasku*) lauseid ja kirjutada need vihikusse.
- **Tv h 161** sobib samuti iseseisvaks tööks ja õpitu kinnistamiseks. Vajaduse korral võib klassis esmalt arutada, mis on piltidel, öelda häälega välja, mis on pildil. Seejärel värvida müts, püksid, üks, kapsas, lips.
- **Tv h 162** kordab vokaalidevahelise sulghääliku märkimist. Pärast pildi ja sõna ühendamist valida lausesse sobiv sõna: *Meie aias maasikate peal oli mitu tigu. Meelis paneb tiku põlema. Maja katus läks suure tuulega lendu*.

Oravad armastavad **käbi**. Isa tööriistakastis on suur **saag**. Ilves **kadus** puude varju.

Lõpuks uurida, millised kaks sõna jäid lausetes kasutamata. (*käpi, saak*) Arutada, mida need sõnad tähendavad ja moodustada nendega lauseid, nt *Ära käpi minu vihikut! Sel sügisel oli suur õunasaak.*

Laused sobivad ka ära kirjajarjutuseks.

- **Tv h 163** jätkab eelmise harjutuse teemat. Esmalt loetagu lause vaikselt häälega, probleemsõna sulghääliku häälduse intensiivsuse järgi on lihtsam lünka sobiv täht valida.

32. NÄDAL

mai	1, 2	3	4, 5	6
EMADE-PÄEV	Emadepäev	Kui hea on minu ema	Kevad	Aeg kordamiseks ja kinnistamiseks
	Õ lk 94–95 Tv lk 70	Õ lk 96 Tv lk 70	Õ lk 97 Tv lk 71	

Emadepäev

Jaanus Vaiksoo

- **Kuulamiseks:** laul „Ainult sina, ema” (CD-27)
Arutelu, näidisküsimusi: *Millest laul räägib? Miks ema kõike mõistab ja teab? Kas sina arvad ka, et ema süles on mõnus ja soe? Mida tähendavad sõnad, et ema käed on pehmed ja mured lähevad kohe üle? Milline on sinu ema?*
- Teha selgeks, mida tähendavad sõnad TASAHIJLU, TÄRKAMA, RIBURADA, VÄLU, põhitähelepanu määr sõnadel. *Kuidas kõnnid, kui liigud tasehilju? Kuidas saate liikuda riburada? Mõelda nende sõnade sünonüüme, nt vargsi, salaja, salamahti, kassisammul; üksteise järel, järgemööda, ridamisi, reastikku, hanereas.*
- Pärast pala I osa lugemist vastata veeriseküsimustele. Esitada veel küsimusi, nii täpsustavaid, millele leiab vastuse tekstist, kui ka üldistavaid, mis nõuavad põhjendamist. **Näidisküsimusi:** *Millal isa lapsed üles ajas? Miks pidi pühapäevahommikul nii vara ärkama? Millal on emadepäev? Missugune oli ilm? Kirjeldada autosõitu ja loodust. Panna jutu I osale **pealkiri**.*
Pärast II osa lugemist püüda moodustada iga lõigu kohta üks küsimus –

sellele vastates peaks välja tulema kõige olulisem. Näidisküsimusi: *Kuhu isa ja lapsed välja jõudsid? Missugune oli legendik? Milline lill oli Jaagupi meelest kõige ilusam? Miks oli isa lastega just sellele legendikule tulnud? Kellele mõtles Jaagup lilli korjates? Kuidas Jaagup emast mõtles? Pala viimased laused on samuti taandega eraldi real, nende kohta võib soovi korral esitada ühe küsimuse. Kui aga õpetaja ootab lastelt hiljem detailsemat ja tunde- rõhulisemat jutustamist, siis võikski õpiku tekstiliigendust järgida.*

II osa ainus veeriseküsimus suunab uurima nurmenuku nimetusi. Murde- taustaga lastele on ehk tuttavad ka *käokaats* või *kikkapüks*.

Enne moodustatud küsimuste toel koostada **kava**. Kirjutada see vihikusse. Jutustada lugu selle järgi.

- Jutustada pala **minavormis**: *Pühapäeva hommikul ajas isa meid varakult maast lahti ja käskis kiiresti riidesse panna...* Esialgu võib pala õpetaja abiga üheskoos minavormi panna.
- **Tv h 164** küsimused on tõenäoliselt klassis juba palaga töötamisel moodus- tatud, nii et nüüd on lihtne neile kirjalikult vastata. Tähelepanu tuleb pöörata õigekirjale.

Kui hea on minu ema

Leelo Tungal

- Pärast luuletuse lugemist **arutelu** selle üle. *Millest luuletus kõneleb? Püüda luuletus ümber jutustada, nt Minu ema on täpselt minu moodi. See on väga hea. Vist on ta oma lapselt nii mõndagi õppinud. Ta ei valeta, ei karda kedagi ega keera abivajajale selga. Minu ema on väga tark ja hoolas, vallatu ja visa. Ükskord ma nägin, kuidas mööda ema põske voolas pisar. Ma ei taha rääkida sellest, mida sellel päeval tegin. Ma lõpetasin jonnimise, kui nägin ema pilku. Minu ema on väga hea. Ma teadsin juba ammu, et ta on minu moodi, kuid väga palju parem.*

Näidisküsimusi: *Kas sina võiksid ka nõnda oma emast kõneleda? Millised read luuletusest sinu ema kohta käivad?*

- **Vestlus, arutelu** emadepäevast. Koostada **mõistekaart** EMADEPÄEV. Näidisküsimusi: *Millal on emadepäev? Kuidas teie peres emadepäeva tähis- tatakse? Mis on emale parimaks kingituseks?*
- Koostada **jutuke**. *Jutusta üks tore lugu oma emadepäeva ettevalmistusest ja päevast.*
- Teha emale **õnnitluskaart**.

Lisaks: luuletusi emast, nt Siiri Laidla „Emale” (Täheke 5/2004) vm Tähekeste mainumbritest

- **Tv h 165** sõnad on kõik lillenimetused. Õpetajal võiksid olla antud lillede (kullerkupp, nurmenukk, sinilill, ülane) pildid, mida lastele näidata. See harjutus sobib ka sissejuhatajateks järgnevale õpiku luuletusele (lk 97).

Kevad

Heljo Mänd

- Pärast luuletuse **lugemist** proovida seda eelmise eeskujul jutustada proosavormis.
Lugeda Heljo Mändi luuletust salmide kaupa. Näiteks loevad tüdrukud esimese ja kolmanda salmi, poisid teise ja neljanda.
- **Kuulamiseks:** Leelo Tungla „Mai” (CD-28)
Võrrelda loetud ja kuulatud luuletust. *Milline meeleolu on neis luuletustes? Millist loodust neis luuletustes kirjeldatakse?* Võrrelda neid nt Leelo Tungla luuletusega „Rõõmuks emadele” (Eesti Naine 4/1995).
- Tuletada meelde, mis on **riim**. Mõelda riimsõnu, kirjutada näiteid tahvlile. Võib kasutada ka Leelo Tungla luuletust „Rõõmuks emadele” riime: *piduriide – sinilillesiide, kerget pitsi – püksisitsi, veretavad tulbid – lõhnakulbid, aiaservas – helin kõrvas, emadele – kevadele*.
- Koostada paaris- või rühmatööna ise **paarirealine salm**. Olenevalt klassi tasemest võib anda ette mõned sõnad, mida luuletuses kasutada, nt *kevad – nemad, väike lill – sinilill, vete vulin – sulin*.
- **Tv h 166** eeltööna meenutada, mis on täis-, mis kaashäälikuühend. *Millised on täishäälikud? Mis on täishäälikuühend? Millised on kaashäälikud? Mis on kaashäälikuühend?* Kirjutada tahvlile näiteid. Eeltööna võib mängida sõnamängu: õpetaja märgib tahvlile mingi arvu kriipse. Lapsed hakkavad pakkuma tähti, mis võiksid tahvlile kriipsudega märgitud sõnasse sobida. Täishäälikuühendeid on harjutuses 7 (pöörata tähelepanu sõnale *täies – e* kuulub juba järgmisse silpi, mitte täishäälikuühendisse), kaashäälikuühendeid 10 (pöörata tähelepanu sõnale *kevadpäike –* liitsõna osiste piiril kõrvuti sattuvad kaashäälikud ei moodusta ühendit). Värvida riimsõnad (*väikepäike, virgu-sirgu, käes-väes, puul-tuul*).
- **Tv h 167** luuletuse riimid on antud, sobitada neid üheskoos, arutades, mis sugune sõna tähenduse poolest ritta sobib. Esimeses stroofis järjestus: *tähed, rohi, läheb, (tuule)kohin*; teises: *sina, uurid, nina, puurid*.
Luuletus sobib hästi ka päheõppimiseks.

33. NÄDAL

mai	1	2	3, 4	5, 6
EKSKUR-SIOONIL	Jänes, kes vaidles vastu	„H”	Igasugused hääled	Kordamine
	Õ lk 98 Tv lk 72	Õ lk 99 Tv lk 73	Õ lk 100–105	Tv lk 74–75

Jänes, kes vaidles vastu

Leida Tigase järgi

- Seletada, mida tähendab PÖLASTAMA, SÄHVAMA. Siinses loos väljendab *sähvama* äkilist ütlemist. *Kuidas võid öelda selle kohta, kui sulle äkki midagi meenub?* (mõte sähvas) Moodustada mõni lause.
- **Töö tekstiga.** Õpetaja loeb jutu kõigepealt ette. Selgitada, mis on looreha (vt illustratsioon lk 98) ja milleks seda kasutatakse. Otsustada, kes on pala tegelesed, jagada rollid (jutustaja, kaks jänest – neile võib nimed panna) ning lugeda pala osalistega. Jutustaja loeb ka saatelaused ja jääb neutraalseks, jänesed peaksid püüdma oma osa hästi värvikalt mängida.
- Mõelda, mis on jutu **peamõte**. Näidisküsimusi: *Miks jänesed vihma all aina jooksid? Milline oli esimene jänes? Kirjelda teist jänest. Mis kõik teisele jänesele meele järgi polnud? Milline kõnekäänd sobiks selle pala juurde?* (vihma käest räästa alla) *Miks? Milline on loo mõte?*

Jutustada lugu.

- **i ja j sõnades, tekstist vajalike sõnade otsimine** (vt küsimused enne teksti). Kõigepealt otsida lugemispalast sõnu, milles on *j*-täht: *jänest, jooksid, vihmavarju, ja, ajavad, selja, takjalehe, jänes, jälle, aja, jäävad, välja, jõudsid, juurde, külje, jäänud, järele, jänestel, märjad, ju*. Seejärel vaadata, milline täht seisab *j*-i järel.
- **Tv h 168** jätkab õpiku keeleteemat. Esmalt teha selgeks, kas lünga järel on täis- või kaashäälik. Võib tähe ka vastavalt punaseks või siniseks värvida. Siit saab järeldada: *i*-le järgneb kaashäälik, *j*-ile järgneb täishäälik.
- **Tv h 169** eeltöona nimetada, kes või mis on pildil. Siis otsustada, kas sõna algul on *i* või *j* ning kirjutada sõna sobivasse veergu: *isa, ilves, indiaanlane; jalgratas, jänes, jõgi*.
- **Tv h 170** sobib tugevama klassi puhul iseseisvaks tööks: *Väike Jaana armas-*

tab väga uisutada. Talvel on hea järve jää peal sõita. Siis tuleb ka pisike Maire kaasa. Suvel saab samas järves ujuda.

Üheskoos sõnastatakse reegel.

Harjutus sobib ära kirjaks ja/või harjutavaks etteütluseks.

- **Võistlusmäng.** Missugune rühm teab kõige rohkem *j*-tähega algavaid sõnu? Tugevama klassi puhul moodustada lauseid.

„H”

Ira Lember

- Luuletust ette lugedes peaks õpetaja silmas pidama, et eesti *h* kostab kui kerge hõngus, vältida tuleks taotluslikult rõhutatud tugevat saksapärast *h*-d. Lugeda luuletust nii, et iga laps loeb kaks värssi. Seejärel otsida, milliseid *h*-tähega algavaid sõnu on luuletuses nimetatud. Mis nende sõnadega juhtub, kui *h* sõna algusest ära jääb? Häälduharjutus: *Hispaanias on hooti hoovihmahood.*
- ***h*-ga algavad sõnad** (lk 99). *Kas tead kõigi õpikus antud sõnade tähendust? Milliseid h-ga algavaid sõnu veel tead?* (hammas, hambaarst, -hari, -pasta, hiir, hulk, hinne, haab, hea...)
Lauseid võib moodustada ka paarides või rühmades, aga proovida lausetes kasutada võimalikult palju *h*-ga algavaid sõnu.
- **Lisaharjutus.** Õpetaja loeb teksti ette.
Kuula ja leia 5 sõna, kus *h* on sõna algul üleliigne.
Hannes oli harukordselt harg poiss. Ta ei kartnud mitte üksnes halli hunti, vaid ka hiiri ja hämblikke, hobust ja hane, hernehirnutist ja hambaarsti. Öösiti hoidis ta ust hoolikalt haagis, et mõni halli habemega hiiglane või halb haldjas tuppa ei astuks. Kui onu Harald hiljuti Hannesele uhiuue õngeridva kinkis, hakkas hädavares halisema: „Kalapüük on hädaohtlik! Häkki hakkab mõni haug hõnge otsa.” Isa hurjutas Hannest: „Kas sul pole häbi alati hädal-dada? Võta ometi haru pähe!” Ei see aidanud midagi. Hannes ei hakanud havipüügi vastu huvi tundma.
- **Tv h 171** on mõeldud iseseisvaks tööks ja õpitu kinnistamiseks ning sobib ka harjutavaks etteütluseks.
- **Tv h 172** sobib samuti iseseisvaks tööks.

Igasugused hääled

Ellen Niit

- Õppida luuletust väljendusrikkalt esitama. Lugemise käigus võib otsida, kas kõik tähestiku tähed on luuletuses nimetatud. (puudu B, C, D, E, G, J, Q, Ž, W, X, Y)

Peale lugemist teha väike **valikvastustega test**:

1. Mida meeldib Kröllile teha?
 - a) veereda
 - b) vait olla
 - c) võidu joosta
2. Mis oleks Kröll, kui ta suu ees oleks lukk?
 - a) pannkook
 - b) keldri uks
 - c) vihmaveemull
3. Mis on AAAA?
 - a) suumaigutamine
 - b) karjumine
 - c) haigutamine
4. Millal Kröll OOOO hüüab?
 - a) siis kui ta näeb moosi
 - b) kui ta on hambaarsti juures
 - c) kui ta sõpru otsib
5. Mis hää on EEEE?
 - a) valu hää
 - b) nalja hää
 - c) hirmu hää
6. Mis hää on ÜÜÜÜ?
 - a) kurb hää
 - b) kile hää
 - c) vile hää
7. Milline on hirmu hää?
 - a) ÄÄÄÄ
 - b) ÖÖÖÖ
 - c) ÖÖÖÖ
8. Millise häälega sabisevad vihmapiisad?
 - a) HHHH
 - b) ZZZZ
 - c) VVVV
9. Millise häälega pörkas pall?
 - a) T, T, T, T
 - b) P, P, P, P
 - c) K, K, K, K

10. Mis lõpuks ikkagi tuli?

- a) ema
- b) päike
- c) uni

- Luuletuse **dramatiseering** koos liikumisega. Olenevalt klassi tasemest jaotada ühe-, kahe- või kolmekaupna salmid lastele. Häälikuid võib terve klass koos hüüda.

KORDAMINE

Oluline on, et kõik õpitud reeglid tuletataks koos meelde ja võimaluse korral pandaks klassi üles. Kõikide harjutuste eel- ja lisaharjutustena võib kasutada samalaadseid harjutusi nii tahvlil kui ka vihikus.

Tv lk 74–75

- **Jutuke, lause, sõna (h 1)**. Tuletada meelde, millest koosneb jutuke, millest lause, millest sõna. Millised on lause lõpumärgid? Sama harjutuse võib ka vihikusse ära kirjutada. Pöörata tähelepanu nimeortograafiale: ka Kröll kirjutatakse suure algustähega!
- **Sõnad lauses õiges järjekorras (h 2)**. Tuletada meelde, et selleks et lausetest hästi ja õigesti aru saada, peavad seal sõnad õiges järjekorras olema. Siis tuleb ka jutu mõte välja.
- **Lausete järjestamine jutukeseks (h 3)** Tuletada meelde, et selleks et juttudest õigesti aru saada, peavad laused olema kindlas järjekorras: *Pühapäeval tulid isa ja ema Triinu ja Taaviga mängima. Kõigepealt mängiti peitust. Isa peitis ennast tühja vihmaveetünni. Siis mängiti keksu. Ema hüppas ilma apsuuta.* (Ellen Niidu raamatust „Triinu ja Taavi lood”)
- **Tähed ja häälikud (h 4, 5)**. Arutada üheskoos, mis on häälik ja mis on täht. Panna reegel üheskoos kirja. Seejärel lugeda sõnu häälega ja märkida häälikute ja tähtede arv.
- **Suure algustäht lause algul ja nimedes (h 6)**. Kõigepealt meenutada, et suure algustähega algavad kõik nimed – inimeste, loomade, linnade, riikide, igasuguste kohtade (järved, jõed, mered, mäed). Ka laused algavad suure algustähega.

34. NÄDAL

mai	1	2, 3	4, 5	6
NÜÜD TEAN JA OSKAN	Suve- kuulutajad	Kordamine	Kordamine	Kordamise ja kinnistamise aeg
	Õ lk 106–107	Tv lk 76	Tv lk 77–78, 80	

Suvekuulutajad

Jaanus Vaiksoo

- **Kuulamiseks:** laul „Suvelaul” (CD-29)
Seletada sõnu RÕSKE, ÕDUS. *Kus võib olla röske?* Tuua näiteid, nt *röske tuba, kelder, ka tuul, päev, hommik*. *Missugune tuba on õdus?* Kirjeldada vastavaid ruume. Otsida sünonüüme, nt *kodune, mõnus, mugav*. Moodustada lauseid.
- **Töö tekstiga.** Lugeda pala esimene pool (kolm lõiku) algul iseseisvalt läbi. Seejärel esitada üksikasjalikke, vahetult tekstil põhinevaid küsimusi, millele vastates selgub, kui täpselt lapsed loetust on aru saanud. **Näidisküsimusi:** *Millal Jaagupi pere end teele asutas? Millega nad sõitsid? Missugune oli ilm?* Meenutada, kes olid pereliikmed, kui vanad nad on (isa ja ema vanust võiks ka pakkuda). *Mis taluteele pöörates kõigepealt silma hakkas? Missugune oli rohi, mis lilled õitsesid? Kus rippus kiik? Kes küge juures tegutsesid? Kas majauks oli lahti? Mis mööbliesemed olid toas?* (Lisaks võib ette kujutada, mis peale voodi ja toolide veel majas oli.) *Kuidas need välja nägid? Mis oli aknalaul? Kus asus lastetuba? Mis seisis lastetoa nurgas? Mis olid riiulil?* Nende küsimuste kokkuvõttena **kirjeldada**, kuidas Jaagupi pere maale läks. Ka pala teine pool võimaldab tekstilähedasi küsimusi esitada. Nüüd võiksid küsimusi moodustada lapsed ise (kas paariti või rühmatööna). Teha selgeks, mis on rehetuba, mis lakk. Lapsed, kes on vana talumajapidamisega kokku puutunud, võiksid seda teistele kirjeldada.
- **Arutelu** teksti ja illustratsiooni põhjal. **Näidisküsimusi:** *Milline oli Jaagupi pere maakodu? Kas sinu perel on ka maakodu? Mida tegi keegi pereliikmetest esimese asjana maale jõudes? Milline meeoleolu valitses? Miks on palal selline pealkiri?*
Jagada pala osadeks, koostada **kava**. Jutustada kava järgi.

KORDAMINE

Tv lk 76

- **Tähestik (h 7).** Meenutada, et tähestikus on 32 tähte, millest *f, š, z, ž* võivad olla ainult võõrsõnades; *c, q, w, x, y* ainult võõrnimesedes. Võib teha juurde tähestikulisse järjekorda panemise harjutusi.
- **Häälikupered: täis-, sulg- ja suluta kaashäälikud (h 8).** Meenutada, et meie oma tähestiku 23 tähte on jaotatud kolme häälikuperre – täishäälikud (punased), sulghäälikud (rohelised) ja suluta kaashäälikud (sinised). Sarnase harjutuse võib teha ka vihikusse.
- **Häälikute pikkus (h 9).** Eeltööna muuta suuliselt häälikute pikkust sõnades: *puudel – pudel, kuri – kuuri, kalla – kala, panid – pannid, kalur – kallur, visa – viisa.*
Moodustatud laused võib kirjutada vihikusse.

Tv lk 77–78, 80

- **Täppidega tähed: a või ä, u või ü, o või õ või ö (h 10, 11, 12).** Arutada, miks on täpid tähtede peal olulised. Tuua näiteid eelnevalt kogutud laste lausetest ja kirjatöödest.
- **h sõna algul (h 13).** Harjutada *h*-ga algavate sõnade hääldust (*allikas, hallikas; aare, haare; õng, hõng*). Jälgida, et *h* kostaks, kuid ei oleks liiga intensiivne. Võrrelda, kuidas sõna tähendus muutub vastavalt sellele, kas sõna algul on *h* või mitte.
kes? mis? mida teeb? mida teevad? (h 14, 15, 17). Tuletada meelde, mis on kesisõnad – *kes, mis, mida teeb, mida teevad, missugune...*
- **Jutustamine pildiseeria järgi (h 18)** on mõeldud iseseisva või rühmatööna. Tugevama klassi puhul võib kirjutada jutukese vihikusse.
- **Ärakerjajaharjutuseks** võib kasutada nt tv h 15 lk 78.
- Korraldada **konkurss kauneima käekirjaga kirjutaja nimele.**

35. NÄDAL

mai	1	2, 3	4, 5	6
SUVELE VASTU	Kordamine	Kordamine	Onu Heino suveootus	JAANUS VAIKSOO
	Tv lk 81	Tv lk 82–83	Õ lk 108	Õ lk 109

Tv lk 81

- **Ainsus-mitmus (h 19, 20).** Toeks on sõnad ÜKS ja MITU. Tugevama klassi puhul moodustada kindlasti vastandavaid lauseid, osa ainsuses, osa mitmuses, nt *Poiss jookseb õues. Poisid jooksevad õues. Tüdruk mängib palliga. Tüdrukud mängivad pallidega.*
- **Tähereast sõnade ja lause leidmine (h 21)** on mõeldud iseseisvaks tööks, nuputamisharjutusena.

Tv lk 82–83

- ***i* ja *j*-i õigekiri; *s*-i kõrval *k*, *p*, *t*; võõrsõnade alguses *g*, *b*, *d* (h 22).** Tuletada meelde, et *i*-le järgneb tavaliselt kaashäälik, *j*-ile täishäälik; *j* ei lõpeta sõna kunagi. Kaashäälikuühendis on *s*-i ja *h* kõrval tavaliselt tugev sulghäälik *k*, *p* või *t*, võõrsõnade alguses võib olla *g*, *b* või *d*.
Erinevaid näiteid ja lauseid kirjutada vihikusse ja/või ladumisaabitsasse.
- **Häälikuühendi õigekiri (h 23)** on mõeldud iseseisva tööna. Enne meenutada, et häälikuühendis on kõrvuti erinevad täis- või kaashäälikud.
- **Vastandtähendus (h 24).** Eeltööna võib õpetaja ise mõned näited tuua ning rõhutada, et vastandsõnade tähendus on vastupidine.
- **Sama tähendusega sõnad (h 25).** Eeltööna meenutada, et ühe mõiste tähistamiseks saab tihti kasutada mitut sõna – need sõnad on sama tähendusega.
- **Liigitamisharjutus (h 26)** on mõeldud iseseisvaks tööks, kuid vajaduse korral võib esimese rea üheskoos ära teha. Sõnad on liigitatud ühelt aluselt: esimeses reas on lemmikloomad, teises metsloomad, kolmandas okaspuud, neljandas värvused, viiendas koolitarbed (maha tuleb tõmmata *tuvi*, *sig*, *jugapuu*, *lilleline*, *mänguauto*).

KOKKUVÕTTED 1. KLASSIS ÕPITUST

ÕIGEKIRJAREEGLID

1. Lause algab suure algustähega.
2. Lause lõppu paneme punkti, küsi- või hüüumärgi.
3. Inimeste, loomade, linnade, tänavate, külade ja riikide nimed kirjutame suure algustähega.
4. Sõna alguses on harilikult **k, p, t**.
5. Kui sõna vastab küsimusele **MIDA TEEB?**, kirjutame sõna lõppu **-b**.
6. Kui sõna vastab küsimusele **MIDA TEEVAD?**, kirjutame sõna lõppu **-vad**.
7. Kui sõna väljendab, et kedagi või midagi on palju, kirjutame sõna lõppu **-d**.
8. **S**-i kõrvale kirjutame harilikult **k, p, t**.
9. **H** kõrvale kirjutame alati **k, t**.
10. **J** on pikk ja sirge mees
seisab ikka silbi ees.
J-ile järgneb alati täishäälik
MIDA ÕPID NOORES EAS, SEISAB ELUAEG SUL PEAS.

Onu Heino suveootus

Jaanus Vaiksoo

- **Arutelu**, vestlus luuletuse põhjal. Näidisküsimusi: *Millise meelolu see luuletus tekitas? Millised mõtted olid onu Heino pilvedes? Millised mõtted on sinu pilvedes? Millest sa unistad? Luuletus algab sõnadega „Seitsme maa ja mere taga...” Mida see sulle meenutab? Kas luuletus on ka muinasjutuline?*
- Jutustada oma suveplaanidest.

Jaanus Vaiksoo

Lugeda üheskoos autori pöördumist. *Mida sooviksid sina autorile? Millised soovid on sul klassikaaslastele ja õpetajale?*

Soovitused suvelugemiseks:

Jaanus Vaiksoo „Neli hommikut ja üks õhtu”

Jaanus Vaiksoo „Lumemöll”